

ST. OLAV

Katolsk tidsskrift for religion og kultur

Spesialnummer

Det andet Vatikankonsil:

Fortid
eller
fremtid?

1999

ST. OLAV

Innhold:

2	Hvorfor?	<i>UKJ</i>
3	Glimt fra konsilets hverdag	<i>Biskop John W. Gran</i>
9	Morgensdagens kirke - fra intervju med professor Hans Küng	<i>Fra St. Olav 1995</i>
10	Fritt ord i kirken	<i>HRM</i>
11	Løst og fast fra Vatikankonsilets fjerde sesjon	<i>John W. Gran</i>
15	Innlegg ved konsilet: Trosfrihet	<i>John W. Gran</i>
17	Vaticanum II - et tema til takk	<i>Nils E. Bloch-Hoell</i>
20	Litt om økumenikk	<i>Finn D. Thorn</i>
21	Og hva med liturgien?	<i>Thomas Patfoort o.p.</i>
23	En vårvind over Norge	<i>Baby Johannessen</i>
26	Det 2. Vatikankonsil 25 år etter	<i>Den nordiske bispekonferanse</i>
28	Kort innblikk i synoden 1985	<i>John W. Gran</i>
29	Oppfølging etterlyses!	<i>Den nordiske bispekonferanse</i>
33	Konsilets oppbrudd - og hva så?	<i>Gunnel Vallquist</i>
35	Tideverv	<i>Fredrik Werring</i>
40	Blikk på tiden	<i>Fr. Victor</i>

Hvorfor?

Hvorfor velger *St. Olav* ved inngangen til det 3. årtusen å rette blikket bakover mot et kirkemøte som ble avsluttet senhøstes 1965? Er ikke det å gå baklengs inn i fremtiden? Vi tror ikke det - av flere grunner som, håper vi, vil bli synlige og overbevisende etterhvert. Men én ikke uvesentlig grunn her og nå: "Forståelse av det som skjer i den katolske kirke i dag og bedømmelsen av det krever kjennskap til Det 2. Vatikanconcils tekster," skriver biskop emeritus *Hans Martensen* i innledningen til den danske nytutgave (1997) av konsildokumentene, én konsilbok blant mange på verdensbasis de senere år.

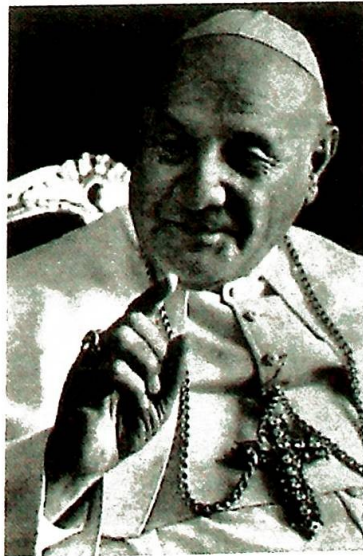
Så til begynnelsen. Den 30. oktober 1958 ble kardinal Angelo Roncalli, erkebiskop av Venezia, valgt til biskop av Roma og derved til pave for den katolske kirke. Den nye paven, som tok navnet Johannes XXIII, var både av vesen og bakgrunn svært forskjellig fra sin forgjenger, "den strenge, aristokratiske autokraten Pius XII" (Franzen: "Den katolske kirkes historie", *St. Olav Forlag* 1997). Johannes kom fra en fattig, barnerik bondefamilie, hadde vært soldat og sykehusprest under første verdenskrig, pavelig diplomat i Øst-Europa og deretter i Paris; som erkebiskop av Venezia (1953-58) gjorde han seg særlig kjent og elsket som sjesøerger. Han var 77 år da han ble pave, en "overgangspave", sa man. Det ble han også, på *sin* måte: "Han brøt ut av Vatikanets tranghet, blandet seg med Romas innbyggere, besøkte barnehjem og sykehus, tilbrakte timer i samtale med fangene i fengslet Regina Coeli og feiret messe i Romas forstadsmenigheter", skriver Franzen. Snau tre måneder etter han ble valgt, fortalte han en undrende offentlighet at han akttet å innkalle den katolske kirkes biskoper til et konsil.

Hvorfor et konsil? spurte man, også innen kirken. Johannes' svar fikk man etterhvert. Han ønsket, skriver biskop Martensen i den nevnte innledning "at konsilet ved den Hellige Ånds opplysning skulle overveie hvordan Kirken kunne bringe troens vitnesbyrd klart frem i verden. . . paven ønsket samtale, dialog i kirken, med andre kristne, med andre religioner, ja, med hele verden om *alle de utfordringer menneskeheten stod overfor.*" Konsilets oppgave var fornyelse av

kirkens liv ut fra fordypelse i troen; *aggiornamento* i Johannes' egne ord. Og det betyr ordrett ajourføring.

Konsilet var intet vanlig krisekonsil som skulle imøtegå angrep på kirken og dens lære eller fordømme heretikere og annerledes tenkende. Og dog allikevel: *Aggiornamento* signaliserte at kirken syntes å være kommet i utakt og ikke svarte adekvat på tidens utfordringer. Kanskje hadde man til og med forkludret eller mistolket det glade budskap man var betrodd? Ingen akutt krise, men alvorlig nok likevel. "Aggiornamento", skriver biskop Martensen, "betød 'fornyelse av kirken', 'føre kirken ajour' slik at den kan møte alle de nye livsbetingelser og utfordringer som fantes for katolikker her og der, men det lå også at 'fornyelsen', 'ajourføringen' skulle være troens positive svar på tidens åndelige utfordringer."

Fremtsynte teologer som Yves Congar, Karl Rahner, Marie-Joseph Lagrange Henri de Lubac, Hans Küng, John Courtney Murray hadde før konsilet fremmet synspunkter i opposisjon til tidens rådende skoleteologi som, med en undertone av triumfalisme, bygget på en avvisende holdning til den moderne verden og til de nye landevinninger innen humanvitenskap og teknologi. Og de hadde påpekt

Johannes XXIII - paven som innkalte konsilet.

mangt i kirkens hierarkisk-monarkiske fremtoning og væremåte, lære og holdninger som var i utakt med evangeliens og kirkefedrenes visjoner for Kristi kirke. Disse fremsynte teologer hadde vendt blikket bakover til kildene, *ad fontes*, eller til røttene, om man vil, men hadde høstet liten takk for sin evangeliske radikalitet: Noen av dem, som Congar og de Lubac, fikk tale- og publiseringsforbud på 1950-tallet, men fortsatte å skrive for skrivebordskuffen. Konsilets time ble disse fremsynte teologenes time - men her foregriper vi begivenhetenes gang.

Den 11. oktober 1962 ble Det 2. Vatikanconcil åpnet, det største og mest representative i kirkens historie. Av de 737 biskoper som deltok på Det første Vatikanconcil, var det store flertall europeere, inklusive biskopene som representerte "misjonslandene". Blant de deltakerberettigede biskoper ved Det 2. Vatikanconcil var 1.089 fra Europa, 489 fra Sør-Amerika, 404 fra Nord-Amerika, 372 fra Asia, 84 fra Mellom-Amerika og 75 fra Oceania. Kirken var endelig blitt det den lenge hadde kalt seg: en verdenskirke. Det var også det første konsil som rådet over moderne saker som elektrisk lys, telefoner, skrivemaskiner og andre moderne kommunikasjons- og transportmidler. Og det første som ble dekket av aviser og tidsskrifter fra hele verden såvel som radio og TV - et ikke uvesentlig poeng.

Men til selve åpningsseremonien med paven i sentrum: "Egentlig et paradoks", skriver St. Olavs utsendte, pater Hallvard Rieber-Mohn, "en enkel, from og menneskelig gammel prest som med godmodig tålsomhet underkaster seg et urgammelt bysantinsk praktseremoniell, i rolig påvente av de to ting som utgjør hans livsgjerning: Bønnen og arbeidet." Hva den gamle, fromme prest sier? Konsilets oppgave er "å gjøre sannheten synlig, aktiv og befriende for vår tids mennesker". Han minner om sin plutselige innskyttelse for snart tre år siden om å innkalle et konsil, "helt uventet, som et streif av lys ovenfra, som skapte mildhet i våre øyne og våre hjerter". Og setter en vennlig strek over anti-modernismens verdensfiendlighet som, tydeligvis, lever i beste velgående her og der i Roma (les: kurien): Paven beklager de mange i hans nærhet som "riktignok brenner av religiøs iver", men som "ikke har den nødvendige evne til virkelig å bedømme forholdene i dag", mennesker som kun ser "undergang og mangel på frelse i det menneskelige samfunns nåværende forhold... Men vi er av en helt annen oppfatning enn disse ulykkesprofeter som alltid spår ulykker som om verdens undergang var nær".

Det konsil pave Johannes åpnet, var det 21. alminnelige konsil. Det i seg selv "vitner om en Kirke underveis", skriver

pater Aage Hauken i boken "Moderne kirkefedre" og fortsetter: "Det er en fornyet forståelse av Kirkens tro paven setter på dagsordenen, en artikulering som verden kan forstå, men som vi først selv må besinne oss på." Med god grunn kaller Hauken følgende ord "de viktigste" i pavens åpningstale: ". . . innholdet (substansen) i den gamle lære, den som gjen-gir troens skatt, er én ting - måten den presenteres på er en annen. Og det er den siste vi må legge vekt på med stor tålmodighet. . ."

Konsilfedrene skulle dog settes på andre prøver enn den intense og langstrakte teologiske debatt over fire sesjoner fram til avslutningen 8. desember 1965, en debatt biskop John W. Gran gir spennende glimt av i dette nummer. En forberedende kommisjon hadde utarbeidet en rekke dokumenter, "skjemaer", som konsilfedrene, inndelt i ulike kommisjoner, skulle ta stilling til. Men disse tekstene "spilte i praksis ingen rolle", noterer Martensen, for biskopene tok raskt tingene i egne hender. De avviste kuriens forslag til sammensetning av kommisjonene og krevde at konsilet selv skulle bestemme hvem som skulle være med i hvilken kommisjon, ut fra den enkelte biskops kompetanse og holdning til pavens eget program. Og det forberedte skjema om "Skriften og tradisjonen" ble, ifølge St.Olavs utsendte Hallvard Rieber-Mohn, møtt med "en veritabel haglskur av protester". Og det til tross for at kuriens sterke mann, kardinal Ottaviani, "gikk så langt som til å antyde at konsilfedrene burde vise større respekt for pavens per-

son - nemlig ved å unnlate å kritisere de fremlagte prosjekter som kurien og (forberedelses)kommisjonene så samvittighetsfullt hadde utarbeidet!" Med andre ord: Konsilfedrene ville selv sette dagsordenen. Det førte til at de før nevnte "adfontes"-teologene kom til orde bl.a. som teologiske rådgivere for konsilets toneangivende progressive biskoper.

Slik utviklet konsilet seg til en gjennomgripende hendelse for kirken, en hendelse som, med konsiljournalisten Gunnell Vallquists ord, "kan sammenlignes med Nilens oversvømmelser som fikk plantene til å blomstre på tørstende marker".

En systematisk presentasjon av konsilets 16 dokumenter gir dette spesialnummer ikke, det kan våre lesere finne bl.a. i den danske nytgivelse, som har glimrende innledninger til de enkelte dokumenter, bl.a. ved biskop Gran og pater Albert Raulin. Selvsagt kommer vi inn på de viktigste dokumentene, men et hovedanliggende har vært å gi innblikk i den frie og spenningsfylte debatt forut for konsilets epokegjørende vedtak. Det kan være nyttig å minne om at mangt som i dag er selvsagt katolsk lære - religions- og samvittighetsfrihet, anerkjennelse av og samarbeid med andre kristne og med annerledes troende, tanken om "sannhetenes rangorden", kirken som Guds folk på vandring, frelse også utenfor kirkens synlige grenser, anerkjennelse av begrepet menneskerettigheter - ble kjempet frem for snau 35 år siden. Slikt maner til ettertankens ydmykhet og dogmatisk edruelighet: Tilsynelatende fastlåste

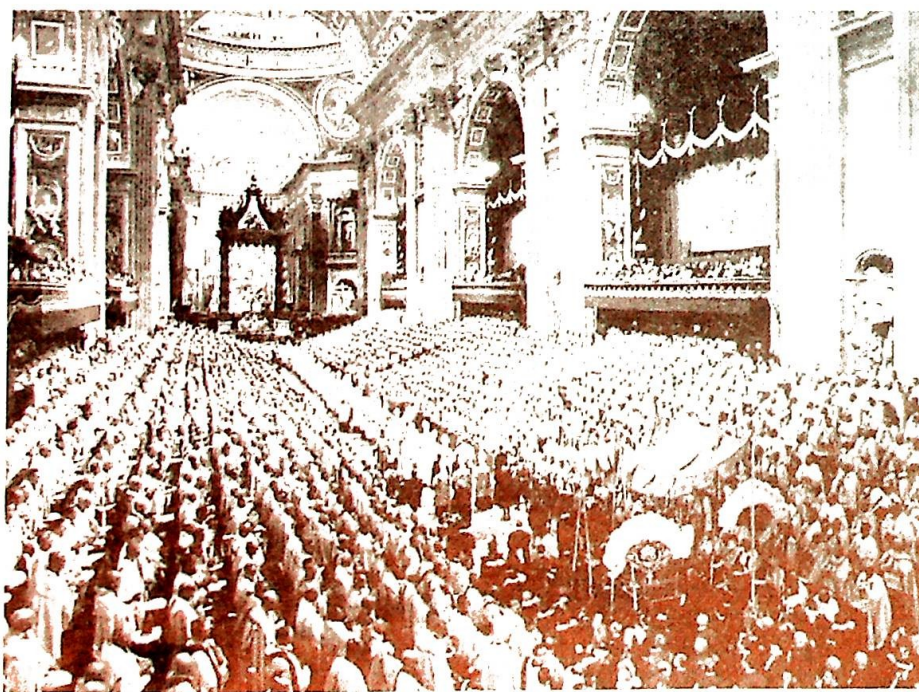
katolske posisjoner er ikke alltid urokkelige. "Når alt kommer til alt," skriver Gunnell Vallquist ("Dagbok från Rom", 1999), "er dette kanskje den dypeste lærdom konsilet har gitt oss: å akseptere, med taknemlighet, vår egen og dermed kirkens ufullkommenheter."

Et annet hovedanliggende: utviklingen etter konsilet. For, som biskop Martensen skriver: "Konsilet kan anses som en *prosess* snarere enn som en tekst - en prosess som med utgangspunkt i konsilet, fortsetter." Spørsmålet blir da: Er konsilets vedtak og intensjoner satt i livet? Den nordiske bispekonferanse samt to legkommentatorer, Gunnell Vallquist og Fredrik Werring, er ikke alene om å mene at adskillig gjenstår. For eksempel har Wiens "gammekardinal" Franz König, selv en av konsilfedrene, gjentatte ganger oppfordret til "virkeliggjøring" av konsilets tanker, ikke minst på sentralt hold i kirken. Oppbruddsstemingen fra konsilet er borte, sa König da han for noen år siden ble utnevnt til æresdoktor ved universitetet i München, og han beklaget at for den unge generasjon er de store kirkelige hendelser på 60-tallet allerede historie, for ikke å si nær på ukjent historie.

Et siste poeng: Konsilet gjorde ikke krav på å være ufeilbarlig, mens dets vedtak og visjoner er, som biskop Martensen understreker, fremdeles forpliktende for kirken. Pater Albert Raulin, biskop Gran teologiske rådgiver under konsilets fjerde og siste sesjon, oppsummerer - i innledningen til oversettelsen av konsilets konstitusjon om kirken, "Lumen gentium" - konsilets kirkesyn slik: "En kirke som er bevisst om sin egenskap som Guds folk, sitt slektskap med alle mennesker, og sitt ansvar for det jordiske samfunn, en Kirke hvor legfolket får sin selvskevne plass uten at klosteridealet dermed blir tilsidesatt, en Kirke som helt og holdent bygger på Peter som klippe, men samtidig ledes av alle verdens biskoper i fellesskap, en Kirke hvor enheten og mangfoldet bringes i harmoni, en Kirke som holder seg i levende kontakt med sine kilder samtidig som den fører samtale med sin egen tid, slik er *det* tegn som her blir vist for våre øyne. Denne kirke angår alle: Troende og ikke-troende, kristne og ikke-kristne, katolikker og ikke-katolikker, for den vet at den er sendt for alle. Og hva er den sendt til? Til å *tjene* ved å føre dem alle til Gud. Den søker ikke jordisk ære, men ønsker til stadighet å etterfølge sin Herre, Kristus, hvis rike ikke er av denne verden. De bibelske sitater er mange i konstitusjonens åtte kapitler, men neppe noe setter så ofte sitt preg på hele verket som Jesu ord i Matteus 20.28: Jeg er ikke kommet for å la meg tjene, men for selv å tjene."

Et evangelisk oppdrag å strekke seg mot i årene som kommer.

UKJ

Fra St. Olav oktober 1962: Konsilet åpnes i Peterskirken, "verdenskirkens biskoper har inntatt sine plasser og hilser sin primas, biskopen av Roma, der han bæres inn på sin seda gestatoria".

Glimt fra konsilets hverdag

I bind to av sin selvbiografi, *Terskelen*, forteller biskop John W. Gran om forberedelsene til konsilet og om sin egen deltagelse. Liv Greni har, med biskopens godkjennelse, komprimert den opprinnelige ganske så utførlige teksten; hennes sammenbindende opplysninger er satt i kursiv.

Oktober 1962, da konsilet åpnet, var vår biskop fremdeles cisterciensermunk: i tjeneste som økonom ved ordens generalat og studiesenter i Roma, ennå ikke en av de såkalte konsilfedre. Men med nære kontakter i sentrum av det kirkelige miljø ble atmosfæren opplevd på nært hold, allerede før konsilet kom i gang.

Konsilet under forberedelse hadde fått det til å gå en stille beven gjennom Kirken - og ikke bare gjennom den katolske. Johannes XXIII har uttalt noen forløsende ord: *aggiornamento* (ajourføring), *pastoralt konsil* (hyrdeomsorg), *øumenikk* (ordet som skulle ha fått Pius XII til å se rødt), og, ikke minst *dialog med verden*. Det første paven har foretatt seg, er å nedsette et forberedende råd av biskoper, representativt for hele kirken. Også de nordiske land har fått med sin mann: den danske biskop Suhr. Han holdt meg informert om forberedelsene til konsilet. Biskop Suhr og jeg hadde fin kontakt. . .

Suhr forteller interessant fra møtene i den forberedende kommisjon. Det er tydelig at det er ved å utkrystallisere seg to tendenser (les fløyer): Den konservative og den progressive. Den konservative består mest av italienske kardinaler og prelater som værer fare for utglidning overalt.

På motsatt fløy, den biskop Suhr regner seg til, finner vi blant andre - og ikke minst - den kjente og avholdte tyske kuriekardinal Augustin Bea, som blir sett på med uro av sine romerske kolleger, på grunn av sitt økumeniske engasjement. "Mellom komitémøtene," sukker biskop Suhr, "blir det i Vatika-

net forfattet tesktutkast av teologer under konstant innflytelse av den konservative fløy. Det er ikke mennesker av dårlig vilje, bevares - konservatisme er ingen synd - imidlertid fører den ikke til *aggiornamento*."

En økumenisk banebryter

I januar 1963 blir cisterciensermunken - til sin store overraskelse - utnevnt til assisterende biskop av Oslo (noe som vil åpne vei til en plass i konsilet). I samme måned mottar han invitasjon til et usedvanlig møte i København.

Biskop Suhr hadde invitert kardinal Augustin Bea, leder for pavens kommisjon for Kristen Enhet og dessuten kjent bibelforsker, til å holde et økumenisk foredrag og forrette en økumeninspirert festmesse i København ultimo januar.

Kardinal Bea - rank tross sine 82 år - utstrålte styrke, kultur og medmenneskelighet, dessuten umiskjennelig intelligens. Han var i enhver forstand en økumenisk banebryter i katolsk sammenheng. Han hadde sommeren 1960 beveget pave Johannes XXIII til å opprette en økumenisk kommisjon som skulle arbeide med forberedelsene til det forestående Vatikanconsil.

Det var den gang den alminnelige oppfatning at Den katolske kirke prinsipielt og uavvendelig var imot interkonfesjonell tilnærming, selv om det nok fantes individuelle katolikker, sågar prester, som virket målbevisst for dette, særlig i Frankrike. Kardinal Beas tradisjonelle holdning var allerede før Vatikanconsilet utvetydig økumenisk.

Beas foredrag gjorde sterkt inntrykk. Han bygget på det faktum at alle døpte

kristne uansett konfesjon har langt mer til felles enn det som skiller. Han ble fulgt levende og positivt opp av den lutherske biskop av København. Her var det horisontutvidelse! - Lite ante det meg at det snart skulle bli meg forunt å bli denne kardinalens medarbeider - helt frem til hans død fem år senere. - Noe mer berikende enn medlemsskapet i Beas sekretariat er aldri blitt meg til del.

Ny pave - konsilet fortsetter

I begynnelsen av desember 1962 avsluttet Johannes XXIII - ikke konsilet som han hadde håpet, - bare dets første sesjon. Man var ikke kommet langt: Ingen tekst var blitt ferdigstilt, og paven var ikke frisk. Det var en offentlig hemmelighet at han hadde kreft og knapt kunne forventes å se konsilet i havn. - Pinsedag 1963 døde pave Johannes XXIII. En like kort som innholdsrik periode var til ende for kristenheten. - Umiddelbart melder spørsmålet seg med tyngde: Hvem blir etterfølgeren? Spørsmålet er spesielt påtrengende fordi ethvert kirkemøte automatisk kommer til opphør ved en paves død. Vi har plutselig ikke lenger noe konsil. Eller. . . ?

Mindre enn fire uker senere har vi fått en ny biskop på Peters stol: Paul VI. Det første han meddeler verden er: "Konsilet fortsetter." Det blir nødvendigvis et kappløp med tiden, for under pave Johannes' sykdom har forberedelsene til annen sesjon stilnet av for å dø - med ham. Det vidløftige maskineriet setter seg langsomt - du kunne si høylydt knirkende - i gang. Også jeg mottar formell innkallelse og begynner å lese konsildokumenter i ledige stunder.

Som rimelig var, måtte den første konsildag bli den store opplevelsen for en nykommer, og den som aller mest kom til å inngi følelsen av å tilhøre en verdenskirke. For å få plass til de vel 2.300 prelater, var Peterskirkens vidstrakte midtskip blitt bygget ut i hele sin lengde med massive tribuner på begge sider. Her satt vi i rader oppover

- med ansiktet mot kollegene vis-a-vis.

Det gjorde inntrykk å utspeide spesi-
altribunen langt oppe ved høyalteret,
for der losjerte observatørene fra andre
trossamfunn, en høyst broket forsam-
ling: Østerlandske patriarker og/eller
metropolitter; erkebiskoper, biskoper
og prester fra de anglikanske delkir-
kene; delegater fra lutherske, kalvinis-
tiske, zwinglianske, Thomas-kristne,
metodistiske og andre denominasjoner,
mange fra meget fjerntliggende strøk,
som alle hadde takket ja til å være
representert. Her var alt fra høygeist-
lige i prakfulle gevanter til enkle pasto-
rer som søndagsskole-lærere i mørke
dresser. Dessverre kan ikke hele Den
katolske kirkes episkopat delta i dette
kollegiale broderskap. Mange savnes
fra Øst-Europa og det fjerne Østen.
Jernteppets realitet er åpenbar.

Det er første gang vår nye pave -
merkbart grepet - åpner et kirkemøte.
Paul VI omtaler Kirken i allmennmen-
neskelige, for ikke å si myke vending-
er: som Guds folk, hus, vingård. . . ,
dessuten meget vakkert som *Ecclesia
caritatis* (kjærlighetens kirke). Det
både varmer og lover godt.

Paven berører videre et anliggende
som, særlig siden møtet med kardinal
Bea i København, står mitt hjerte nær:
økumenikken. Ikke bare peker han på
hvilken vekt hans forgjenger, Johannes
XXIII, men også han selv legger på å
åpne Den katolske kirke for et forståel-
sesfullt og nært samarbeid med "de
adskilte brødre i troen". Til vår alles
forbauselse går paven så langt som til
her og nå å be disse brødre og søstre om
tilgivelse for alt hva romerkirken måtte
ha av skyld for kristenhetens splittelse.
Slikt beveger til ettertanke.

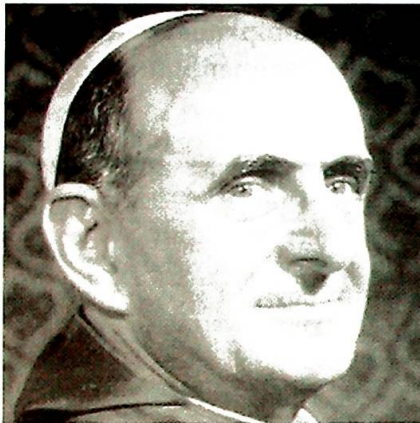
Den daglige dont

Vår "arbeidsdag" begynner med en
høymesse, celebrert med mange tje-
nende ånder av en høy prelat. Dessuten
synger vi tidebønnen *Laudes*, selvsagt
på latin - samtlige konsilers sprog etter
skismaet med Østkirken i 1054. Arbeidsmetoden,
nedarvet fra tidligere kirkemøter, fungerer
betyggende. Alle konsilfedre har talerett. - Jeg
har ikke vært lenge i konsilaulaen før jeg
får et lettelsens inntrykk av at her kan alle
si hva de ønsker bare de så noenlunde
holder seg til saken. Heldigvis er tiden
begrenset til ti minutter; og preside-
rende kardinal plikter å bryte inn, først
med en advarsel om at det gjenstår to
minutter, dernest at taletiden er omme.

Andre konsiler har kunnet avrunde
fordi tematikken var begrenset; men
her var uoversiktlige områder av Kir-
kens liv og lære oppe til gjennomgå-

else. I tillegg skulle nye felt åpnes opp:
økumenikken, forholdet til de ikke-
kristne religioner, religionsfriheten,
massemedia og, ikke minst, "Kirken i
verden av idag".

Midt i ordfloppen hadde konsilets
organisatorer med velberådd klokskap
innrettet to kaffebarer. Det ble for de
fleste en lise å kunne leske seg med
kaffe, te eller mineralvann samt noe å
bite i. De fleste av oss fant veien dit
hver dag. Eller sågar to ganger, for vi
hadde også eftermiddagsmøter. (Til
gjengjeld var det både lørdags- og søn-
dagsfri). Vi dro hjem til lunsj og til

*Høsten 1963 åpner den nyvalgte pave
Paul VI konsilets annen sesjon: "Til
vår alles forbauselse går paven så
langt som til nå og her å be 'de adskilte
brødre og søstre i troen' om tilgivelse
for alt hva romerkirken måtte ha av
skyld for kristenhetens splittelse."*

(syntes vi nok) en velfortjent siesta.
Tilbake til ny dyst. Og det stod oss
ingenlunde fritt å "stå over", for ved
begynnelsen av hvert møte måtte vi sig-
naturnotere vårt nærvær på hullkort.

Jeg følte bokstavelig talt at jeg var
havnet midt oppe i det, for diskusjone-
ne bølget frem og tilbake i konsilaula-
en, dreiet seg om episkopatet, både teo-
logisk og formelt. Et mer lærerikt semi-
nar til forberedelse for sin gjerning
kunne ingen ung biskop få delta i. Jeg
fikk være vitne til en serie teologiske
og praktiske landevinninger som opp-
levdes som fascinerende. Ikke minst
betydningsfull var den gjenoppdagede
læren om Apostelkollegiet - fordi den
naturlig munnet ut i doktrinen om
biskopenes kollegialitet.

For meg å få stige inn i dette - så å si
rett fra bispevielsen - var en velkom-
men og nyttig skoloring i utholdenhet
og religiøs prioriteringskunst på høyeste
plan - men også en uhørt berikelse.

Ikke minst opplevdes det som et privi-
legium å få samarbeide så nært og så
lenge med noen av Den katolske kirkes
betydeligste personligheter.

Økumenikken i sentrum - stadige skippertak

*"Alle var vi oss bevisste at det var her
det virkelige sprengstoffet i konsilet ble
tilvirket," skriver biskop Gran og sikter
til arbeidet (les: slitet) med å få kjem-
pet igjennom en "økumenisk helomven-
ding" (en av overskriftene i hans bok).
I dag er vel for de fleste av oss en øku-
menisk holdning noe selvfølgelig. Men
slik har det ikke alltid vært. Vår mann i
konsilet kan fortelle om motbør og skuf-
felser.*

Alle var vi klar over at vi var i ferd
med å oppleve et vendepunkt i kristen-
hetens historie som følge av at Johan-
nes XXIII hadde følt seg forpliktet til
en radikal nyorientering av den katol-
ske kirkes forhold til de øvrige kristne
trossamfunn. . . Skjemaet om økume-
nikken representerte en helomvending i
vår kirkes historie.

Selv om det er umulig å gå i detalj
om denne lange og spennende utvik-
ling, der vi i utgangspunktet registrerte
de mest forstokkede anti-økumeniske
holdninger i åpen konfrontasjon med de
reservasjonsløst bejaende, synes det
meg viktig med noen smakebiter:

Da vi - medio november - endelig
fikk forelagt det lenge lovede - og for
manges vedkommende lenge etterleng-
tede - skjema "De oecumenismo", var
første dags talere på få unntak nær
negativt innstilt - selvsagt av dyp over-
bevisning. Et par spanske biskoper gikk
heftig inn for at konsilet skulle avvise
hele opplegget, eslet som det var til å
spre uro i Guds folk (katolikkene). Sær-
lig farlig var skjemaets oppfordring til å
be sammen med ikke-katolikker - noe
som dessuten "var i strid med kirkeret-
ten". Den protestantiske proselytterin-
gen er i vekst, sa de. Vi må være på
vakt. Ja, skjemaet taler altfor positivt
om ikke-katolikkene - "som om den
Hellige Ånd skulle være virksom uten-
for Kirken, og man kunne finne troens,
håpets og kjærlighetens dyder hos ikke-
katolikker".

Debatten viste imidlertid stadig tyde-
ligere at konsilfedrene var i ferd med å
svinge i retning av en positiv holdning
til de adskilte brødre i troen, som det
dengang het.

"Jodeskjemaet"

Kardinal Bea hadde i tillegg til sitt øku-
meniske engasjement i alle år vært opp-
tatt av jødedommen, og gremmet seg
over den nedarvede "kristelige" innstil-

ling som gikk ut på at jødene *som folk* skulle bære skylden for Jesu korsfestelse. Han hadde oppnådd pave Johannes' tilsagn om at hans egen kommisjon (Sekretariatet for kristen enhet) også skulle få utrede den katolske kirkes forhåpentlig avklarede og endegyldige holdning til dette spørsmål. Umåtelig spenning hadde bygget seg opp i både kristne, jødiske og muslimske kretser vedrørende erklæringens ordlyd.

Kapitlet "Den katolske kirkes forhold til ikke-kristne religioner og særlig til jødedommen" var utvilsomt hans hjertebarn. Han fremhevet under sin presentasjon av kapitlet tekstens rent religiøse karakter, og utelukket alle implikasjoner. Den kristne kirke, sa han, hviler på det jødiske fundament; Kristus selv var jøde, apostlene likeledes; urkirken spredtes blant jødene. Det er umulig å påstå at Gud skulle ha forkastet jødene som folk. Å legge skylden for Jesu død kollektivt på dem alle, faller på sin egen urimelighet. . . Hva med alle de jødene som ikke var i Jerusalem den gang - for ikke å nevne alle de senere generasjoner? Uansett spørsmål om skyld eller ikke skyld i denne sak, konkluderte kardinalen, "som kristne må vår rettesnor alltid være tilgivelse og nestekjærlighet."

Det som utkrystalliserte seg etter Beas betagende presentasjon (betagende - ikke minst i den elskelige måten han gikk i bresjen for sitt anliggende på), var at innholdet var godt, riktig og betimelig.

Det er umulig innenfor denne ramme å redegjøre adekvat for det enorme og

tålmodige arbeid som her ble nedlagt, eller for den motbør og de mange skuffelser som kompliserte kommisjonens kronglete vei, eller for utenverdenens forskjellige forsøk på å torpedere våre opplegg, for ikke å snakke om de utallige utkast og revisjoner som måtte foretas, knas og justeres i tråd med biskopenes mange innlegg, talte som skrevne. Imponerende var den ukuelige målbevissthet som samtlige, fra kardinalen til den minste sekretær, la for dagen. Beas parole var: Konsilet har gitt oss et oppdrag, det må vi bringe i havn - for enhver pris.

Jeg vil med hånden på hjertet påstå at vår tekst vedrørende "jødeskjemaet" må være den mest omstridte, mest drøftede og overarbeidede i Kirkens historie. Men ikke bare i Kirkens, for i den grad verden interesserte seg for Vatikan-konsilet, var det ikke minst dette spørsmålet som stod i brennpunktet. Og både jøder og arabere verden over fulgte fortsatt med, det fikk vi stadige beviser for.

Det skulle ta tre fulle sesjoner, kardinal Beas introduksjonsord til tross, å få snudd konsilflertallets nedarvede oppfatning at det var det jødiske folk som sådant som hadde avvist Kristus, som hadde forårsaket hans endelikt på Golgata og senere forfulgt hans kirke. Den triste konsekvens av denne overbevisning var jo at talløse pogromer og lidelser i århundrenes løp var blitt påført jødene av hevtørstige kristne. Det lå Bea (og vår kommisjon med ham) på hjertet å få vedtatt en gang for alle at dette ikke var den katolske kirkes lære - selv om det ustoppelig var

blitt hevdet, sågar ikke sjelden fra romerkirkens hold.

Dramatisk episode

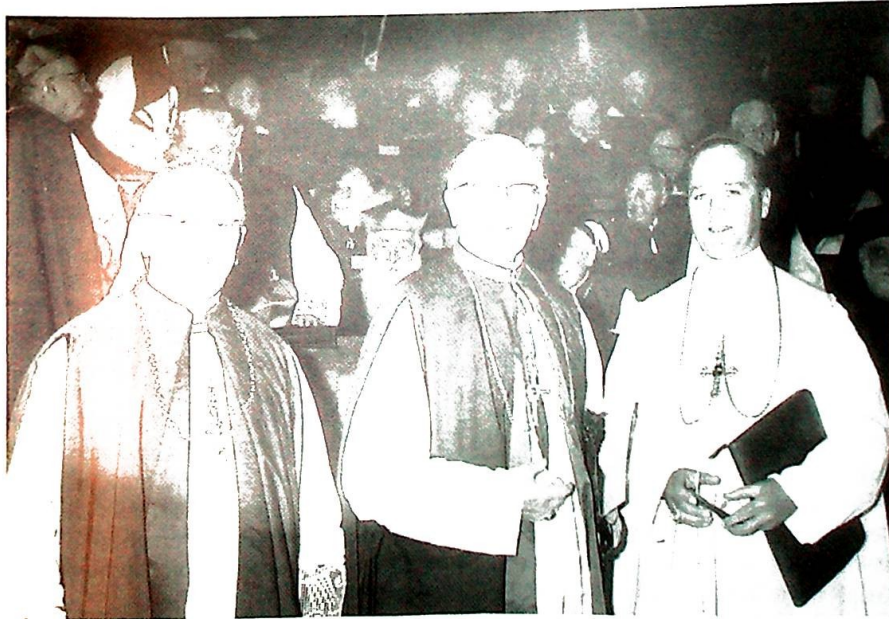
2. september 1964: åpningsdag for konsilets tredje sesjon. Fremdriften skjer i et stadig mer oppisket tempo, allerede halvveis i sesjonen merker vi trettheten sige på. . . Mange var de biskoper som helst hadde sett at dette var siste konsil-sesjon, og syntes synd på Paul VI som så så sliten ut. På den annen side var vi ikke få som fremdeles hadde tekster å kjempe for - for ikke å si kjempe igjen. Vi holdt alle på at *minst* en fjerde sesjon måtte til.

Imidlertid var det ikke til å stikke under stol at et antall meget konservative fedre fortsatt var uforsonlige til mye som forekom dem altfor nytt, uavklart og betenkelig. Men i alt dette syntes det å ligge i kortene at konsilet utviklet seg i retning av ajourføring. Pave Johannes XXIIIs ånd gjør seg lykkeligvis fortsatt - og uavvendelig - gjeldende.

Tror vi. Men uten tilstrekkelig å ha regnet med hva en innbitt opposisjon i - eller nær - den pavelige kurie, kan avstedkomme. Et vendepunkt inntreffer i begynnelsen av oktober, og begynner i vårt sekretariat (Sekretariatet for kristen enhet). En uvanlig dyster kardinal Bea åpner årsmøtet, vennlig som alltid, og går hurtig på sak: "Vi har fått oversendt fra konsilets generalsekretær to brev. Det ene inneholder en 'konsiltekst' som er ment å skulle erstatte kapitlet 'Om jødene og de ikke-kristne'." Dette anliggende, sier brevet, bør tas ut av sin nåværende sammenheng og innpasses i skjemaet om Kirken. I knugende stillhet leser kardinalen lojalt opp den foreslåtte versjon. Vi sitter som himmelfalne, for innholdet ligner bare delvis på teksten som konsilet og vårt Sekretariat i møysommelig vekselbruk har forhandlet seg frem til. Her mangler atskillig. "Hva mener dere så, mine herrer?" spør Bea med et forlegent smil.

Jeg kan ikke styre min indignasjon over et slikt "bakhold" og eksploderer: "Herr kardinal, konsilet har betrodd oss å samarbeide med det om en omformet tekst, den kan da vi umulig erstatte med en annen!" Forsamlingen tilkjenner massivt sin enighet. Bea løfter resignert - men langt fra utilfreds - øynene, nikker og legger papiret bort. "Så tar vi fatt der vi slapp," sier han bare.

I pausen kommer en av våre teologer, J. M. Oesterreicher (en konvertert jøde), bort til meg; han har ennå merker av tårer på kinnene. "Takk, biskop," sier han, "takk for at De våget å si hva alle tenkte." Jeg kan ennå - over 40 år

Tre "generasjoner" Oslo-biskoper ved konsilet: biskop Jacob Mangers (til v.) som i 1932 overtok etter biskop Johannes O. Smit (m.), til høyre Mangers' etterfølger John W. Gran, biskop av Oslo 1963-83.

senere - føle hans patetisk intense håndtrykk. Selv er jeg ikke i tvil om hva som uansett ville skjedd: Forsamlingen skulle aldri ha godtatt et slikt inngrep, for det er etter vårt mening for lengst ingen vei tilbake for "jødekapitlet".

Imidlertid kom sistnevnte manøver til å bli godt for noe. Teksten om jødene oppnådde å få sin status radikalt forbedret idet kardinal Bea fikk presidiets godkjennelse for at den ble tatt ut igjen av skjemaet om økumenikken (alle parter var enige i det) for å bli del av et nytt, mer globalt dokument: Erklæringen om *Kirkens forhold til de ikke-kristne religioner*. Her fikk vi blant annet følgende godtatt som katolsk lære: "Kirken, som fordømmer enhver forfølgelse, uansett hvilke den måtte være rettet mot, kan ikke selv glemme den arv den har til felles med jødene. Drevet av sin religiøse og evangeliske kjærlighet, og ikke av politiske grunner, beklager den derfor med sorg det hat, de forfølgelser, de utslag av anti-semittisme som er blitt rettet mot jødene, uansett til hvilke tider de har funnet sted og hvem som har vært deres opphavsmenn."

En litt avsvekket tekst i forhold til vårt opprinnelige utkast som lød: "Det jødiske folk må aldri fremstilles som forkastet eller forbannet eller skyldig i *gudsmord*. For det som skjedde i forbindelse med Kristi lidelse, kan på ingen måte legges det den gang eksisterende folk til last, og enda mindre det nåværende. Konsilet, som på det strengeste tilbakeviser enhver urettferdighet, hvor den enn måtte vederfares mennesker, er seg den felles arv bevisst. Den uttaler sin dype beklagelse og sin *fordømmelse* av alt hat og alle forfølgelser av jødene, såvel i tidligere tider som i vår egen." Men den nye tekst var til å leve med, noe Kirkens betydelig forbedrede forhold til jødommen i ettertid bærer vitne om.

Frigjøring til tjeneste: legfolkets apostolat

Av de mange opplegg som kom til diskusjon under tredje sesjon, hørte tre til konsilets viktigste: *Om Guds åpenbaring, Legfolkets Apostolat og Kirken i verden av idag*. Ikke minst var for meg skjemaet Legfolkets Apostolat en givende opplevelse, som gav fordypet innsikt og forfriskende perspektiver: For første gang i en konsilsammenheng en teologisk "rehabilitering", kall det restaurering, av legfolkets status innenfor rammen av Kirkens historiske hierarki. Istedenfor en "umælende masse", som det var opp til hierarkiet å evangelisere og belære, trådte en annen og

eldre visjon: Alle utgjør vi et fellesskap, Guds Folk, på vandring mot sitt evige mål. Også legfolket har en iboende prestelig verdighet, for alle døpte er delaktige i det alminnelige prestedømme.

Vår tekst tok sitt utgangspunkt her, med ordet "apostolat" som nøkkelbegrep: Enhver kristen er en apostel i kraft av sin dåp og konfirmasjon (som i Den katolske kirke er et sakrament), ja, har en gudgitt oppgave å delta i Kirkens tidløse misjon - ikke i konkurranse med, men i *samarbeid* med hierarkiet som har mottatt de nødvendige fullmakter fra oven.

Flere forskjellige nivåer, aktivitetsområder og former for legapostolat analyseres og beskrives inngående. Jeg kjente igjen fra min egen tid i ungdomsarbeidet adskillig som de facto i de senere generasjoner med sitt stadig høyere utdanningsnivå hadde vært praktisert, men som først nå fikk sin konsiliære velsignelse. Også lege menn og kvinner har sin sendelse fra Vårherre.

Om religionsfriheten

Konsilets tredje sesjon ble også preget av intense diskusjoner om religionsfriheten, opprinnelig et tilleggskapittel til økumenikken.

Vi hadde i enhetssekretariatet hatt et blodslit med å analysere, vurdere, godkjenne eller vrake mengden av innkomne forslag til det berømte tilleggskapittel til skjemaet om økumenikken. Det forelå nå grundig omarbeidet; til dels var teksten ny.

Et kjerneanliggende lød slik: "Den som oppriktig adlyder sin samvittighet, adlyder Gud selv om det på sett og vis skjer uklart og ubevisst. Dersom noen i sin oppriktige søken etter Guds konkrete vilje skulle fare vill, har intet menneske, ingen menneskelige makt, rett til å få ham til å handle mot sin samvittighets diktat." Her var nye toner.

Selv om få røster nå hevet seg mot selve begrepet religionsfrihet - et begrep flere paver i dette århundre hadde gått god for - bestred flere hjemmehørende i den konservative leir at en slik frihet lot seg utlede av filosofisk-teologiske prinsipper slik teksten og det såkalte progressive flertall syntes å hevde.

En bastant forsvarer av kapitlet som det stod, var den nybakte erkebiskopen av Kraków, Karol Wojtyła (i hvem knapt noen kunne ane en fremtidig pave), han understreket at man ikke måtte nøye seg med å begrunne religionsfriheten ut fra Kirkens plikt til toleranse, en slik oppfatning var for nega-

tiv, "for denne borgerrett begrunnes ikke minst ut fra den rett som naturloven gir alle mennesker til å søke og finne sannheten".

Vi mange som var positive til opplegget, var det nok på forskjellig vis og i varierende grad, imidlertid var det tydelig at vi ønsket å beholde teksten om religionsfriheten som grunnlag for videre behandling.

Jeg forstod mer og mer betydningen av et konsil.

Uventet gestus

Tross travel innspurt ved slutten av tredje sesjon - blir et formiddagsmøte midt i november erstattet av en høymesse av høyst uvanlig karakter. Liturgien blir feiret på gresk etter bysantinsk ritus, meget forskjellig fra vår latinske. Den Roma-tro østkirkelige patriark Maximos IV er celebrant, assistert av medbrødre. En prosesjon kommer langsomt opp basilikaens midtskip, med pave Paul VI i all enkelhet til fots helt til sist. Han overværer som en av oss den (etter vår "latinske" oppfatning) vidløftige seremoni, der begrepet tid ikke synes å spille noen rolle. Mot slutten reiser paven seg uventet, går og stiller egenhendig sin tunge tiara på alteret, omfavner broderlig den aldrende, men fremdeles staute patriarken, og vender tilbake til sin plass.

Generalsekretærens noe verdsligskurrerende røst lyder plutselig over høytalerne. "Mange alvorlige ord er blitt sagt her om fattigdommen og nøden i verden. . . Kirken er alle elendiges mor. Som et bevis på sin omsorg for sitt folk vil Hans Hellighet la avhende sin tiara til fordel for verdens fattige og utarmede." Allmenn beundrende mumling.

Selvsagt var dette et signal i den forstand at en tiara - uansett verdi - kun ville utgjøre en dråpe i verdens oseaan av elendighet. Imidlertid var vi vel kjent med at Paul VI gjerne uttrykte seg symbolsk. Så i denne handling lå det nok adskillig mer. En implisitt invitasjon til kirkens prelater om å gjøre noe tilsvarende med sine ofte kostbare ringe, kors, og kjeder? Uansett skulle det vise seg at gesten hadde enda en mening: Paul VI avla med dette tiaraen - symbolet på Pavestolens verdslige makt - for godt. Han brukte den aldri mer. Ei heller hans etterfølgere. Beskjeden turde være: Paven er tross sitt primat først og fremst en biskop blant biskoper.

Og nå ble det uunngåelige forkynt: en fjerde - men garantert siste - sesjon var berammet til neste høst . . .

Morgendagens kirke - fra et intervju med professor Hans Küng

"Han er den katolske teologis 'vidunderbarn' i 1960-årene, en 35-årig sveitser, virksom som professor i Tübingen, den mest iøynefallende (om neppe den aller dypsindigste) av Vatikanets reformteologer, og forfatter av en rekke verker som er oversatt til sprog etter sprog, og har vakt levende interesse og debatt," heter det i "St. Olavs" innledning til en oversettelse fra fransk av et intervju med *Hans Küng*.

Küng var bare 32 år da han i 1961 ble professor ved det katolske teologiske fakultet i Tübingen; året etter kom den oppsiktsvekkende boken "Konsilet og gjenforeningen". Nesten alle de reformer Küng her gikk inn for, er blitt antatt, f.eks. opprettelsen av bispekonferanser, avskaffelse av "Index" over forbudte bøker og forenkling av liturgien. Pave *Johannes XXIII* personlig utnevnte ham til teologisk ekspert ved Det annet Vatikankonsil.

Vi har sakset noen avsnitt fra intervjuet.

- I den katolske kirke bygger teologien fremdeles på Aristoteles' tanker og uttrykker seg i Thomas Aquins sprog. Våre samtidige er mer mottagelige for argumenter fra Darwin, Marx, Freud eller Einstein. Kirken og den moderne verden taler ikke det samme språk - hvordan kan de da ha håp om å forstå hverandre?

- Det er unektelig nytteløst å anvende uttrykksmåter som ikke effektivt kan meddele Evangeliet til menneskene i dag. Vi må oppmuntre sameksistens av flere katolske teologiske retninger. En må ikke forveksle troens enhet med tankens uniformering. St. Thomas anså aldri noen annen enn Kristus selv som "Veien, Sannheten og Livet", allerminst seg selv. Forestillingen om at all kristen tenkning bør underordnes én eneste offisiell teologi er faktisk ganske ny. På Tridentinerkonsilet i det 16. århundre var konsilfedrene delt i thomister og scotister (tilhengere av Duns Scotus). På Thomas' tid, i det 13. århundre, var der en sterk augustinsk skole, og en fransiskansk skole ledet av den hellige Bonaventura. I Kirkens første tusenår var der en gresk teologi som var svært forskjellig fra den latinske.

Kirken forsøker å bringe Evangeliet til Østens folk, hvis overleverte tenkning ikke kan innpasses i vesterlandsk

tenkemåte. Hvis Kirken virkelig skal slå rot i Afrika eller Asia, må den legge opp til utviklingen av en lokal teologisk tenkning. Det er et vanskelig og usikkert foretagende. Men det må gjøres. . . Mange av Kirkens biskoper ønsker at Det Hellige Officium (i dag Troskongregasjonen. Red. mrk.) blir forvandlet til en teologisk kommisjon som er mer representativ for de ulike retninger innenfor Kirken. Den burde være sammensatt av internasjonalt kjente og anerkjente teologer, organisert på samme måte som Det Pavelige Bibelinstitutt eller Sekretariatet for Kristen Enhet, og dets oppgave burde være å hjelpe teologene i deres forskning, snarere enn lamme deres initiativ. (-)

- Hva synes De er de viktigste positive resultater av konsilet hittil?

- Jeg tror en kan nevne fire punkter. For det første har konsilet gitt alle kristne og verden som helhet et bilde av det frie og spillevende samfunn Kirken skulle være. For de andre: De protestantiske observatørens deltagelse og den mottagelse de fikk, har gjort helt klart at det er den katolske kirke i sin helhet som nå tar opp de økumeniske problemer. For det tredje viser konsilets inngående behandling av særlig pastorale og praktiske saker at Kirken ønsker å holde dørene åpne og unngå doktrinale avgjørelser som kunne ut-

vide den kløft som skiller katolske og ikke-katolske kristne. Og for det fjerde var det godt og riktig, fra økumenisk standpunkt, at konsilets første avgjørelser gjaldt den liturgiske reform.

Noe av det som stadig er blitt hevdet fra protestantisk side, er at den katolske messe ikke lenger har noe felles med den nadverd Jesus forrettet i høysalen. Tridentinerkonsilet satte allerede en stopper for enkelte støtende trekk, men holdt fast ved middelalderens messeform, hvor "høyalteret" kom i alterbordets sted, og messen tapte sin sanne natur av nadverd-måltid. De troendes aktive deltagelse var sterkt begrenset, og presten kommuniserte ofte alene, mens han mumlet de viktigste bønnene med nesten uhørlig stemme og på latin, som folket for lengst ikke lenger forstår.

- Hva med Kirkens desentralisering "som alle taler om for tiden?" vil intervjuer vite.

- Prinsippet bør være det som Pius IX kalte "subsidiaritet" i sin rundskrivelse *Quadragesimo anno*. Det vil si: Samfunnet skal aldri gjøre for den enkelte hva den enkelte kan greie selv. Og høyere instanser skal aldri ta seg av saker som lavere instanser kan make. Vi trenger så mye frihet som mulig, og bare de bånd og restriksjoner som virkelig er nødvendige. . . Enda viktigere (enn forbindelsen mellom Kirkens biskoper og kurien) er forbindelsen mellom biskopene og paven. Kurien er bare et resultat av menneskelige lover, mens biskopenes og pavens autoritet går tilbake til en guddommelig innstiftelse. Kurien skulle ikke være noe mer enn et utførende redskap for denne autoritet. . . I kraft av det nevnte "subsidiaritetsprinsippet" måtte biskopene få adgang til adskillig friere initiativ på en rekke områder. Det ville også bli nødvendig å gjøre kurien mer internasjonal, slik at den blir en virkelig representasjon av de ulike kultur-grupper som faktisk tilsammen utgjør den katolske kirke. Er det ikke beklommende at FN's sekretariat i dag er mer "katolsk" i sin sammensetning enn Kirkens sentralorgan? Internasjonalisering vil gjenreise Kirkens katolske karakter, nettopp ved å samstemme dens store mangfold i enheten.

(I desember 1979 ble Küng fratatt retten til å undervise som katolsk teolog; bakgrunnen var særlig hans syn på den pavelige ufeilbarlighet.)

Fritt ord i kirken

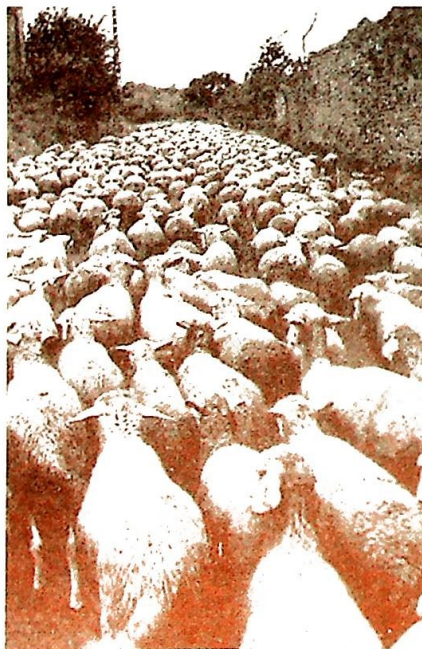
Det gjærer i hele den katolske verden. Og gjæring kan som bekjent føre såvel til god vin som sur og udrikkelig eddik. Noen steder handles det fort og uvørent, med forvirring og overdrivelse, tillitskriser og motsetninger som følge. Men dette er hovedinntrykket i all denne oppbruddets uro: Et stort, sterkt kirkelegeme reiser seg fra en lang dvale, strekker sine lemmer, ryster støvet og søvnen av seg, og tar mål av sine omgivelser med vidt åpne øyne.

En av følgene er en fri opinion, ja et frispreg katolikker i mellom som ville vært utenkelig for bare 5 år siden. Som (den danske prest og forfatter) Peter Schindler har uttrykt det: "Alle de hellige kuer er slaktet." Intet er tabu - en ny generasjon lar ikke noe problem liggende gjemt og unevnt. (-)

Som norske katolikker møter vi kanskje denne nye frihetens vind i Kirken med motstridende følelser. På den ene side må vi, som barn av en demokratisk kulturform, se med glede på den friere meningsbrytning og den åpenhertigere informasjon som dette medfører. Som menneskelig fellesskap blir Kirken i vår samtid stadig mer lik de samlivsformer vi ellers tror på - ikke minst på grunn av deres brede fordeling av ansvaret, deres appell til enkeltmennesket.

På den annen side har jo mange iblant oss søkt Kirken på en bakgrunn av forvirring og usikkerhet både i tiden og i andre livssyn de har prøvet og funnet uholdbare. Kirken var fast grunn. Kan det være mulig, spør de, at også den begynner å ryste under våre føtter?

Her må man først minne om at Vatikankonsilet, både i sitt opplegg og i sin gjennomførelse, er en konsolidering. Konsildokumentene åpner ikke bare nye, spennende, fruktbare perspektiver for Kirkens liv og tanke. De sammenfatter også de gamle sannheter - de urokkelige og uforanderlige. Til de ikke så få som vantrives ved oppbruddet, må en si: Det evige i vår tro er alt sammen vel forvart, og konsilet er nettopp en sjelden anledning for oss alle til å bli ekte og sannere katolske kristne: Kirken avdekker med stor klarhet hva som faktisk er tidløst i troen, og hva som enkelte bare trodde var tidløst. Det er denne "justering" som er nyttig og verdifull for enhver. Kirken legger så visst ikke sine dogmer ut til diskusjon. Til gjengjeld åpner den for stormvær i

Illustrasjon St. Olav 71965: Hva Guds folk ikke er: En uselvstendig saueflokk.

meningenes vidstrakte almenning. Det bør glede oss. For åndskampen er dens sanne kår. Av den tør vi håpe meget.

Vi er ikke redd om debattens bølger nå og da vil få hvite topper. Det vil vise seg at utvekstene skjærer seg selv av fra sannhetens rolige midte. I Kirkens liv er en slik samtale egentlig "selvregulerende". Innebygd i meningsbrytningene mellom katolske kristne er der nemlig et stort, usynlig fellesskap: Nestekjærlighetens lov, enhetens imperativ under biskopens selvsagte lederskap og ansvar, forpliktelse til å fordype troen til troskap, nødvendigheten av en større innsikt og kunnskap i våre kristne holdninger.

Frihet og autoritet - likevekten mellom de to er ingen vilkårlighet i Kirken. I øyeblikket er den under en brå og nødvendig tilpasning til vår moderne tids virkelighet - det volder litt rabalder, men rokker ikke ved det som forblir under de skiftende former.

Det er Kristus selv som bruker bildet om hyrden og fårene, og der er sannelig intet ved vår tids livsvilkår som gjør uaktuelle hans ord om oss mennesker, at han "ynkedes" over oss, fordi vi i forholdet til det evige er "som får uten hyrde", og ofte hjelpeløse ofre for falske hyrder.

Hva dette evangeliske bilde ikke innebærer, det er at kristne mennesker skulle te seg som en pregløs og uselvstendig saueflokk, i Kirken og i samfunnet. I konsilets tidehvertv kaller Kirken tvert om på hver enkelts modenhet, ansvar og beste skjønn. Den mobiliserer omsider de veldige ressurser i alle de troendes medarbeiderskap. Den spør trøstig etter deres mening og regner tillitsfullt med deres innsatsvilje. Det ville vært stor skade om noen mistolket som et forfallstegn det kor av stemmer som har svart på denne appell, over hele den katolske verden. For det er en vekst og en utfoldelse som vi bør glede oss over, - ikke frykte. HRM

(Artikkelen stod på lederplass, og signaturen var ansvarshavende redaktør: Hallvard Rieber-Mohn.)

Løst og fast fra Vatikankonsilets fjerde sesjon

I en ennå upublisert "Appendiks" til *Terskelen*, bind to av sin selvbiografi, tar biskop Gran for seg Vatikankonsilets fjerde og siste sesjon høsten 1965, hvor han var aktivt med i egenskap av biskop og medlem av Sekretariatet for kristen enhet. "St. Olav" har fått sakse fra den ferske tekst; vi har konsentrert oss om diskusjonen omkring de tre dokumentene: *Om religionsfriheten*, *Om forholdet til de ikke-kristne religioner* og *Om kirken i verden av i dag*.

Året er 1965, måneden september. Med til Rom for åpningen av konsilets fjerde sesjon har jeg 'bevilget' meg den luksus å medbringe en privat teolog, dominikanerpater Albert Raulin. Vi losjerer i cisterciensernes generalat ved det ærverdige abbedi *Tre Fontane*, grunnlagt av Bernhard av Clairvaux. Innstilt på at det i denne, helst siste, sesjon vil bli mye slit for den som vil ta Konsilet på alvor, føles det godt å ha en teolog i ryggen.

Det hersket en spent, for ikke å si ansent stemning i Kirken nå. Ville Konsilet ende som den forespeilte 'fugl Fønix' eller synke sammen i askehaugen av uoppklarte opplegg? Riktignok var hovedteksten *Om Kirken* blitt endegyldig promulgert (høsten 1964) og dermed meget vunnet, men en overveldende stoffmengde syntes å gå en usikker fremtid i møte. *Kirken i verden av i dag*, som var blitt gjenstand for store omarbeidelser og dessuten hadde fått en rekke nye og kompliserte anliggender til behandling, fremstod som vårt lengste og mest kompliserte dokument. (-) I vårt Sekretariat var stemningen noe trykket på tross av at vår hovedtekst, *Den katolske kirke og de kristnes enhet*, var vel i boks (høsten 1964). Ikke bare var 'jøde-skjemaet' (nå kalt *Kirkens forhold til de ikke-kristne religioner*) fremdeles gjenstand for innbitt opposisjon, både utenfra og innenfra, men også *Om religionsfriheten* stod i stampe. Heldigvis: Verdenspressen bevarte disse tekstenes skjebne i sitt søkelys. Og det var en oppmuntring å

ha følelsen av å ha paven på 'vår' side. (-)

Åpningen av konsilets fjerde sesjon finner sted på festen for "Korsets opphøyelse", 14. september. Paven *koncelebrerer* med 24 prelater, samtlige fra Konsilets styrende organer.

Det har vært talt, skrevet og fabulert

Foto fra høsten 1965: Dominikanerpater Albert Raulin, teologisk rådgiver for biskop Gran under konsilets siste sesjon. "Innstilt på at det i denne, helst siste, sesjon vil bli mye slit for den som vil ta konsilet på alvor, føles det godt å ha en teolog i ryggen," skriver biskop Gran.

meget om det foreslåtte 'senat' av biskoper fra hele verden som skulle gå paven til hånd med styringen av Kirken. Spenningen ligger vedvarende i luften: Tør Paul VI virkelig lansere en slik nyskaping? Da intet håndfast har sivet ut om saken, har ingen ventet at han vil komme inn på dette med det aller første. Forbauselsen er derfor til å ta og føle på når han allerede i åpnings-talen erklærer: "Det er en glede for oss å kunngjøre at det vil bli opprettet en Synode av biskoper slik Konsilet har uttrykt ønske om. Denne forsamling vil for størstedelen bli sammensatt av deltagere valgt av bispekonferansene med vår godkjennelse. Den vil bli innkalt av paven i henhold til Kirkens behov for å tilkjenne sine meninger og yte sin assistanse." Forbauselsen glir hurtig over i glede. Her åpner paven for en ny og demokratisk utvikling hvorfra det umulig kan være noen vei tilbake. (-)

Vil paven la teksten *Om religionsfriheten*, som var blitt trukket tilbake under press fra minoriteten på tampen av fjorårets sesjon, nå bli gjenopptatt som første sak på dagsordenen, som lovet? Den blir. (-)

I 1963-versjonen ble retten til religionsfrihet begrunnet teologisk - med Bibel i hånd, som en innlysende konsekvens av selve trosakten, dessuten av menneskets plikt til å følge sin samvittighet selv når den tilskynder ut fra feilaktig innsikt. Sesjon etter sesjon var teksten blitt knadd, forenklet og forandret. Opposisjonen mot den hadde således vært nyttig, hvis ikke direkte nødvendig.

Erklæringen hviler nå på ett eneste argument, sier biskop de Smedt, tekstens ivaretager, under sin presentasjon. Fri religionsutøvelse er en menneskerett, og som sådan erkjent og opprettholdt av det sivile samfunn. Mennesket må aldri bli gjenstand for tvang i religiøse anliggender. Denne frihets fundament er selve menneskeverdet som hele den samfunnsmessige struktur hviler på. Intet sted i Bibelen, megir han, er å

finne at mennesket må være fritatt for all tvang. Den moderne religionsfrihet kan således ikke holdes for å være en juridisk konsekvens av den evangeliske frihet.

De Smedt har derved renonsert på sitt lenge opprettholdt argument at friheten er basert på samvittighetsfrihetens primat. Teksten han nå legger frem, nevner ikke samvittigheten med et ord. Lenger har han og kardinal Beas kommisjon vanskelig kunnet strekke seg for å komme opposisjonen i møte. Noen konsilfedre stiller spørsmålet om hvorvidt teksten nå ikke inkluderer også ateistene. Hvorom allting er: Visse utsagn i pave Johannes Paul XXIII's encyklika *Pacem in terris*, avfattet flere år tidligere, var mer avansert i denne sak enn vår nåværende. Likevel blir opplegget, tross den imøtekommende tonen, nok en gang gjenstand for voldsom debatt. Jeg kan ikke her redegjøre for de mange innlegg som strakte seg fra Monsignore Lefébvres: "Bare Kirken har rett til frihet. Dette er den katolske lære i et nøtteskall!" til kardinal Shehans: "Sant nok, frihet og vranglære kan i og for seg ikke gjøre krav på samme rett (...) Men riktig forstått er disse rettigheter hjemlet i *personer* og ikke i abstraksjoner."

Jeg stopper unntaksvis opp ved et innlegg som gjorde dypt inntrykk. Hevet over alle spissfindige betraktninger var kardinal Berans forsvarstale for teksten som den stod. Beran var en av de politiske vidervedigheters autentiske martyrer som i årtier hadde vært under diktatorenes åk, fra Dachau under Hitler til kommunistregimets 'varetekstarrest' i Praha. Denne tsjekkosllovakiske primas var kort før innværende sesjon blitt løslatt og sendt til Rom - minus sitt pass. Tross alt snakket han uten antydning til bitterhet:

"Jeg taler av erfaring (...) Da samvittighetsfriheten ble gjenstand for innskrenkninger i mitt hjemland, ble jeg vitne til hvilke alvorlige fristelser mange katolikker var utsatt for. Selv blant prestene kunne jeg observere ikke bare seriøs fare for deres tro, men også fristelse til løgnaktighet, hykleri og liknende laster som florerer blant mennesker fratatt samvittighetsfrihet (...). Alltid og overalt avstedkommer angrep på samvittighetsfriheten hykleri hos menigmann. Ja, uten tvil utgjør hykleri på troens grunn større fare for Kirken enn det hykleri som tys til for å holde troen skjult (...). Slik er det at Kirken i mitt hjemland Böhmen i dag synes å sone for de feil og synder som har vært

begått i dens navn i tidligere tider mot friheten, slik tilfellet var i det 15. århundre da Johan Hus ble brent på bålet, og i det 17. da den katolske tro ble tvangsgjeninnført i store deler av landet i henhold til datidens parole: *cujus regio ejus religio* ('Fyrstens religion skal være folkets religion'). Datidens kirkelige tilflukt til de sivile myndigheter som mente seg å være - eller pretenderte å være - til gagn for Den katolske kirke, har i virkeligheten etterlatt seg dype sår i folkesjelen. Dette trauma har vært til hinder for autentisk religiøs utvikling. Og den har gitt - og gir fortsatt - Kirkens fiender gode kort på hånden. Historien viser oss klart at det er dette konsils plikt å proklamere -

Etter 16 år under diktatorenes åk, fra Dachau under nazistene til kommunistregimets "varetekstarrest": den tsjekkosllovakiske primas, kardinal Jozef Beran, "er blitt løslatt og sendt til Rom - minus sitt pass. Allikevel snakker han uten antydning til bitterhet".

uten omsvøp og uten restriksjoner inspirert av opportunistiske motiver - prinsippet om religions- og samvittighetsfriheten (...)"

Det stod fremdeles talere i kø. Selv var jeg en av dem. Som medarbeider i Enhetssekretariatet ville jeg gjerne gjøre mitt til forsvar for det oppnådde resultat. Pater Raulin fikk i oppdrag å lage utkastet; så jobbet vi med teksten til vi med hånden på hjertet kunne si oss fornøyd. Slik ble det at jeg kom til orde senere samme dag som Kardinal Beran. Også mitt innlegg argumenterte

delvis ut fra den hjemlige situasjon, men med motsatt fortegn. "De har brakt en ny tone inn i Konsilet," sa en smilende de Smedt til meg etterpå. (Se s. 15 i dette nr. for biskop Grans innlegg.)

Motstanden mot skjemaet kom frem i innlegg etter innlegg. Men vi trøstet oss med erfaringen som viste at den negativt innstilte minoritet normalt utgjorde storparten av talerne. Uansett motbøren syntes det påfallende i hvilken grad konsilet hadde modnet. På tross av at vi var under sterkere press enn noen gang, var det tydelig at forsamlingen endelig hadde funnet sin form og fungerte vesentlig mer profesjonelt - om jeg kan få uttrykke meg slik.

En uke etter åpningen var vi kommet så langt at forsamlingen ble stilt følgende spørsmål av generalsekretæren: 'Er fedrene innstilt på at dette skjema qua grunntekst for den endelige erklæring som skal perfektioneres videre i samsvar med den katolske lære om den sanne religion, og med de forbedringer som fedrene har foreslått, at dette skjema skal godtas i samsvar med Konsilets arbeidsregler?' Det var ikke alle som forstod spørsmål så finurlig formulert., og som kan ha protestert ved å stemme nei. Uansett stemte 90% for, bare 224 mot. Hvilken lettelse! I opprømt stemning takket biskop de Smedt alle talerne og lovet at skjemaet, takket være denne hjelp (og gjerne oppfølgende håndrekniger fra forsamlingen) skulle komme tilbake til definitiv avstemning i re-re-vidert skikkelse.

Vi var intenst oppmerksomme på at dette var den endelige og avgjørende sesjon. Alle ønsket vi å vinne frem til en slutt som innebar en autentisk ny giv for Kirken. Vi mente, eller mente å vite, at pave Paul identifiserte seg selv med Konsilets gang på en alt mer intensiv måte. (...).

.. nå stod Konsilets mest krevende opplegg for tur: *Kirken i verden av idag* ('Skjema 13'), også det en tematikk som intet tidligere kirkemøte hadde befattet seg med. Nå var det blitt en av Konsilets fire store konstitusjoner. Mens den om *Kirken* omhandlet Kirkens struktur og forkynnesoppdrag - fortrinnsvis under evighetens synsvinkel - kom her Kirkens forhold til dagens menneskelige virkelighet under lupen.

Vi hadde drøftet det opprinnelige utkastet i den grad inngående året før at det nå ble fremlagt en helt ny tekst ført i pennen av en helt ny forfatter. Den første hadde vært tysk (Häring), den nye var fransk (Haubtmann). Foreløbig fikk

vi bare første halvdel i hendene, den teoretiske.

Pave Johannes XXIII hadde innstendig ønsket å få formulert en bredest mulig basis for Den katolske kirkes dialog med det moderne samfunn, også det religionsløse. Men først måtte kirken fordype sin egen kjennskap og sin innsikt for bedre å forstå den verden den er til for å samtale med og tjene. Skjemaet understreker med tyngde den store forskjell verden av i går utgjorde i forhold til dagens. Det statiske samfunn har i kraft av den vitenskapelige og teknologiske utvikling blitt tiltagende dynamisk. Avkristningen har i århundrer gått sin gang i stigende tempo. Kristenheten, som i middelalderen var et sosiologisk begrep og en samfunnsmessig virkelighet, eksisterer knapt lenger, og, om den gjør, vil den snart være en saga blott.

Verden strukturerer seg mer og mer i henhold til lover som endrer seg Kirkens kompetanse. Til og med områder der Kirken hadde et slags nestekjærlighetens monopol - hospitaler, undervisning, sosialarbeid og lignende - er i voksende grad overtatt av offentlige myndigheter.

*Pave Johannes XXIII
hadde innstendig ønsket
å få formulert
en bredest mulig basis
for Den katolske kirkes
dialog
med det moderne samfunn,
også det religionsløse.*

Dominikaneren og konsilteologen Pierre Chenu fokuserer problematikken omtrent slik: Det er nødvendig å få frem at de historiske hendelser og den betydelige sosiale utvikling er en del av gudsríkets virkeliggjørelse: Det gjelder å tolke tidens tegn *teologisk*.

Det ble en to-uker-lang debatt. De kritiske røster var som i fjor mange og til dels dyptborende. For eksempel: Tekstens nærmest underforståtte likhetstegn mellom vitenskapelige eller tekniske fremskritt og utfoldelsen av Guds frelsesplan (Chenu) må avvises.

Noen hadde vanskeligheter med uttrykksformen og hevdet at selv om Kirken, prisverdig nok, ønsker å tale til omverdenen på en ny måte - til forskjell fra tidligere konsilers autoritative

uttrykksform, som så ofte var ensidig kritisk eller fordømmende - må kirken ikke i en konsiltekst plassere seg på det rent verdslige plan som her. Andre mente at skjemaets valg av ord og begreper var langt fra tilfredsstillende og ofte utilstedeilig blandet teologisk og dagligdags språkbruk, eller ga for stor plass til filosofiske eller fenomenologiske argumenter. (-)

. . . mot slutten av september var vi kommet så langt at skjemaets nylig utdelte praktiske del kunne tas opp. (-) Et spesielt område var *kulturen*. Michele Pellegrino, nylig innsatt erkebiskop av Torino, var helt på hjemmebane her. Jeg forkorter sterkt: Historieforskningen må fokusere mer på mennesket i seg selv, på dets natur, sedvaner, forhåpninger, ambisjoner - og svakheter, alt dette som er til stede til

Den utrettelige leder for Sekretariatet for kristen enhet, kardinal Augustin Bea; her med professor Oscar Cullmann, luthersk observatør ved konsilet

alle tider med sine store likhetspunkter og forskjeller. Den historisk-humanistiske dimensjon har en særlig relevans for den religiøse sfære, og må derfor bevilges en privilegert plass i de teologiske studier, både fagmetodisk og innholdsmessig. De teologiske vitenskaper plikter å ta hensyn til landevinninger på områder som bibelforskning, patristikk, arkeologi, ja, generelt sett til alt som kommer for dagen av kirkehistorisk interesse. De som er beskjeftiget med slik forskning, må få garantert hel og full frihet. For: Dersom friheten mangler, kan man vanskelig unngå løgnens og hykleriets motbydelige pest! Som det fremgår, beskjeftiget også dette opplegg seg med frihetsproblematik-

ken: "Menneskets egenverd fordrer at det bevisst og fritt kan velge sine handlinger ut fra et personlig engasjement, hverken ledet av en blind indre drift eller under ytre tvang" (§17). (-)

Konsilets slutfase var preget av mye slit for medarbeiderne i kommisjoner som ennå hadde tekster under behandling. Medio oktober ble det ikke uventet proklamert en hel ukes ferie. Etter ferieuken stod avstemningen og promulgeringer på programmet. (-)

Særskilt spennende var avstemningen (25. og 26. oktober) over biskop de Smedts 're-re-reviderte' skjema *Om religionsfriheten*. (Selv var jeg blant dem som hadde måttet jobbe med dette i kulissene). Som det fremgår, hadde teksten vært gjenstand for uvanlig mye, til dels ilter kritikk, hvis ikke sabotasje. Heldigvis var vi betryggende informert om at paven stod sterkt bak den. Vår nye tekst var delt i elleve porsjoner som alle fikk positive voteringsresultater. Men også denne gang ble det fremmet et vell med endringsforslag: rundt 1700. Jeg må imidlertid nøye meg med å ta med voteringen over teksten som helhet: 1954 fedre var for, 249 mot (13 ugyldige stemmer, uvanlig mange). I Sekretariatet var vi bare rimelig tilfredse, men dog lettet, for nå var opplegget reddet, selv om det stod igjen å stemme over de eventuelt godtatt *modi* d.v.s. skriftlige forslag. (-)

Den skriftlige voteringsrunden tok sin tid. Men bare vedrørende *Kirkens forhold til de ikke-kristne religioner* ('jødeskjemaet') lå det spenning i luften, for om dette var motstanden innen en bestemt sektor av konsilet, og fra visse land, fremdeles massiv. Ikke desto mindre var resultatet betryggende: Bare 88 stemte mot. Kardinal Bea var herlig opprømt - og vi med ham. (-)

Et stykke ut i november fikk vi den etterlengtede beskjed: Konsilets siste arbeidsdag er berammet til 7. desember og den høytidelige avslutning til den 8.,

I St. Olav 23:1965 noterer redaktør Åge Rønning:

Biskopens teologiske rådgiver og "St. Olav"s medarbeider, pater Raulin, ble i en norsk avis nylig "forfremmet" til *pavens teologiske rådgiver*. Undertegnede har i den anledning fått de villeste dagdrømmer om en gang å bli titulert ved en feiltagelse: *pavens redaktør*.
Å. R.

festen for Marias uplettede unnfangelse.

Skjemaene til avstemning kom nå nærmest 'på løpende bånd'. (-) Den egentlige spenning gjaldt rimeligvis *Kirken i verden av idag* hvis sterkt reviderte utgave skulle stemmes over medio november. Den forbedrede teksten var på over 150 sider. Da jeg mottok mitt eksemplar i aulaen, var det helt varmt - som rett fra bakerovnen. Beundringen for Vatikantrykkeriets stab bare steg. De ansattes disponibilitet for nattarbeid var et legmannsapostolat i seg selv.

Heldigvis var det slutt med de talte innlegg; heretter kunne bare tallene tale. Selv ser jeg fedrenes vilje og evne til å finalisere det kompliserte og høyst utradisjonelle 'Skjema 13' som Konsilets kanskje mest mirakuløse evenement. For motstanden var fremdeles sterk. Den erkekonservervative kardinal Siri (Genoa, formann for den italienske bispekonferanse) hadde skrevet til paven og gått i rette med både skjemaet og religionsfriheten. Han uttrykte sin 'alvorligste engstelse' vedrørende disse dokumenters bejaende holdning til samvittighetsfriheten og dets korrelative avvisende holdning til de sivile myndigheters rettigheter på religionens område. (-)

Da teksten kom tilbake for siste og avgjørende gang (4.-6. desember), var hele 56 av de flere hundre *innleverte modi* godtatt av kommisjonen og innarbeidet i skjemaet, som så bare kunne godkjennes eller vrakes. Det endelige avstemningsresultat: 2309 for, 75 mot (7 ugyldige). (-).

Den 4. desember er konsilfedrene og observatørene invitert til økumenisk gudstjeneste i den enorme basilika San Paolo Fuori le Mura (Pauluskirken utenfor murene). Det var i denne kirke pave Johannes XXIII hadde meddelt verden sin hensikt å innkalle til et økumenisk konsil. (-) Alt foregikk på gulvplan i kirkeskipet. Ansikt til ansikt med konsilfedrene satt paven på en stol plassert i en vid ring av observatører. I sannhet en ny konstallasjon!

Etter noen bønner og skriftlesninger holdt Paul VI en tale i hvilken han på rørende enkel måte takket observatørene for det oppståtte vennskap. Han understreket som Konsilets 'modnede frukt' erkjennelsen av hele denne problematikks betydning. Han var seg bevisst å ha å gjøre med 'kristne samfunn, mennesker som er levende, bedende og virksomme i Kristi navn... både læremessig og holdningsmessig

høyverdige'. Og han uttrykte sitt håp om at konfesjonsforskjellene 'langsomt, skritt for skritt, med lojalitet og generøsitet' vil gå oppløsningen i møte.

Plutselig lød en amerikansk, indignert (biskoppelig) stemme bak meg: "But the Pope can't do this!" Økumenikken hadde ennå ikke trengt inn i alles hjerter, selv etter fire år i aulaen. I dagene som fulgte ble initiativet gjenstand for uforståelig mye kritikk, noe som såret paven ikke så lite. Uansett: Den økumeniske gudstjenesteform han ga støtet til, ble snart mønstret for hele den kristne verden.

Selvsamme ettermiddag fikk vi nok en velkommen nyhet: offentliggjørelsen av reformen av Det hellige Officium (om man vil: den konservative kardinal Ottavianis høyborg). Navnet skal heretter være Kongregasjonen for Tros læren, som ikke lenger skal kalles eller være - den øverste ('suprema') kongregasjon (denne plass ble etter konsilet Statssekretariatet til del). I sitt reformskriv understreker Paul VI at troen bedre kan bevares av en institusjon hvis oppgave er å fremme tros læren. Dersom kongregasjonen fortsatt skal slå ned på eller felle dom over skrifter som omhandler tros- eller morallæren, kan den ikke lenger gjøre så uten først å ha innhentet forfatterens synspunkter. Men aller først skal dennes egen lokale

biskop høres. (-) Kongregasjonen skal fremme positive studier av 'nye problemer og synspunkter', ikke minst ved organisering av seminarer og kongresser. Konsulenter fra alle nasjoner skal tilsettes denne institusjon som hittil har nøydt seg med å gjøre bruk av teologer bosatt i Rom. (-)

Endelig dagen vi alle har sett frem til: Konsilets siste. Det er desember, og alt skal foregå under åpen himmel. Solen er fremme, det er ikke kaldt. Når jeg ankommer Petersplassen, er den for lengst fylt til trengsel, et par hundre tusen mennesker, dels lokale troende, dels pilegrimer, tilreist for anledningen, turister, skuelystne, alle forventningsfulle. (-). Paven koncelebrerer messen, forenklet til det betagende, helt i Konsilets ånd. Og folket deltar aktivt og begeistret. Den liturgiske reform har fenget. (-).

Pavens siste ord følger med oss på ferden hjem: "Avskjedens time er kommet. Om en stakket stund vil dere forlate den konsiliære forsamling og gå menneskene i møte for å forkynne for dem den gode nyhet om Kristi evangelium og om denne hans Kirkes fornyelse, den som vi har samarbeidet om i fire samfulle år."

Så hjem - til vår egen *aggiornamento!*

Fra «Erklæring om Kirkens holdning til de ikke-kristne religioner»:

I vår tid da menneskeslekten stadig sterkere forenes og folkene i stadig større grad forbindes med hverandre, betrakter Kirken med tiltagende oppmerksomhet sitt eget forhold til de ikke-kristne religioner. Fordi den er satt til å fremme enheten og kjærligheten mellom menneskene, og dessuten også mellom folkeslagene, legger den her mest vekt på det som menneskene har felles, og det som fører til øket samhörighet. (Fra § 1)

Den katolske Kirke forkaster intet av det som er sant og hellig i disse religionene. Med oppriktig aktelse betrakter den disse handle-og levemåter, disse regler og læresetninger som nok i meget avviker fra det den selv holder fast og fremlegger, men som likevel ikke sjelden reflekterer en stråle av den Sannhet som opplyser alle mennesker. (Fra § 2)

Fordi den felles åndelige fedre arv er så stor mellom de kristne og jødene, er det kirkemøtets vilje å fremme og anbefale en gjensidig forståelse og aktelse, som særlig vil kunne nås gjennom bibelske og teologiske studier og ved oppriktige samtaler. . . La ingen påberope seg at Kirken er Guds nye folk, for å stemple jødene som forkastet av Gud eller forbannet, som om det skulle fremgå av Skriften. (Fra § 4)

Kirken fordømmer altså som fremmed for Kristi sinnelag enhver diskriminering eller forurettelse som skjer på grunn av avstamning, hudfarge, sosiale kår eller religion. . . (Fra § 5)

Trosfrihet

Ærverdige fedre,

Utkastet til konsilets erklæring om religionsfrihet er kort, men av meget stor betydning. Her har vi likesom en prøvesten for den katolske kirkes og vår egen oppriktighet overfor den menneskelige familie i vår tid.

Det arbeid som allerede er blitt nedlagt i dokumentet, og de bearbejdelser av teksten som allerede har funnet sted, viser at emnet er vanskelig. Friheten står nemlig i et mangetydig forhold til religionen.

Slik som den nu blir lagt frem til avstemning, har denne erklæring min fulle og hele støtte.

Fordi det ene og alene dreier seg om menneskets rett overfor samfunnet til i sitt private og offentlige liv å handle i overensstemmelse med sin samvittighet, innenfor de selvskrevne grenser, finnes der åpenbart intet motsetningsforhold mellom den religionsfrihet det her er tale om, og den kristne religions grunnprinsipper. Denne frihet setter altså ikke kirkens misjonerende vilje i fare, den oppmuntrer ikke til dogmatisk likegyldighet, og den drar ikke i tvil den plikt ethvert menneske har til å søke og tjene sannheten. Det dreier seg ikke om å gi løgnen eller feiltagelsen eksistensberettigelse. Det er jo bare mennesker eller samfunn som kan ha rettigheter. Denne rett til frihet tilfaller alle medlemmer av den menneskelige familie, i og med at de er kalt av Gud til fritt å hengi seg til Ham.

Erklæringen skaffer et nyttig korrektiv til de altfor absolutte formuleringer vi kjenner fra det siste århundre, og som svarte til tidens

spesielle vanskeligheter. I dag skulle det være klart at både den menneskelige tenknings utvikling og Det nye Testaments ånd krever et slikt korrektiv. Og dog finnes der blant erklæringens motstandere noen som foreslår sløyfet hele den paragraf som handler om Kristi og apostlenes handlemåte, som om de nødvendig ville jevnføre sin teori med Kristi og apostlenes eksempel.

Jeg gir min støtte til erklæringen i dens nuværende form, først og fremst fordi den nøyaktig svarer til det spørsmål som mennesker av god vilje i dag retter til oss, nemlig: Er den katolske kirke villig til å

beskytte og forsvare vår rett til frihet i religiøse spørsmål og samvittighetsanliggender?

Det er med sorg vi oppdager at noen ennu forfekter et motsatt standpunkt. Ifølge deres syn kan den katolske kirke med rette 1) nekte andre religiøse samfunn og mennesker som er i god tro, den rett til frihet som den selv gjør krav på for seg selv, og 2) allikevel samtidig gjøre felles sak med slike samfunn under visse omstendigheter, når det tjener dens sak. Dette smaker av opportunisme. Det er på tide å ta avstand fra en slik form for tvetydighet, som allerede har gjort stor skade. Sikkert er det at det kun er et mindretall som godtar en slik

*Fra St. Olav 1965:
Biskop Gran i samtale med en av observatørene ved konsilet, Taliba Shamoon fra den syriske ortodokse kirke.*

tenkemåte, som vel også de fleste katolikker betrakter med gru.

Som medlem av det nordiske episkopat er det min plikt, ærverdige fedre, å gjøre oppmerksom på den store forargelse det ville vekke i Norden om vårt konsil i denne sak ikke talte åpent og utvetydig. Vi lever vide spredt blant en ikke-katolsk befolkning. Vi er en biteliten hjord. Allikevel nyter vi en utstrakt frihet. Hver dag opplever vi at myndighetene i våre ikke-katolske land sikrer oss religionsfrihet, ikke fordi de i ett og alt er enige med oss, men av hensyn til vårt menneskeverd. Skal vi så ikke gjøre mot andre det vi ønsker andre skal gjøre mot oss? (Mat 7,12)

Det er vår daglige erfaring at alle friheter henger sammen. I det moderne samfunn er det av fundamental betydning at vi søker å fremme et genuint *frihetens livsmønster*. Den som prøver på å få fordeler av friheten for seg selv, uten å forsvare andres krav på frihet, forvansker fellesskapstanken og løser de bånd som knytter menneskene sammen. Katolikkenes riktige forhold til dette livsmønster er avgjørende for kirkens egen frihetsutfoldelse.

Derfor mener jeg at erklæringen enda sterkere burde fremheve betydningen av dette *frihetens livsmønster*. I mange land er religionsfrihet anerkjent av grunnloven og allikevel ikke respektert i praksis. Borgernes juridiske likhet krenkes av religiøse grunner, ikke åpenlyst, men under falske påskudd.

Derfor tror jeg det ville være ønskelig om man forbedret erklæringens tekst på s. 10 (lin. 21) ved å tilføye ordene: "åpent eller

under falsk dekke", så teksten kommer til å lyde: "Der må sørges for at borgernes likhet for loven aldri blir krenket av religiøse grunner, åpent eller under falsk dekke."

Den katolske kirke, som ofte er utsatt for slik uærlighet, kan ikke effektivt sette seg til motverge medmindre den selv oppriktig trer frem som forsvarer av et slikt frihetens livsmønster.

Erfaringen viser at mange ikke-katolikker med et oppriktig hjerte ønsker å bli bedre kjent med oss. Men deres berettigede krav til oss er at vi katolikker selv viser en fast vilje til å avholde oss fra tvang, og innrømmer andre retten til fritt å søke sannheten uten noen myndighets innblanding. Uten en slik gjensidig imøtekommenhet vil ingen virkelig dialog kunne finne sted.

Det er ikke tvil om at konsilets store flertall støtter opp om religionsfriheten, og at teksten derfor vil bli vedtatt uten innskrenkninger, især da det avsnitt (paragraf 2) som sammenfatter erklæringen i noen få setninger med adresse til den moderne verden. Men dette er ikke nok: erklæringen bør ikke møte en slik motstand i denne forsamling at det kunne tydes som tegn på

lunkenhet i en sak som er av så stor rekkevidde for anerkjennelse av menneskeverdet.

Prinsippene skulle nu være klare, og de nødvendige distinksjoner er blitt foretatt. Både kirkens og konsilets ære krever en enstemming oppslutning om religionsfriheten slik som den nu er formulert. Ellers vil den katolske kirke vel neppe bli betraktet som en fullverdig partner i en dialog med andre kirkesamfunn.

Vi har selvsagt anledning til å fremme endringsforslag for å gjøre erklæringen mer tilfredsstillende, slik at Sekretariatet for kristen enhet kommer frem til en klarere formulering av de prinsipper som allerede er fremsatt: teksten kan sannsynligvis ennu forbedres.

Men la oss ikke motsette oss den rett som den menneskelige person og kirkesamfunnene har til frihet i religiøse spørsmål: tiden er inne til å trekke den fulle konsekvens av kirkens lære om at troens tilslutning er en *fri* tilslutning.

Fra «Erklæring om religionsfriheten»:

Mennesket erkjenner og anerkjenner den guddommelige lovs bud ved hjelp av sin samvittighet; den har det plikt til å følge trofast i alt, hva det foretar seg, for at det kan nå frem til Gud, som er dets mål. Derfor må det ikke tvinges til å handle mot sin samvittighet. (Fra § 3)

Gud kaller menneskene til å tjene ham i ånd og sannhet; derfor blir de forpliktet gjennom samvittigheten, men ikke tvunget. For han tar hensyn til verdigheten hos den menneskelige person, som han selv har skapt, og som skal la seg lede av sin egen dømmekraft og nyte bruken av sin frihet. (Fra § 11)

Vaticanum II - et tema til takk

“... jeg er overbevist om at det som er skjedd under og i forbindelse med konsilet, har gjort og vil kunne gjøre den katolske kirke til et bedre redskap for Guds rike enn tidligere. Derfor er Vaticanum II et tema til takk.” Slik avslutter Nils E. Bloch Hoell, vårt lands første professor i misjonsvitenskap og økumenikk, denne artikkelen, opprinnelig skrevet for Luthersk Kirketidende; den gjengis her med forfatterens vennlige tillatelse.

“Sind die Erwartung erfüllt?” er tittelen på en av de ustyrtelig mange bøker som er kommet i forbindelse med Det annet Vatikankonsil. Ja, er forventningene oppfylt? Svaret kan ikke bli entydig. Det avhenger av hvilke forventninger man eventuelt hadde, og disse var igjen farget av den enkeltes teologiske grunnholdning og - ikke minst - av ens kjennskap (eller mangel på sådan) til den katolske kirke. Jeg kan i det følgende bare prøve å gi noen få realopplysninger og så *min* vurdering, ut fra mine forutsetninger.

Vaticanum II har ikke vært et “unionskonsil”, slik enkelte økumeniske svermere uten kjennskap til den katolske kirke håpet på. Mange protestanter misforstod jo allerede uttrykket “økumenisk konsil”, som om den vennlige gamle Johannes 23. tenkte å innby protestantiske og ortodokse *delegater* som sammen med de katolske konsilfedrene skulle gjøre et mektig forsøk på en forestående union i *en* verdenskirke. Det var selvsagt aldri tanken. Johannes 23. innbød jo til det 21. økumeniske konsil. I dette ligger klart tilkjennegitt at Vaticanum II skulle føye seg til rekken av de konsil som den katolske kirke regner med. Konsilet ble planlagt og utført som et general-kirkemøte hvis vedtak skal

forplikte hele den *romersk-katolske* kirke.

En annen sak er det at konsilets fjernmål også omfattet “gjenforening”. Det vil si at den romersk-katolske kirke skulle gjennomgå en fornyelse, en *ajour-føring* som på lang sikt også skulle gjøre en gjenforening lettere for de “atskilte brødre”.

Vaticanum II fordelte sitt arbeid på fire høstsesjoner. Det ble åpnet 11. oktober 1962 og avsluttet 8. desember 1965. Konsilets *forhistorie* er interessant. Tilsynelatende var det Johannes 23. som spontant fikk idéen til det. Kunngjøringen av det kommende konsil fant sted 25. januar 1959 i den praktfulle basilikaen *Paolo fuero le mura* på avslutningsdagen for en bønneuke for kirkens enhet og festdagen for Paulus’ omvendelse. Den kjente katolske teologen Hans Küng skriver at paven besluttet “med likefrem karismatisk sikkerhet” å innkalle til konsil, noe paven selv ga uttrykk for i et brev til presteskaperet i Venezia.

Men konsilet kom nok ikke *så* uforberedt som mange, både katolikker og protestanter, antok. Litt forenklet kan vi si at fire faktorer har forberedt Vaticanum II:

1. Den såkalte “nye teologi”, representert bl.a. ved J. Daniélou og Y.

Congar. Den går på en måte forbi både nyskolastikken og middelalderkolastikken og vender både teologisk og praktisk tilbake til oldkirken.

2. *Bibelbevegelsen*. Bevegelsen består i en katolsk bibelvitenskap og i større utbredelse av og bruk av Bibelen.

3. *Den liturgiske bevegelse*, som også er påvirket av patristiske studier, og som bl.a. har gått i retning av en utrensning av folkelige og middelalderlige elementer i gudstjenesten og større aktiv deltagelse fra menighetens side.

4. Endelig må vi anta at *den økumeniske bevegelse*, representert ved World Council of Churches, har nødet den romersk-katolske kirke til å ta opp sitt forhold til de ikke-katolske kirker til revisjon.

Man forstår lite av Vaticanum II hvis man ikke er klar over at den progressive gruppe under konsilet ikke var noe konsilet frembrakte. Det var snarere omvendt. Men naturligvis er det riktig at konsilet samlet de spredte, progressive krefter, enten de var “bibelvenner”, “liturgiske fornyere”, “nye teologer” eller “økumenere”. Konsilet samlet dem og viste, til mange progressives overraskelse, at de var i flertall.

Det 2. Vatikankonsil er uten tvil *kirkehistoriens best forberedte konsil*. Nå sikter jeg ikke til den generelle forberedelse, men til det toårige forberedende kommisjonsarbeid. Man kan innvende at kommisjonen var ensidig sammensatt. Det er sant: nesten alle medlemmene av den forberedende kommisjon var italienere og hadde nær tilknytning til kurien. Kommisjonens innstillinger bærer preg av dette. Men det materialet som den la frem, gikk langt ut over egne betenknninger. Det rommes

i 15 bind i kvartformat med tilsammen 9520 s. og inneholder bl.a. svar på rundskriv til ca. 2700 biskoper og prelater.

Det 2. Vatikan-konsil er videre det kirkemøte som har samlet *de fleste deltagere*, og disse representerer en større gruppe katolikker og en større del av verden enn noe annet konsil. Som kjent var også en stor gruppe evangeliske og ortodokse til stede som observatører. For første gang, såvidt vi vet, var kvinner til stede på et konsil, riktig nok ikke som deltagere og ikke som tilhørere ved *alle* forhandlingene, men deres nærvær vitner om en ny tid.

Endelig behandlet Det 2. Vatikan-konsil en større krets av spørsmål enn noe annet konsil.

I *Dialog unterwegs* (s.163) sier K. E. Skydsgaard, idet han særlig tenker på Konstitusjonen om Kirken: "Es ist etwas geschehen, und wer das nicht sehen kann, der muss blind sein." *Noe er skjedd*. De fleste vil da straks tenke på de dekreter og andre vedtak som ble promulgert ved Vaticanum II. Og det er klart at hvert av de dokumenter som konsilet enedes om, har sin kirkehistoriske betydning. Men man kan stirre seg blind på dokumentmassen. Jo mer man tenker i snevre dogmatiske kategorier, uten syn for historiske aspekter, dess mer vil ens vurdering av konsilet få karakter av en slags inkvisisjon. Man kan sette opp en kolonne med dogmer som skiller den katolske kirke fra vår egen og spørre: Er dette tilbakekalt? Er *det* tilbakekalt? For å gjøre jakten på kjetterier komplett, kan man nå sette opp reformasjonens kardinaldogmer og spørre: Er det antatt? Og er dette godtatt? Da kan man komme til det resultat at det har i grunnen ikke skjedd noe vesentlig. Regnskapet virker naivt, men det vit-

Professor (nå emeritus) Nils E. Bloch-Hoell, vårt lands første professor i misjonsvitenskap og økumenikk; her i privat audiens hos pave Johannes Paul II i 1984.

ner først og fremst om manglende kunnskap om den katolske kirke, eller kanskje om fanatisme?

Det er altså skjedd noe. For det første er det holdt et konsil. Selve *begivenheten* er oppsiktsvekkende. Einar Molland gav uttrykk for en alment godkjent oppfatning da han i 1955 skrev: "I den moderne katolisisme er det universelle konsil blitt en overflødig institusjon, idet paven uten noe konsil kan formulere nye dogmer og revidere kirkeretten." At konsilet i det hele tatt ble holdt, forteller *både* at den katolske kirke allerede *før* konsilet var en annen enn i 1870, og at den forandrede kirke ønsket å gjennomgå en enda sterkere forandring. At konsilet kom i stand, er i virkeligheten også et praktisk korrektiv til læren om pavens ufeilbarlighet. Det siste konsilet demonstrerer at ufeilbarlighet kan *fungere*

nær sagt demokratisk-institusjonelt, og ikke nødvendigvis personlig-karismatisk.

Jeg har allerede streift noe av det som skjedde under konsilet: den store problemkrets, observatørens nærvær og den vennlige behandling av dem (inklusive utlevering av alle konsildokumenter), kvinnenens nærvær, det store antall konsilfedre osv. Også selve samværene og samtalene mellom så mange fremstående kirke-menn! La oss heller ikke glemme de overmåte frimodige konsildebatter, og avstemningene som generelt viste at de progressive var i majoritet også der hvor konsildokumentene måtte bære preg av mer eller mindre tilfredsstillende kompromiss.

Til "det som skjedde" vil jeg også regne den økumeniske avslutnings-gudstjeneste som ble holdt 4. desember 1965. Der var protestantene

aktive deltagere i en gudstjeneste i San Paolo fuori le mura.

Den 7. desember 1965 ble de gjensidige bannbuller fra 1054 høytidelig tilbakekalt både i Roma ved Paul 6. og i Istanbul ved patriark Athenagoras. Også det som *ikke* skjedde, er betydningsfullt. Det ble ikke uttalt noe anathema. Kjetterier ble ikke definert og forkastet. Nye dogmer ble ikke fastslått, skjønt konsilutsagnene jo ikke bare er veiledende, men forpliktende. Det vesentlige er i denne sammenheng at utsagnene kan tenkes å bli reformulert.

Så var det konsilets vedtak. (-) Her vil jeg nøye meg med mer generelle overveielser. Dokumentene bærer ofte preg av kompromiss. Det er flere grunner til det. Man ønsket for det første å gi offisielt uttrykk for at også mindretallets meninger skulle ha hjemstavnsrett i kirken. "Man", og til denne "sjelesørger-gruppe" hører Paul 6., ønsket for det annet ikke at konsilet og teologien skulle gå så fort frem at store masser av legfolk og prester skulle bli etterlatt i et felt som kirkelederne hadde forlatt.

Konsilet har brakt en og annen skuffelse. Det har ikke løst det viktige økumeniske problem om blandede ekteskap, heller ikke problemene om sølibattvang og barnebegrensning. De ivrigste Mariadyrkere fikk nok ikke sin vilje. Likevel ble Maria-dyrkelsen snarere styrket enn svekket i og med utsagnet om Maria som "Kirkens mor". Og antydningene om en løftning av folkefromheten er heller vage. Noen konsildokumenter er mindre gode. Pavens primat er enkelte steder ubehagelig sterkt poengtert. Og et av konsilets hoveddokumenter, Konstitusjonen om Kirken, synes å ta tilbake en del av det som blir uttalt i dekretet om økumenismen.

Men som helhet bedømmer jeg konsilet med dets begivenheter og dokumenter som positivt. *Generelt sett betegner konsilet en markert aksentforskyvning i retning av den evangeliske kristenhet.*

Bibelen har fått en bredere plass i katolsk teologi og gudstjenesteliv.

Bibelen har fått en sterkere plass i teologien. Katolske teologer hevder i denne sammenheng at det ikke lenger er adekvat å skille mellom den katolske kirke som sakrament-kirke og de evangeliske kirker som Ordets kirke. Den katolske kirke er ordets og sakramentets kirke. Dette vil en luthersk teolog uttrykke annerledes. Men Ordet har en ganske annen plass i katolsk teologi, det gjelder også konsildokumentene, enn tilfelle var for femti år siden. Dette skulle heretter også prege presteutdannelsen. Det vil likeledes gjøre seg gjeldende i gudstjenestene hvor en "rikere, mer variert og mer egnet lesning av den Hellige Skrift innføres".

Det skal også holdes spesielle "Ordets gudstjenester". Den fremstående luthersk/reformerte ekseget Oscar Cullmann, som var observatør under hele Det 2. Vatikankonsil, uttaler seg meget sterkt om den innflytelse Bibelen har hatt på konsilet. Han sier bl.a.: "Det er faktisk slik at *aggiornamento* i pastoral og økumenisk betydning har vært en fornyelse ut fra Bibelen."

Den katolske kirke er blitt mer desentralisert. Man kan nok synes at den betydning som tillegges biskopene kunne ha vært uttrykt mindre "sakerdotialt", men man kan vanskelig komme fra at den katolske kirkes ledelse svinger noe fra det monarkisk-kuriale til det monarkisk-synodale. Og det hilser vi med glede.

Den katolske professor Heinrich

Fries har sagt at konsilet betyr "slutten på klerikalismen". Det er vel for sterkt sagt. Men at legfolket og legfolkets apostolat tillegges en virkelig ny betydning, er helt sikkert. "Dette apostolat begrenser seg imidlertid ikke til kristenlivets vitnesbyrd. Den sanne apostel søker også alle anledninger til å tale om Kristus og forkynne ham både for ikke-troende som skal føres til troen, og for troende som skal undervises, styrkes og oppmuntres til større iver."

Både den teoretiske og den praktiske holdning til andre kristne er blitt vennlig aksepterende. For første gang er misjonen gjennomdrøftet på et konsil, og den veldige katolske misjonsvirksomhet skal få en mer effektiv organisasjon. Ja, slik kan vi fortsette å trekke frem viktige vedtak såvel som interessante detaljer som viser at den katolske kirke i dag verken tenker eller fungerer på samme måte som for hundre år siden. Mye som tidligere var perifert, er trukket inn i sentrum, og annet som var for sterkt betont, er nå satt til side. Kanskje vi da kan forstå Oscar Cullmann når han sier at han er overbevist om at "i tillegg til alle andre ånder, og trass i diplomati og agitasjon, *også den Hellige Ånd* har vært medvirkende. Han var i virksomhet da konsilet ble innkalt og også da dette konsilet ble ført i havn."

Jeg tror ikke, og det gjør heller ikke Oscar Cullmann, at den Hellige Ånds gjerning kan registreres etter historisk-kritisk metode. Men jeg er overbevist om at det som er skjedd under og i forbindelse med konsilet, har gjort og vil kunne gjøre den katolske kirke til et bedre redskap for Guds rike enn tidligere. Derfor er Vaticanum II et tema til takk.

Fra St. Olav 2 (2:1965):

Da konsildekretet "Om økumenismen" forelå i norsk oversettelse, noterte dominikanerpater **Finn D. Thorn**, banebryter for økumenisk sinnelag innen den katolske kirke her hjemme, blant annet følgende i "St. Olav" (2:1965):

Det er ikke så svært lenge siden at en økumenisk innstillet katolikk risikerte å bli betraktet som en noe suspekt person, nærmest en slags "halv-protestant". En slik undervurdering av den økumeniske holdning kan føres tilbake til to hovedårsaker. For det første ble den økumeniske bevegelse sett på som et vesentlig protestantisk anliggende, fremkommet av splittelsen innen den protestantiske kristenhet. Siden den katolske kirke hadde bevart enheten, trengte den ikke å være med i noe arbeid for å gjenopprette den. En katolsk "økumenisme" kunne bare gå ut på å få de splittede kristne til å innse sine misgrep og feiltagelser, så de vendte tilbake til den katolske enhet.

Men dermed rører vi ved den annen årsak til en katolsk undervurdering av den økumeniske tanke og holdning: mangel på forståelse av selve økumenismens vesen. Økumenisme er ikke en bevegelse for å vinne andre

Oslo 1965: Den danske teologiprofessor K.E. Skydsgaard, en av de lutherske observatører ved konsilet, besøker Oslo; her sammen med dominikanerpater Finn D. Thorn, banebryter for økumenikk på katolsk mark her hjemme.

for den enhet en selv betrakter som den rette. I sin dypeste grunn består den økumeniske holdning i be-
tingelsesløs lydighet mot Kristi vilje

med sin kirke. Og Jesu Kristi vilje med sin kirke er at den skal samle alle mennesker til ett i Ham.

I forbindelse med at konsilets dogmatiske konstitusjon *Om Guds åpenbaring* forelå i norsk oversettelse, skrev pater **Finn D. Thorn** i *St. Olav*:

"Hvor ofte får vi ikke høre at i den katolske kirke "står Kirken over Skriften", og den kirkelige tradisjon er rettesnoren for forståelsen av Guds ord. Sterkt forenklet blir det uttrykt slik: For katolske kristne er det avgjørende ikke Guds ord, men Kirkens lære. Og dessverre kan vi ikke svare at noe slikt ikke er blitt lært fra katolsk hold. Idet jeg skriver dette har jeg for meg et katolsk propagandaskrift der det står at "katolske kristne øser ikke sin tro av Bibelen, men hva den av Kristus innsatte kirkelige øvrighet, apostlenes rettmessige etterfølgere, lærer". En slik uttalelse viser mer enn noe annet hvor nødvendig det var at konsilet kom med en uttalelse om det rette forhold mellom Skriften og Kirken."

ST. OLAV

Julen 1999

Jul allikevel

Det så en stund ut til å spøke for julen i St. Olav i år. Som leserne vil vite fra forrige nummer av bladet, skulle siste nr. før vi skriver år 2000 på bladets forside (på det aller første nummer stod det 1889, bare så det er nevnt!), være viet Det 2. Vatikankonsil, århundrets store katolske våronn, - og innblikk i hva som er høstet på katolsk mark siden da. En utgivelse som skulle være et frittstående spesialnummer, beregnet på salg ut over både jul og påske og pinse.

I en slik sammenheng ville typisk julestoff på en måte "forstyrre". På den annen side: uten jul, ingen kirke - katolsk eller annen. For, som det heter i åpningsordene i konsilets konstitusjon om kirken, *Lumen gentium*: "Folkslagenes lys er Kristus, og dette konsil nærer derfor det brennende ønske om å opplyse alle mennesker om hans klare lys som gjenspeiler seg i kirkens åsyn, ved å forkynne evangeliet for all skapningen."

Vi fant, heldigvis, en "teknisk" løsning på vårt problem: Fire unummererte julesider midt i bladet - som kan fjernes i den del av opplaget som skal selges som, håper vi, opplysende debathefte.

Slik ble det jul i St. Olav i år allikevel - et år som i kirkelig sammenheng allerede er et skinnende nytt år. Og dertil et hellig år og et særskilt jubelår med 2000-årsmerking for Jesu fødsel. Vi håper de tre korte, men tette tekster vi har valgt, vil være til ettertanke - og glede.

St. Olavs redaksjon

Det hellige år

Din stemme taler:

Bøy dere, år! og måner! stå stille!

Streif skoene av, dere vandrende dager!

For evigheten taler til min sjel:

Se, det er for meget *idag* på denne jord -
det er for meget *forbi* blant menneskebarna.

Du skal åpne meg som man åpner en dør,
du skal trykke inn mitt hvite segl som en lett vegg.

For jeg er nær som en hvisken for ørene,
en kjærlighet bare! - så bryter jeg inn!

Det er bare å knele ned, så har jeg dere i min favn.

Synk ned alle som er mette av forgjengelighet.

Se, jeg vil stige ned til dere fra himlene.

Jeg vil bli et ord for den uskapte
under tidens fattige slør.

Jeg vil ikke mer hete evighet,

jeg vil ta på meg deres klokkers navn,

man skal ringe meg som man kimer Engelens hilsen!

Jeg skal vandre gjennom menneskenes tider
som troens store fester.

Jeg vil gå opp over folkenes timer
som julens stjerne.

Man skal kalle meg: Fred, fred på jorden.

Man skal syng meg som man synger et Halleluja.

Man skal signe meg som lyset påskemorgen.

Man skal juble meg som Herrens hellige år!

Fra Bønneboken: Gertud von Le Fort (1876-1971)

Oversettelse: Ørnulf Ranheimsæter

God jul og velsignet nytt år!

St. Olavs redaksjon

**Så stort var Ljuset
att inget härbärke
kunde rymma det
Så stort
att var människas hjärta
blev dess boning**

Ryszard Antonius Klinger

R.I.P.

Vår kjære søster Agnete Hes
født 2. desember 1917 i Koedijk,
Nederland,
døde den 13. november 1999.
Den avdøde anbefales i de troendes
forbønn.
Bergen, Marias Minde
St. Franciskussøstrene

*Salige de som bor i ditt hus,
uten opphør skal de lovsynge deg.
Salig den som i deg finner sin styrke,
som gjerne går veien til Herrens hus.*

Salme 84 (83)

Julepreken

Han, alles Herre, kommer i en tjeners skikkelse. Og han kommer som et fattig menneske, så han ikke skal skremme bort dem hvis sjeler han søker å fange, som en jeger. Han blir født i en liten, ukjent by - bevisst er valget av beskjedent bo. Hans mor er en enkel ungpике, ingen edel frue. Og grunnen til disse ringe kår er at han ad milde veier ønsker å fange inn menneskeheten - og føre oss til frelsen. Var han blitt født inn i glansen fra en rik familie, ville ikke-troende med sikkerhet sagt at jordens åsyn var blitt forandret ved rikdommens makt. Hadde han valgt Roma, den mektigste av alle byer, til fødested, ville man gitt byens borgere æren for det hele.

Men hva om vår Herre hadde vært en keisers sønn? Da ville man pekt på hvilken fordel makt og herredømme gir. Og hadde hans far var lovgiver; ville man ropt: "Se, hva loven kan utrette!" Men hva var det egentlig han gjorde? Han valgte intet annet enn fattigdom og små kår, alt som var enkelt og vanlig og - i manges øyne - uanselig. Og alt dette skjedde for at det skulle bli synlig og klart at det ene og alene var guddommen som forandret verden. Derfor valgte han sin mor blant de fattige i et meget fattig land og ble selv fattig.

Dette er hva krybben lærer oss. Siden det ikke fantes noen seng, ble vår Herre lagt i en krybbe. Denne mangel på det nødtørftigste var den beste måten å gjøre Guds vilje kjent på. Han ble lagt i en krybbe for å vise at det var han som skulle bli næring selv for enkle mennesker. Vi kjenner jo til hvordan det guddommelige ordet, Guds sønn, trakk til seg både rik og fattig, de veltalende og de umælende, der han lå i krybben omgitt av fattigdom.

Se da hvordan fattigdommen tjente som profeti - hvordan hans fattigdom viste at han som ble fattig for vår skyld, derved ble tilgjengelig for alle. Kristus stilte aldri noen prangende rikdom til skue - det ville skremt folk fra å nærme seg ham; han inntok ingen kongelig status - det ville fått folk til å trekke seg tilbake fra ham. Nei, han kom blant vanlige mennesker som en av dem, og av fri vilje ofret han seg for menneskehetens frelse..

Theodutus, biskop av Ancyra (d. 455)

Neste nummer utgis 5. februar. Signerte artikler står for forfatterens egen regning.

Ansvarshavende redaktør: Unni Klepper Joynt

Faste medarbeidere:

Olav Egil Aune

Albert Raulin o.p.

Liv Greni

Gunnel Vallquist

Bernt Eidsvig

ISSN 0802-6726

Akersveien 14, 0177 Oslo

Redaksjon: Tlf. 23 21 95 24

Ekspedisjon: Tlf. 23 21 95 00

Årsabonnement (Norge): kr. 220,—

Øvrige europeiske land: kr. 230,—

Andre verdensdeler: kr. 240,—

Annonser 19 dager før utgivelsesdagen.

Bankgiro 6022.20.13073. Postgiro 0807 2046480

Liturgisk kalender

JANUAR

- Lør 1 GUDS HELLIGE MOR
MARIA (Oktavdag for julen)
[Verdensfredsdagen]. 4 Mos
6,22-27; Gal 4,4-7; Luk 2,16-21
Tidebønn for uke 2
- SØN 2 HERRENS ÅPENBARING.
Jes 60,1-6; Ef 3,2-3a.5-6; Matt
2,1-12
- Man 3 1 Joh 3,22-4,6; Matt 4,12-17.23-
25
- Tir 4 1 Joh 4,7-10; Mark 6,34-44
- Ons 5 1 Joh 4,11-18; Mark 6,45-52
- Tor 6 1 Joh 4,19-5,4; Luk 6,14-22a
- Fre 7 (Den hellige Raimund av
Peşafort) 1 Joh 5,5-13; Luk
5,12-16
- Lør 8 (Den hellige Torfinn) 1 Joh
5,14-21; Joh 3,22-30
Tidebønn for uke 1
- SØN 9 HERRENS DÅP. Jes 42,1-4.6-
7; Apg 10,34-38; Mark 1,6b-11
(eller Jes 55,1-11; 1 Joh 5,1-9;
Ev samme)
- Man 10 1 Sam 1,1-8; Mark 1,14-20
- Tir 11 1 Sam 1,9-20; Mark 1,21-28
- Ons 12 1 Sam 3,1-10.19-20; Mark 1,29-
39
- Tor 13 (Den hellige Hilarius) 1 Sam
4,1-11; Mark 1,40-45
- Fre 14 1 Sam 8,4-7.10-22a; Mark 2,1-
12
- Lør 15 1 Sam 9,1-4.17-19; Mark 2,13-
17
Tidebønn for uke 2
- SØN 16 2. SØNDAG I DET AL-
MINNELIGE KIRKEÅR. 1
Sam 3,3b-10.19; 1 Kor 6,13c-
15a.17-20; Joh 1,35-42
- Man 17 Den hellige Antonius abbeden. 1
Sam 15,16-23; Mark 2,18-22
- Tir 18 1 Sam 16,1-13; Mark 2,23-28
- Ons 19 Den hellige Henrik av Finland. 1
Sam 17,32-33.37.40-51; Mark
3,1-6
- Tor 20 (Den hellige Fabian) (Den helli-
ge Sebastian) 1 Sam 18,6-9 og
19,1-7; Mark 3,7-12
- Fre 21 Den hellige Agnes. 1 Sam 24,3-
21; Mark 3,13-19

- Lør 22 (Den hellige Vincent) 1 Sam
1,1-4.11-12.19.23-27; Mark
3,20-21
Tidebønn for uke 3
- SØN 23 3. SØNDAG I DET AL-
MINNELIGE KIRKE ÅR.
Jona 3,1-5.10; 1 Kor 7,29-31;
Mark 1,14-20
- Man 24 Den hellige Frans av Sales. 2
Sam 5,1-7.10; Mark 3,22-30
- Tir 25 APOSTELEN PAULUS'
OMVENDELSE. Apg 22,3-16
eller Apg 9,1-22; Mark 16,15-18
- Ons 26 De hellige Timoteus og Titus.
(Den hellige Eystein) 2 Tim 1,1-
8 eller Tit 1,1-5; Luk 10,1-9
- Tor 27 (Den hellige Angela Merici) 2
Sam 7,18-19.24-29; Mark 4,21-
25
- Fre 28 Den hellige Thomas Aquinas. 2
Sam 11,1-4a.5-10a.13-17; Mark
4,26-34
- Lør 29 2 Sam 12,1-7a.10-17; Mark
4,35-41

- Tidebønn for uke 4
- SØN 30 4. SØNDAG I DET AL-
MINNELIGE KIRKEÅR. 5
Mos 18,15-20; 1 Kor 7,32-35;
Luk 1,21-28
- Man 31 Den hellige Johannes Bosco. 2
Sam 15,13-14.30; Mark 5,1-20

FEBRUAR

- Tir 1 2 Sam 18,9-10.14b.24-25a.30-
19,3; Mark 5,21-43
- Ons 2 HERRENS FREMSTILLING I
TEMPELET - Mal 3,1-4 eller
Hebr 2,14-18; Luk 2,22-40 (kor-
tere:2,22-32).
Kirkevigselfest i Vår Frue,
Tromsø.
- Tor 3 Den hellige Ansgar. 1 Kong 2,1-
4.10-12; Mark 6,7-13.
Kirkevigselfest i Tromsø stift.
- Fre 4 Sir 47,2-11; Mark 6,14-29
- Lør 5 Den hellige Agathe. 1 Kong 3,4-
13; Mark 6,30-34
Tidebønn for uke 1

Pavens bønneintensjoner i januar:

At kristne fra alle nasjoner og kulturer i økende grad må leve i fellesskap med hverandre og i gjensidig respekt.

At det Internasjonale Kultur- og fredsåret må inspireres av det kristne julebudskap og føre til ekte og varig fredsarbeid.

- og i februar:

At de kristne fellesskap må bli steder hvor kall til et liv viet til Gud kan utfolde seg.

At pilegrimene som besøker Roma, Jerusalem og andre valfartsteder, må bringe det glade budskap om håp videre til dagens mennesker.

Og hva med liturgien?

Fornyelsen av liturgien har vært Det annet Vatikankonsils første resultat: Dokumentet «Sacrosanctum Concilium» forelå allerede 4. desember 1963. Liturgien var da også det område i Kirkens liv som det hadde vært mest arbeidet med i forveien, et forarbeide som hadde utviklet seg særlig i Tyskland, Belgia og Frankrike og var blitt drevet av spesielt kyndige både fagfolk og «pastoralinnstilte» biskoper og prester.

Så gikk tingene fort, meget fort, - her og der litt for fort... Men la oss først understreke og fremheve de absolutt positive og velgjørende virkninger av denne fornyelse i Kirkens hele legeme, verden over. En fryder seg over å kunne sanne hva Konsilfedrene, vel vitende om at de på mange måter bare høstet der hvor mange andre hadde sådd, utropte der de skrev: «Arbeidet med å forfremme og restaurere liturgien fortjener å bli betraktet som et tegn på Guds forsyn i vår tid, og som et helt spesielt besøk av den Hellige Ånd i Kirken.» (nr. 43)

Det gjelder ikke her å sverte tilstandene før reformen satte inn. Mange av oss har opplevet en både verdig og skjønn liturgi før Kon-

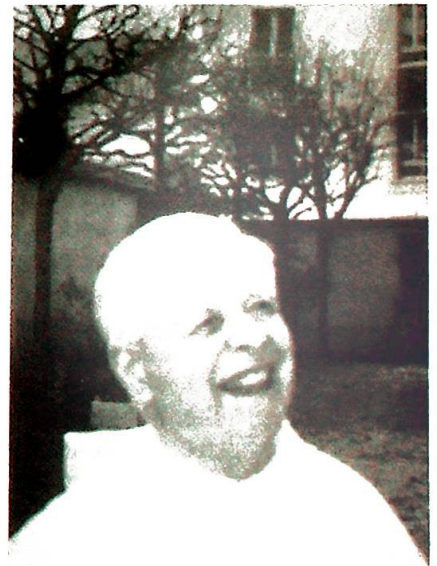
silet. Det var jo ingenting i veien med selve skatten, - den er jo blitt samlet og bevart og beriket i løpet av nærmere 20 århundreder. Det gjaldt bare å gjøre den mer tilgjengelig for alle, å fri den fra en del overlessinger, å friske opp fargene her og der, å la den funkle og tiltrekke mer enn den kanskje hadde gjort de siste årene.

Først av alt gjorde Konsilfedrene Kirken en stor tjeneste ved å understreke så sterkt som de gjorde at liturgien hører til i Kirkens dypeste liv, at den er Kristi nærvær og virke i Kirken idag, at den er Mysterium og ikke bare pynt eller vakre seremonier og sang, at liturgien hører til i Kirkens teologi, at den har sentralt å gjøre med Kristi mystiske legeme, at den ikke skal finne sin plass i et eller annet kapittel av Kirkeretten. Og det vakte glede, ja entusiasme, de fleste steder i Kirken, der hvor interessen konsentrerte seg om dette vesentlige, om innholdet mer enn om formene, om det pulserende liv mer enn om mer eller mindre «tradisjonelle» uttrykk.

Ved siden av de sakramentale handlinger har Ordet gjenvunnet sin fulle rolle. Bibellesningene er blitt forøket i en betydelig grad til stor berikelse for bønningen og for fordypelsen av troen. Overgangen til folkesjengene har i så henseende

hatt en enorm betydning, - og det har vært rent morsomt å se at Konsilets overforsiktige tillatelser om bruken av de nasjonale sprog med det samme utløste en flom som hverken Vatikanet eller bispekonferansene kunne sette seg imot. Presset var for stort, og Guds folk rundt om i verden krevet at liturgi-ens tekstskatter endelig skulle åpnes og få lov til å tale direkte og umiddelbart til sinnene og hjertene. En tør formode, ja konstatere, at denne oppvurdering av Ordets rolle og betydning har medført at også prestene viet mere tid og flid til forberedelse av sine prekener. Av alle er Ordets forkynnelse blitt mer og mer betraktet som en vesentlig del av gudstjenesten, og som det element som ofte gir hele forløpet sin «tone» og sin kvalitet.

Det er en stor oppmuntring og ofte en fryd å overvære gudstjenester, spesielt ved slike høytidelige

En glad pater Thomas Patfoort på Norgesbesøk, (nærmere bestemt Sta. Katarinahjemmet i Oslo), for noen år siden.

Thomas Patfoort o.p. - et kjent navn for den noe eldre garde av St. Olavs lesere - kom til Norge i 1952 og var i 25 år tilknyttet dominikanernes kloster i Oslo. Hans spesielle interesseområde var liturgi og gregoriansk; han var en drivende kraft bak den liturgiske fornyelse de norske dominikanere allerede før konsilet satte i gang i St. Dominikus kirke, Oslo. Han skrev den veiledende innledning da konsilets første dokument, vedtatt i 1963, skulle utgis på norsk under tittelen "Gudstjenestens fornyelse". I dag bor pater Patfoort i Paris.

Artikkelen er skrevet på St. Olavs oppfordring.

anledninger som de større liturgiske fester, som ektevielser, prestevielser, begravelser, som blir til ekte og dype åndelige opplevelser - og ikke bare korrekt utførelse av ritualer. Så oppmuntrende også på Kirkens vegne at både voksendåp og ektevielser ofte blir liturgiske erfaringer på høyde med for eksempel prestevielser eller løfteavleggelser - et tydelig tegn på en dypere forståelse av det alminnelige prestedømme som Konsilet understreket så sterkt i «Lumen Gentium». Og det er vel på linje med dette siste at man kan hilse de erfaringer som en rekke menigheter gjør med selv å ta ansvar for felles bønn og deltagelse i søndagsgudstjenesten der hvor det ikke finnes noen prest. Dette oppfattes ikke noe sted som en normal erstatning for selve messeofferet, heller ikke praktiseres det som et slags oppgjør med «presteveldet» i Kirken. Menighetene ønsker seg en prest, men når ingen finnes, vil de ikke lenger stå hjelpeløse. Med biskopenes tillatelse, og ofte oppmuntring, gjør de alt de kan for sammen å høre Guds ord, legge det ut, og motta Kristi legeme. Vel er dette ennå meget eksperimentpreget, og vanskelighetene er mange, som man kan tenke seg, især når det gjelder ledelsen av slike gudstjenester, - men i seg selv er det et stort vitalitetstejn. Dog føres, i denne sammenheng, tanken uvilkarlig i retning av «presteproblemet» i vår Kirke; skal den - og når? - gi rom for ordinerte menighetsledere?

Vi er antagelig mange som hver dag takker Kirkens Herre for liturgiens fornyelse i de siste 30 årene. Gudstjenestene er kommet folk flest i Kirken så mye nærmere og er blitt så mye mer levende og velgjørende! Dette hindrer oss ikke i å se de problemer som er oppstått, og noen skavanker her og der. Får jeg nevne noen, hulter til bulter -?

Vi lever i en hektisk tid, vi lever i hast og utålmodighet. Dessuten falt gjennomføringen av liturgireformen sammen med den radikale og ofte verdiødeleggende atmosfære omkring 68-årene. For å sette i verk en dyptgripende reform, har mange i Kirken - og fremfor alt endel prester - vist en ulykksalig hast og mangel

på elementær pedagogisk evne; ofte har man hensynsløst innført forandringer uten å forklare, uten å forberede sinnene, uten å forstå at forandringene skulle bli et ledd i et mentalitetsskifte - og det siste er en lang tidsprosess. Såvel når det gjelder kirkerommets innredning som når det gjelder bruken av mikrofoner og høyttalere, har man en rekke steder gått noe barbarisk i vei. Etter en lang periode med et slags enevelde av den gregorianske sang i liturgien, - et enevelde som riktignok kunne være på grensen av det utålelige siden andre perioder, både renessansen og for eksempel det 17. århundrede, hadde frembragt store liturgi-musikalske verker, - har man handlet nærmest med hevgjerrighet og massivt forlatt den gregorianske tradisjon uten å ha tatt seg et minimum av tid for å finne et verdig alternativ. Kulturtapet ble enormt. Det tar tid, megen tid, å gjenskape et liturgisk sangrepertoar - og mange steder ser det ut som om vi skal fores - til grensen av vemmelse - med de billigste og mest underlødige produkter. Vel er vi klar over at det ikke er Kirkens hovedmål å være en mester i kultur - men er det forenlig å være en åndsgivende faktor i denne verden og samtidig la «kulturen» overta så bastant i en rekke uttrykk for Kirkens dypeste liv? Spørsmålet er berettiget selv om en skal medgi at vi her står, mer generelt, overfor et sivilisasjonsskifte.

Tross alt ville bildet være ufullstendig om man ikke nevnte at det her og der (innenfor det franske sprogområde som er det artikkelens forfatter har best kjennskap til, men det gjelder forhåpentlig andre verdensdeler) begynner å oppstå en rekke verdige og lødige elementer av et nytt repertoar - ja for hele perioder som for eksempel Advent og Fastetiden - som er så gode at de får selv en gammel gregoriansk kjenner til ikke lenger å savne de «gode gamle dager».

En skulle være ikke-europeer eller i alle fall en stor globetrotter for å kunne vurdere Konsilets åpninger med hensyn til en opptagelse av andre sivilisasjoners riter og religiøse uttrykksformer i Kir-

kens liturgi. Hvor langt er man kommet med å integrere andre kulturer i den katolske kirkens gudstjeneste? Hvor vidt har de lokale kirker rundt om i verden vært egentlig katolske, dvs. universelle, og er vi så igjen villige og åpne nok til å la oss berike av andre følelses- og uttrykksformer enn de vesterlandske? Vi har faktisk hørt endel om at det har lyktes i store katolske menigheter i nord- og søramerikas farvede befolkning. Hva med India, hva med Japan og Korea, osv? I Kirkens første århundreder var såmenn både den latinske og de orientalske kirker vitale nok, trygge og dristige nok til å skape selvstendige riter - til stor berikelse for de kristnes trosliv og uten at det skadet det store og altomfattende katolske fellesskap.

Tyve år senere føler man seg fristet til å påminne oss selv først, men også Kirkens høyeste ledere, om Johannes Paul's ord da han tok opp sin gjerning: «Frykt ikke!» Det hører riktignok til livets gang at en smule frykt dukker opp igjen når verket er satt igang. Ikke desto mindre er retningen stukket ut. Veien foran oss er lang ennå, men vi er da underveis. ●

Fra St. Olav nr. 19 - 1976:

En
klown

Det å finne historier til denne spalten er av og til litt av en jobb. Forleden snappe jeg opp følgende, jeg sier ikke av hvem:

Det var i de årene da vi begynte å si ting på godt norsk i messen. En liten ministrant ble forklart at han skulle svare på en bestemt ting presten sa med ordene «— og med din ånd».

Gutten gren litt på nesen, klodde seg i håret og var ikke helt med.

— Hva betyr det 'a'? spurte han. En litt eldre ministrant så nesten nedlatende på ham.

— Det betyr et cum spiritu tuo, tusken, sa han.

Etter Det II Vatikankonsil:

En vårvind blåste over Norge da, mener våre to søsterrepresentanter

Av Baby Johannessen
(tekst og foto)

Da pave *Paul VI* i august 1966 sendte ut sitt apostoliske brev *Ecclesiae Sanctae*, som skulle bestemme reglene for iverksettelsen av en rekke dekreter fra Det 2. Vatikankonsil, gjaldt en ikke liten del fremgangsmåten ved ordenslivets fornyelse og tilpasning, ut fra Konsildekretet *Perfectae Caritas*. Pavebrevet kom på norsk allerede i mars 1967, på St.Olav Forlag, med et forord av daværende biskop i Oslo Katolske Bispedømme, John W. Gran.

Selve dekretet fastsatte mer generelle prinsipper for en fornyelse av ordenssamfunnenes livsformer og vaner; det samme gjaldt sekularinstituttene og kongregasjonene. Innledningsvis ble det i dekretet tatt til orde for en tilpasset fornyelse som omfatter både en tilbakeføring til kristenlivets kilder og til instituttens opprinnelige inspirasjon samt en ajourføring i henhold til tidens endrede forhold. Det høyeste prinsipp for ordenslivet skulle ha som norm Kristi etterfølgelse. Det fremheves at ordenslivet og instituttens mangfold utgjør en stor rikdom for Kirken.

Det åndelige livs forrang presiseres, samtidig som den apostoliske virksomhet ikke skal forsømmes, det være seg undervisning, veiledning, karitativt arbeid osv.. Klosterlivets forpliktelser - kyskhets, fattigdom og lydighet - gis et nytt verdiinnhold, ut fra en ny spiritualitet, som en offergave til Gud. Med andre ord: en påminnelse! Felleslivet i kommunitetene må føres med urkirken som forbilde.

Her følger i dekretet anvisninger om klausur, ordensdrakt, utdannelse, opprettelse av nye institutter o.m.a.

Pave Paul VI presiserte i nevnte apostoliske brev at det er instituttene (ordenssamfunnene, kongregasjonene) selv som skal forestå fornyelsen og tilpasningen. Dekretet og Pavens brev gjelder selvsagt både mannlige og kvinnelige ordenssamfunn og kommuniteter. Det vil i denne intervju sammenheng føre for langt å gå inn på detaljer i Konsildekretet og Pavens apostoliske brev. Som man forstår, har St.Olav denne gang ønsket å høre søstrenes mening. Den katolske kirkes historie i Norge etter at Kirken igjen fikk fotfeste her i forrige århundre, ville ha vært mager uten søstrenes innsats, det kan alle enes om. Derfor tillegges deres mening vekt. Vi møter *dominikanerinnen Mildri Hoch-Nielsen*, 77 år gammel, og *St.Josephsøster Andrea Kampshoff*, 70 år gammel, på Sta.Katarinahjemmet i Oslo, til en uformell samtale om Konsilets betydning for søsterkongregasjonene. Valget av nettop disse to søstrene var ikke tilfeldig. Begge har i årenes løp innehatt tillitsverv på flere nivåer for sine kongregasjoner, og de har levet aktivt med i Kirkens fornyelse etter Det 2. Vatikankonsil.

Når og hvordan merket dere søstre helt konkret at Det 2. Vatikankonsil fikk direkte konsekvenser for kommunitetens liv?

Sr. Mildri: - Vi for vår del merket det allerede før Konsilet. Det foregikk en teologisk fornyelse i Kirken, særlig i Frankrike. Vi dominikanerinner hadde

et nært samarbeid med dominikanerne i Oslo, som alle hadde studert i Frankrike. Det var tydelig at noe var i emning i Kirken. Søstre fra alle kongregasjonene møttes på St. Josephs Institutt, hvor vi startet våre sammenkomster på slutten av 1950-tallet og fortsatte utover på 60-tallet. Alle søstrene ble nemlig

innbudt. Det var første gang søstre fra forskjellige kongregasjoner møttes til et slikt felles opplegg. Slik kunne vi søstre tenke sammen og lytte sammen. Disse møtene skjedde etter inspirasjon fra Danmark, hvor dominikanerpater Grégoire hadde tatt initiativ til å samle søstre regelmessig.

Sr. Andrea: - Tingene utviklet seg etter Det 2. Vatikankonsil Det ble holdt seminar i Bergen for søstrene. Vi fikk en teologisk fordyppelse. Vi gikk også til den undervisning dominikanerne ga, som søster Mildri nevnte.

Sr. Mildri: - Biskop Mangers hadde jo vært på Konsilet, senere kom biskop Gran med. Noen av dominikanerne hadde i tur og orden fulgt biskopene som teologiske rådgivere. Patrene kom tilbake og redegjorde for gangen i konsilet. Vi var privilegerte her i landet. Biskop Gran uttalte allerede i januar 1965 i sin nyttårshilsen at han hadde ansvaret for bispedømmet, men ønsket å dele det først og fremst med prestene og søstrene, men også med legfolket, i den grad det var mulig, og at alle skulle ha anledning til å uttale seg. Biskop Gran var også opptatt av å få de unge katolikker i tale. Denne hilsen kom biskopen med allerede før Konsilet var avsluttet!

Var det lett eller vanskelig å omstille seg? Hva besto egentlig omstillingene i for søstrene?

Sr. Mildri: - Bare det at alle søstrene skulle uttale seg, var en stor omstilling. Biskop Gran fikk i stand Rådet for overforstanderinner (ROF), som besto av den øverste leder her i landet for hver kongregasjon. Det rådet ble stiftet før Det 2. Vatikankonsil var avsluttet. Da det ble stiftet, ble også det allerede etablerte søsterrådet offisielt. Der hadde søstrene representasjon etter antall søstre - samlet var det omkring 17-18 personer. Når det gjelder teologien, ble det arrangert kurs tre somre på rad i Bergen, med dominikanerne som foredragsholdere. Tilsvarende foredrag ble også holdt for Østlandsområdet vedkommende, hos St.Josephsøstrene, en gang i måneden. Søstrene tok det alvorlig at vi skulle innhente kunnskaper. La meg også nevne at biskop Gran satte i gang en foredragsserie hvor også legfolk kunne delta, hvor det ble orientert om Konsilet og dets beslutninger.

Sr. Andrea: - Det var en vårvind som blåste i Norge på den tiden.

Hva var viktigst for dere dengang?

Sr. Mildri: - Måten man brukte søstrene på. For oss på Sta.Katarinahjemmet ble

det mindre viktig med hjemmet vi drev for unge som studerte, vi ga etterhvert mindre av vår tid til det arbeidet. Mere tid ble brukt til arbeidet i Kirken. Kirken i sin helhet bruker jo kvinnene mer etter Det 2. Vatikankonsil, fordi kvinnene har fått mer plass i Kirken og søstrene mer teologisk utdannelse.

Sr. Andrea: - Det er jeg enig i. Vi har sendt søstre både til Tyskland for studier i pastoralt arbeid og til Amerika, for at de der kunne bli utdannet til åndelige veiledere.

Hvorledes oppfattet dere endringene? Var det snakk om drastiske ting for dere søstre?

Sr. Mildri: - Vi dominikanerinner var en mindre gruppe. Vi hadde jo vært forberedt, i og med vår forbindelse med dominikanerne i Frankrike. Vi var jo stadig der nede. Det ble for oss en lys pinsetid i Kirken.

Sr. Andrea: - St. Josephsøstrene var en stor internasjonal kongregasjon. At den danske sr. Benedicte Ramsing på den tiden ble generalpriorinne for alle St. Josephsøstrene i verden, skulle vise seg å bli meget viktig. Konsilet betydde naturligvis meget både for vår spiritualitet og når det gjaldt den ytre rammen. Drakten vår ble forandret, vi skulle ikke virke påfallende. Vi fikk andre former for bønner - vi ba officiet - vi fikk forskjellige former for meditasjon, og vi arbeidet i Bibelgrupper. Vi fikk også forandringer i vår konstitusjon. I den endringsprosessen ble alle søstre oppfordret til å delta.

Sr. Mildri: - Det gjaldt alle kongregasjoner. Det kom pålegg om det fra Pave Paul VI i 1966. Hver enkelt søster skulle bli hørt. Biskop Gran hadde jo sagt det allerede i 1965 i sin nyttårs-hilsen!

Sr. Andrea: - For oss som var en stor internasjonal kongregasjon, tok det lang tid før alt var gjennomført, minst ti år, tror jeg.

Sr. Mildri: - Det ble foreslått nye strukturer - vi skulle bygge på røttene - finne tilbake til inspirasjonen grunnleggerne hadde hatt. Samtidig skulle vi se hvordan menneskene lever i verden av idag - og tilpasse oss fornyelsen. Vi måtte vente på Romas tilsagn litt frem og tilbake. Det var avhengig av om søstrene tilhørte en pavelig eller biskoppelig kongregasjon. Her i landet var alle søsterkongregasjoner pavelige, bortsett fra Franciskus Xaverius-søstrene i Bergen, som var under biskopen av Oslo.

Sr. Andrea: - Våre apostoliske oppgaver endret seg. Våre hospitaler ble overtatt av kommuner, fylker og stat og

avviklet fra vår side, de ble solgt. Vi fikk også nye former i kommunitetslivet. Unge søstre fikk mer frihet. Resultatet ser vi idag. Vårt eget økumeniske retrettsenter på Nesøya i Bærum er åpent for alle kirker og kirkesamfunn, og vi har mange ikke-katolikker på retrettene og til åndelig veiledning. Vi har også vært invitert av lutherske biskoper og andre protestantiske kirkelige instanser for å holde seminarer om åndelig veiledning og

betydde frigjøringssteologien mye for søstrene. Søstrene gikk ut til de fattige i avsidesliggende strøk, når de ble kalt av de stedlige biskoppene. De dannet basismenigheter der. De forlot med andre ord skolene hvor de hadde undervist barn fra den øvre middelklasse og overklassen. Noen av søstrene utdannet seg til jurister, for å kunne hjelpe de fattige i deres kamp mot storgodseierne og myndighetene. Søstrenes innsats var ofte farefull. De dro også til steder hvor

Sr. Mildri (til v.) og sr. Andrea - her i biblioteket på Sta. Katarinahjemmet, dominikanerinnenenes kloster på Majorstua, Oslo.

ignatiansk spiritualitet, og mange lutherske prester har deltatt i våre forskjellige opplegg. Vi har her fulgt opp det som var biskops Grans intensjoner.

Sr. Mildri: - Kirken bruker søstrene maksimalt idag, men anderledes enn tidligere. Vi deltar i konvertittundervisningen, voksenkatekese - det begynte søstrene med omkring 1970. Etterhvert holdt vi også flere foredrag - noe som tidligere ofte hadde vært forbeholdt prestene.

Var det forskjell på det som skjedde her i landet og i Skandinavia forøvrig dengang og resten av verden?

Sr. Andrea: - Ikke så meget som man skulle tro. Når det gjelder Brasil, hvor vi dengang hadde omkring 1200 søstre,

det tidligere aldri hadde vært prester. Og tenk på India! Der hadde vi mange hundre søstre. I India ble de kristne sett på som utlendinger. Søstrene ble etterhvert med på en inkulturasjon i liturgien. Hele tiden foregikk det der en bevisstgjøring av kvinner. Så vi var nok ikke helt enestående her i landet, selv om vi lå langt fremme.

Dere var jo unge dengang - begge har dere hatt tillitsverv der dere hører hjemme. Da er det rimelig å spørre nettop dere: ble det vanskelig for de eldre søstrene å takle endringene?

Sr. Andrea: - For de helt eldre - de på 90 - ble alt ved det gamle. De fikk leve videre som de hadde levet før. Det ble ellers en god overgang for de fleste søstre - de fikk være med på å

bestemme - de fikk se ting med nye øyne. Men det var nok noen brytninger når det gjaldt de ytre ting. Det skjedde jo en del forandringer, men det gikk seg til etterhvert. Når det gjaldt spiritualiteten, la mye seg fint tilrette ved de individuelle rettetter; rettetter sto etterhvert sentralt i søstrenes apostolat og bidro sterkt til søstrenes indre fornyelse.

Sr. Mildri: - Vi hadde hele tiden dominikanerne vi kunne støtte oss til. De som var gamle hos oss dengang, de over 70, var ikke noe problem. Demokratiet hadde alltid rådet hos søstrene, så det gikk greit hos. Vi hadde hatt tidebønnene på latin, men allerede i 1965 leste vi Matutin på norsk - det var en veldig ansporing for oss. Avdøde pater Norheim laget melodien. Nå kommer det reviderte breviaret med adventstiden osv.. Det har vært et kjempearbeid å få dette ferdig - det er søster Liv Due Robak og en gruppe søstre her hos oss som har arbeidet med dette i 30 år - med hjelp av pater Raulin og pater Patfoort. Det siste arbeidet har søster Liv utført i samarbeid med pater Per Bjørn Halvorsen OP. De nye antifoner har Wolfgang Plagge komponert, assistert av søster Ragnhild Marie Bjelland, også hun fra vår kommunitet.

Følte dere lettelse, eller strittet mange søstre imot fornyelsen?

Sr. Mildri: - Det kom litt etter litt. Og som jeg sa tidligere: - Fornyelsen begynte før Konsilet for oss.

Sr. Andrea: Det var en utvikling hele tiden. For vårt vedkommende ble vi mer åpne for verden.

Så dere kom mer ut i verden enn tidligere?

Sr. Mildri: - Vi på Sta.Katarinahjemmet har bestandig hatt et åpent hus her, så vi hadde dermed samfunnskontakt. Det kom unge fra hele landet, her for å få utdanning - vi hadde kun ett universitet i Norge dengang, og det lå her i Oslo.

Sr. Andrea: - Vi hadde jo også hatt kontakter - pasientene på våre hospitaler kom fra hele landet og vi hadde sykepleierelever fra hele landet. Mange av dem kom senere ofte tilbake på besøk, og da fikk vi vite at de hadde fått lærdom for livet hos oss.

Fikk Konsilets bestemmelser betydning for rekrutteringen av nye søstre?

Sr. Mildri: - Det tror jeg ikke. I den første tiden var det heller det motsatte.

Sr. Andrea: - Det er viktig å huske. Mange kongregasjoner ute i verden som hadde stor tilgang på søstre før konsilet, bygget nye klostre - de hadde store forventninger, som ikke ble helt innfridd.

Sr. Mildri: - Det henger nok sammen med den sosiale oppgang i samfunnet, for eksempel her i vårt land, hvor søstrene som drev sykehus, gjorde en kjempeinnsats. Det gikk etterhvert over til det offentlige, og da forsvant kallene til den søstergjerningen etterhvert.

Sr. Andrea: - Det finnes kall idag - men utholdenheten er anderledes. De unge er influert av det samfunnet de kommer fra. Klosterlivet krever utholdenhet, trofasthet, også når det blir kjedelig!

Sr. Mildri: - Enig!

Sr. Andrea: - Verdisynet på menneskeverdet har forandret seg i samfunnet, og det merker vi. På 1950-, 60 og 70-tallet hadde vi abortdebatten. Nå har vi eutanasidebatten. I Norge har vi heldigvis noen som setter bremsene på. Eldre mennesker må slippe å føle seg utrygge når de blir hjelpeløse

Sr. Mildri: - Derfor er synspunktene til en Jean Vanier så viktige - det var betydningsfullt at han var her i landet og holdt foredrag.

Sr. Andrea: - Tenk bare på det som har skjedd i Nederland - at en 12-åring kan be om dødssprøyte. Da går man for langt. Det jeg er opptatt av idag, er verdiforfall i samfunnet, den manglende respekten for både ting og mennesker. Her har vi søstre en oppgave ved å stå for verdiene.

Dere tilhører hver for dere søsterkongregasjoner som har tilknytning til en presteorden - dominikanerne og jesuittene. Ble forholdet endret etter konsilet? Fikk dere en mer synlig ståplass, og ble dere tatt mer med på råd, også i teologiske spørsmål og i ordensanliggender?

Sr. Andrea: - Vi er ikke direkte tilknyttet jesuittene, men vi samarbeider godt med dem. Vi inviterer ofte jesuitter for å lede våre rettetter. Forøvrig samarbeider vi nå også med maristene.

Sr. Mildri: - Vi er selvstendige. Det

er bare de kontemplative dominikanerinnen som er under jurisdiksjon av dominikanerne. Men kontakten er der for oss, og vi er forpliktet til å arbeide i den dominikanske ånd. Men i vår styringsform er vi selvstendig, og det vil vi være.

Hva er dere søstre egentlig - legfolk eller halvt prester?

Sr. Mildri: - I konsildokumentet *De Ecclesia* snakkes det om de klerikale og legfolket. Vi tilhører legfolket, men som diakonene hører vi med blant legfolk som er bundet av de tre evangeliske løfter kyskhets, fattigdom og lydlighet, som Kirken tar imot.

Har dere noen gang ønsket dere tilbake til den forkonsiliære tiden med større klosterstrenghet og mindre individuell frihet?

-NEI, kommer det kontant fra begge.

Sr. Andrea: - Vi søker tilbake til røttene, men ikke for å leve som man levde på 1700-tallet. Det ville ikke være i grunnleggerens ånd. Vi må se på samfunnet idag og se Kirken som Guds tegn for oss - Vi må stille spørsmålet om hva Kirken idag kan kreve av oss søstre.

Sr. Mildri: - Og følge opp det som Kirken stadig ber om: hele tiden utdanne oss. Hele tiden være i en fornyelsesprosess. Vi må omstille oss, fornye oss - på det bibelske, teologiske plan og på samfunnssiden. Idag leser vi søstre aviser, vi er forpliktet til å følge med.

Sr. Andrea: - Nettop. Vi kan ikke melde oss ut av samfunnet.

Sr. Mildri: - Det hadde gått 100 siden det sist fant sted et konsil. Nå kom legfolket med. Latin ble avsløst av morsmål. Mange savner en del av det latinske, og man kan savne andaktsformer man hadde, som litaniet, sakramentsandakt og andre ting. Det må vi få igjen.

Sr. Andrea: - Korsveien er viktig. I fastetiden kommer mange til oss - også protestanter. Vi bruker nye ord - har nye former - men spiritualiteten er der.

Vår samtale er over.

- Folk har en lengsel i seg idag, sier søster *Mildri Hoch-Nielsen* tankefullt.

- Men den er gitt et nytt innhold, konkluderer søster *Andrea Kampshoff*.

Det 2. Vatikankonsil 20 år etter

"Nå som tidligere ser vi Det 2. Vatikankonsil som noe meget positivt," fastslår Den nordiske bispekonferanse i innledningen til sin rapport før bispesynoden i Roma i 1985 om "Det 2. Vatikankonsil 20 år etter". Men de etterlyser "ekte kollegialitet" i forholdet mellom Roma og lokalkirkene, og større jurisdiksjon for de enkelte bispekonferanser. Rapporten var svar på et spørreskjema fra Vatikanet som dreiet seg om i hvilken grad konsilet var blitt "mottatt" i de respektive bispedømmer, og i hvilken grad impulsene fra konsilet hadde vært positive.

Konsildokumentene er gjort tilgjengelige på nordiske språk, og via hyrdebrev, prekenes, katekese, katolsk presse og menighetsblader har man søkt å gjøre konsilets anliggender kjent og bane veien for tilegnelse av konsilet, skriver biskopene.

"Gode resultater":

- økt deltagelse av legfolket i det kirkelige liv bl.a. i menighetsråd, som er opprettet overalt, og "hvor kvinnene ofte er de ivrigste medlemmer og i flertall". Legmannsråd/pastoralråd er opprettet på bispedømmebasis; legfolk er med i finansutvalg og ulike kommisjoner;

- merkbare "mobilisering av krefter" og økt forståelse hos "Guds folk" for den lokale kirke og for "det å være kirke"; stikkord her er "medansvar";

- "deltagelsen har oppdragende verdi og fører til en sterkere bevissthet om Kirkens arv og oppdrag";

- fornyelsen av liturgien og folkespråket "muligheter" har gjort "Kirkens sakramentale liv mer forståelig for de troende og ført til mer aktiv deltagelse";

- "verdens interesse for den katolske kirke er steget betraktelig, noe som har bidradd til at mange protestantiske fordommer mot den katolske kirke er blitt nedbygget i vår protestantiske omverden - dog ikke alle";

- det nye økumeniske sinnelag har

hatt "uoverskuelig betydning" for vårt kirkelige liv. Dialog er i gang der man tidligere knapt var på talefot. De lokale kirker er engasjert i økumenikk på flere plan, "konvergensdokumenter, som var utenkelige før konsilet, gir håp, og den økumeniske dialog er et sterkt tegn på kristent fellesskap og bør absolutt fortsette."

"Feiltagelser og misbruk":

- "I våre nordiske land, som i politisk forstand er nær 100 % demokratiske, er det nærliggende å mene at også den katolske kirke skal styres 'nedenfra' ", skriver biskopene. De registrerer "en viss spenning mellom geistlighet og legfolk, ofte tolket som spenning mellom hierarki og demokrati"; "en viss usikkerhet når det gjelder oppfatningen av prestens og legfolkets rolle...grensene er til dels blitt uskarpe...hvor de teologiske grenser virkelig går, bør klargjøres ytterligere."

"Vanskeligheter":

- Biskopene etterlyser ekte kollegialitet, ber om bedre og raskere informasjon fra Vatikanet og om større jurisdiksjon for de enkelte bispekonferanser.

- De ber om at "forholdet mellom sentralisering og universalisme blir teologisk klargjort". De viser bl.a. til pave Paul VI's uttalelse i 1976 om at teologisk pluralisme har sitt fundament i Kristi mysterium, og til en uttalelse

fra "Kongregasjonen for kristen oppdragelse" samme år som fastslår at "Kirken anerkjenner pluralisme innen teologien, men avviser tilfeldig og kaotisk pluralisme."

- De viser til "den frustrasjon mange kvinner føler. . . kanskje særlig hos oss i Norden hvor kvinnene, delvis på grunn av egen innsats, har en sterk stilling. Konsilet bekreftet det fundamentale likeverd mellom mann og kvinne, og senere synoder (1971 og 1980) har gjentatt det syn at også kvinner bør få sin legitime del av ansvar og medvirkning i samfunnet og Kirken." Utviklingen viser "hvor vanskelig et er å omsette dette klare prinsipp til praksis". Saken bør tas opp ved den kommende synode om legfolket i 1987: "Men én ting ber vi om her og nå, nemlig at Den hellige stol på nytt tar opp og følger opp spørsmålet om vigsel av kvinner til permanent diakontjeneste i kirken."

- "På hvilken måte kan og bør de forskjellige plan innen Kirken ytre seg politisk og (f. eks. i fredssaken) drive aktiv politikk?" spør biskopene, vel vitende om at spørsmålet er vanskelig, særlig "når det gjelder menn og kvinner direkte i Kirkens tjeneste. . . Likevel bør hierarkiet bare i ekstreme tilfeller dømme prester på grunn av deres politiske engasjement (Latin-Amerika) - det gjelder særlig for prester som ikke primært er sjelesørgere".

"Enkeltproblemer":

- Det er blitt vanskeligere for prester som har forlatt sin prestatjeneste å få dispens fra sine løfter.

- Spørsmålet om prestevigsel av såkalte "viri probati", egnede gifte menn, bør utredes. Prestemangel på verdensbasis til tross: Norden er relativt gunstig stillet, særlig på grunn av økt antall pretestudenter;

- Hvor går veien videre i økumenikken? Hvordan "sette ut i livet" de ting som er vedtatt på det internasjonale plan eller i Sekretariatet for kristen enhet?

- Problemet med "de mange katolikker som bare delvis aksepterer og føl-

Vadstena 4. mai 1985: De nordiske biskoper samlet til sitt årlige vårmøte og markering av den nordiske bispekonferanses 25-årsjubileum. Fra venstre: biskop Goebel (Tromsø), biskop Frehen (Island), erkebiskop Bellotti (apostolisk nuntius for de nordiske land), biskop Suhr (Danmark), biskop Gran (Oslo), biskop Brandenburg (Sverige), biskop Verschuren (Finland), pater Olav Müller (referent, Trondheim), biskop Martensen (Danmark) og biskop Schwenzer (Oslo).

ger Kirkens morallære, og som, tilsynelatende problemfritt, lever på siden av eller helt utenfor Kirken, men som likevel føler seg som gode katolikker. De representerer en utfordring som snarere krever et pastoralt enn et disiplinært svar," skriver biskopene. Skilsmisseprosenten øker, også blant kato-

likker: "Det synes oss stadig klarere at gjeldende regler for et ekteskaps gyldighet (i det minste blant døpte ikke-katolikker) vanskelig kan opprettholdes, ja, at det snarere er gyldigheten av et ekteskap som bør bevises enn ugyldigheten... Vanskelighetene tilspisser seg i det økende antall gjengifte

skilte (eller ektefelle av slike) som ber om opptagelse i Kirken. Vi ber om at dette blir betraktet som et åpent spørsmål inntil man er kommet frem til større klarhet i dette vanskelige kirkelige anliggende."

(Artikkelen er noe forkortet.)

"Det var patriarken Maximos som i sin tid, i et innlegg paven skal ha betegnet som det viktigste innlegget under konsilet, presiserte med krystallklar logikk hva som egentlig bør være den katolske kirkes Kirkes struktur," skriver pater *Albert Raulin* i en rapport fra konsilet (St. Olav nr. 19:65). "Pavens primat er hevet over all tvil, men han er leder og overhode for et *kollegium*, bispekollegiet. Det er i samråd med sine brødre i episkopatet at han røkter Kristi får. Som enhver annen biskop trenger han en "curia", en administrasjon som er desto viktigere som hans ansvar i sannhet er universelt. Men pavens curia kan ikke under noen omstendighet betraktes som et overordnet organ i forhold til bispekollegiet.

Så enkelt var det, men det var nyttig at det ble sagt. En av de største mangler eller skjevheter ved Kirkens administrasjon, som konsilet hadde avslørt allerede i sin første sesjon, var at tilførselen av impulser fra periferien til sentrum i Kirken var blitt, om ikke stoppet, så i hvert fall sørgelig vanskelig. Den bispesynode som nu blir opprettet (-) vil, om alt går etter planen, være et mektig og effektivt vern mot at en slik situasjon senere vil kunne oppstå. (-) En ny ånd vil bli blåst inn i hele verdenskirkens organisme. Den vil sikkert bli til velsignelse, i den utstrekning den vil fremme både den enhet som er et uunnværlig gode og den frihet vi mindre og mindre kan være foruten."

Biskop John W. Gran:

Kort innblikk i synoden 1985

En hel verdens oppmerksomhet var rettet mot den ekstraordinære Bispesynode, berammet på uvanlig kort varsel til møte med Paven i Roma fra 25. november til 8. desember (1985). Denne interesse sprang ut av Pavens ønske om å få et "generaloppgjør" på godt og ondt med Vatikankonsilet og de "20 år etter". Mange mente at her lå det kirkepolitisk sprengstoff. Roma ble atter en gang trekkplaster for allverdens mediafolk.

Mot all forventning - selv blant biskopene - skulle det bli en forholdsvis kontroversfri Synode. Ingen polarisering - progressive contra konservative - fant sted. Vår bispekonferanses innlegg var blant unntakene i så måte, selv om de nordiske biskoper hadde trodd seg å ville utgjøre én røst blant mange. Vatikanets pressereferat om vårt nordiske innlegg har helt uventet gått verden rundt som en "journalistisk godbit". Dette kan ha sin forklaring i at de fleste bispekonferanser sendte sine forhåndskommentarer til Roma svært sent - ja, mange ikke i det hele tatt. Mens de nordiske biskoper hadde kunnet bruke det meste av en plenarkonferanse (vårmetet 1985 i Vadstena) til inngående drøfting av det tilsendte opplegg.

Som vanlig under et synodeforløp - det ligger i sakens natur - gikk mange anliggender under etter endt presentasjon i synodeaulaen, der Paven forøvrig presederte alle møtene. For: Det som kan synes viktig i ett land - eller kontinent - kan finne liten eller ingen gjenklang annetsteds. Norden er ikke Brasil; USA er ikke India o.s.v. Som så ofte, fikk deltagerne etterhvert en fornemmelse av kaos. I dagevis ble rapporter lest opp (eller improvisert) om hvorledes Vatikankonsilet hadde utvirket seg i nær sagt alle land, med de dermed forbundne gleder, sorger, tankekors, ønskemål. Rikdommen i alt dette var overveldende, men syntes forby ethvert forsøk på syntese. Situasjonen ble knapt lettere ved at flere biskoper mente man skulle henvende seg - oppmuntrende - i et opprop til ver-

dens katolikker, noe som også ble vedtatt. Kort som tiden var - knappe to uker - betød dette en følbart påkjenning og ressurstapping, som imidlertid sikret at forsamlingen fikk komme offentlig til orde i eget navn.

Efterat synodefedrene, nå inndelt i ni proggrupper, hadde fått anledning til å analysere en foreløbig sammentråklet syntese av de uttrykte meninger og ønsker, kom interessant nok noen tyngdepunkter til syne som det var gjørlig å samle seg om. De kirkepolitiske spørsmål, selv om de til en svekket grad var med, hadde ikke fått stå i sentrum. Hovedinteressen lå på det religiøse og teologiske plan. Særlig var Kirken som *mysterium* et sentralt anliggende. Mange biskoper mente iverksettelsen av Vatikankonsilet ikke sjelden hadde vært overfladisk i den forstand at man hadde vært mere opptatt av forandringer enn av de dypere liggende årsaker til disse. Knapt noen deltager hadde vanskeligheter med selve Konsilets anliggender, men flere med måten de hadde vært søkt gjennomført på. Særlig var flere betenkt over den fraksjonsartede og selektive iverksettelse mange steder, på bekostning av det egentlige innhold. F. eks. var strukturene gjerne blitt for ensidig fremhevet. Forandring istedenfor fornyelse! Konsilets sensasjonelle "åpning mot verden" i *Gaudium et Spes* hadde ikke sjelden medført en ukritisk identifikasjon med den pågående sekulariseringsprosess, med som følge en sekularisert Kirke.

Synoden ønsket en dypere og rikere

teologisk evaluering av Konsilet. Imidlertid forlanger dette at de troende - og ikke bare professorene - på ny tar Konsilets tekster opp til nytt studium. Biskopene mente i dag å kunne registrere en voksende tørst etter det åndelige, det guddommelige. Løsenet må være en fornyet samling om de rent sakrale verdier. Fra en kanhende overdreven konsentrasjon om Kirken qua institusjon, har synodefedrene villet vende tilbake til dennes kilde og eneste forklaring: Gud selv og Jesus Kristus. Derved er Korsets teologi atter kommet i fokus. Og kallet til hellighet. Bønn, bot, tilbedelse, offer, selvfornektelse, nestekjærlighet og rettferdighet må gjenoppdages som umistelige elementer i de troendes liv. "Hva Kirken trenger i dag, er helgener." Så kort og uten omsvøp er parolen. Mediafolkets forventede "oppgjørets time" ble så skuffende annerledes at noen reiste hoderystende hjem.

Selvsagt kunne flere andre anliggender utkrystalliseres og formuleres under Synodens plenum. Teksten taler i så måte for seg selv. Og da mener jeg ikke den nevnte henvendelse til verdens katolikker. For noe epokegjørende skulle allikevel skje. Bispesynoden er, som vites, et rådgivende organ for Paven. Han får overrakt dets sluttokument uten plikt til å la det komme offentligheten til gode. Dette til tross erklærte Paven ved Synodens avslutning at den utarbeidede syntese - "varm fra bakerovnen" - kunne offentliggjøres i Synodens eget navn. Voldsom appalau. Noe slikt hadde aldri skjedd før. Det sier seg derfor selv at beslutningen peker langt inn i fremtiden. Den etterlengtede "myndiggjørelse" av Bispesynoden er kommet et betydelig skritt nærmere virkeliggjørelse.

Mangelfull oppfølging!

Kollegialiteten bør "være det viktigste ledelsesprinsipp på alle plan innen Kirken: det ville være i pakt med konsilfedrenes håp og ønsker", het det bl.a. i bispekonferansens innlegg, fremført av biskop Gran.

Den nordiske bispekonferanse har et positivt syn på Det annet Vatikankonsil, og dagens problemer innen kirken skyldes ikke konsilet, men snarere mangelfull oppfølging av dets prinsipper og av den nyorientering det brakte, konstaterer biskopene. Og peker på to hovedanliggendeer: Biskopenes kollegialitet og forholdet mellom den universelle kirke og lokalkirkene.

Kollegialitet er ikke noe nytt innen Kirken, "men på bakgrunn av konsildebatten om dette emnet og de tanker som kommer til uttrykk i konsildokumentet *Lumen Gentium*, burde kollegialiteten kunne få dype og varige konsekvenser for Kirken". Kollegialiteten bør "være det viktigste ledelsesprinsipp på alle plan innen Kirken: Det ville være i pakt med konsilfedrenes håp og ønsker".

Subsidiaritetsprinsippet er en viktig del av kollegialiteten: "Det innebærer at delegering av 'makt' eller oppdrag også er delegering av tillit, og at en eventuell inngripen fra høyere instanser kun må skje når det er absolutt nødvendig". Det 2 Vatikankonsil gjorde mye for å "gjenreise, beskytte og inspirere" de lokale biskopenes stilling som virkelige ledere og hyrder for sine bispedømmer". Men "vi føler at det i de senere år har vært en voksende tendens til å vende tilbake til det syn som var svært fremtredende i tidligere tider da biskopene hovedsakelig ble ansett som Romas representanter i de respektive bispedømmer. Vi nordiske biskoper er blitt enige om følgende formulering: Den kollegialitet og samarbeidsånd som er vokset frem innen geistligheten og mellom prestene og bisko-

pene, forekommer i dag mange katolikker å være kommet lenger enn kollegialiteten på Kirkens høyeste plan. . . *cum Petro* (med Peter) synes oss like viktig som *sub Petro* (under Peter)." Institusjonaliseringen av bispekonferansene var en bragd fra konsilets side, og bispekonferansene har vist seg å være meget nyttige arbeids- og samarbeidsredskaper både nasjonalt og regionalt. Men: "Det forhindrer ikke at en viss matthet er ved å spre seg fordi så megen tid går med til mindre viktige saker pålagt ovenfra, mens vi ofte mangler tilstrekkelig informasjon og heller ikke blir rådspurt i de virkelig vesentlige anliggender."

Heller ikke bispesynoden er blitt det konsilet mente den skulle være: Det er ofte blitt med stor arbeidsinnsats på forberedelsesstadiet hvoretter meget er gått i glemmeboken. "Møtene bør effektiviseres, et synspunkt vi flere ganger har gjort oss til talsmann for, men hittil uten å nå frem. . . Vår konklusjon er følgende: Ekte kollegialitet og samarbeid bygger på tillit. Men kan hvert 'trinn' i vår nødvendigvis hierarkiske kirke være sikker på å ha denne innebyggede tillit ovenfra? Det er nødvendig med troverdige tegn på slik tillit, og tegnene er bare troverdige når hvert trinn fullt og helt står i Jesu Kristi tjeneste - og bare den."

Den sterkere følelse av tilhørighet til bispedømme og sogn som kom i kjølvannet av konsildokumentet om kirken, *Lumen Gentium*, har vært av stor verdi. "Men i de senere år har vi vært vitner til en ny understrekning av den universelle kirke som - selv om det vel var en betimelig påminnelse for

balansens skyld - har hatt et visst preg av sentralisering (om pavestolen, den romerske kurie, apostoliske delegater). Vi nordiske biskoper, som lever i total diaspora, men i kristne samfunn med dype demokratiske tradisjoner, tillater oss å komme med følgende henstilling: La de lokale kirker selv få lov til å utvikle sin egen identitet på flest mulig områder - forutsatt selvsagt at en slik utvikling ikke skader Kirkens enhet." For de nordiske lands vedkommende betyr det, rent konkret, at man ønsker full jurisdiksjon for den lokale bispekonferanse i de saker der den ifølge Kirkeretten skal kunne ta avgjørelser, videre at de forslag til bispekandidater de lokale kirker fremlegger, ikke skal kunne underkjennes eller trekkes i tvil i Roma.

"Den siste bønn fra vår bispekonferanse gjelder økumenikken," sa biskop Gran. "Som ung biskop hadde jeg den ære å bli valgt inn som medlem av Sekretariatet for kristen enhet, og fikk oppleve mange inspirerende år i samarbeid med flere av de fedre som er til stede ved denne synode. I de forslag som er fremlagt til reform av kurien, leser jeg med sorg at dette høyt skattede sekretariat foreslås redusert til status som råd. Vi nordiske biskoper er overbevist om at det heller bør få en høyere status som fullverdig kongregasjon." (Så er ikke skjedd. Red. anm.)

Biskop Gran avsluttet innlegget på vegne av Den nordiske bispekonferanse slik: "Hellige Far, kjære brødre, for ikke å slutte med det negative, vil jeg understreke at vår bispekonferanse er av den oppfatning at tilegnelsen og bearbeidelsen av konsilet bare såvidt er begynt. Det er opp til oss og våre bispekolleger rundt om i verden å utarbeide den syntese som, forståelig nok, fremdeles mangler: Tok det ikke et halvt århundre og vel så det før den universelle kirke hadde anerkjent konsilet i Trient?"

(Fra St. Olav 2:1986, noe forkortet.)

Konsilets oppbrudd - og hva så?

Journalisten og forfatteren *Gunnel Vallquist* fulgte Det 2. Vatikan-konsil på nært hold. I våres kom hennes fire konsil-bøker i ny, samlet utgave: *Dagbok från Rom. Andra Vatikan-konciliet - en kamp om fornyelse*. I bokens *Epilog* anno 1999 tar Vallquist, som i fjor rundet de åtti, for seg utviklingen innen kirken siden konsilet. St. Olav er glad for å få bringe hennes tekst videre til leserne.

Innan jag övergår till att sammanfatta utvecklingen i kyrkan under åren 1966-1998, vill jag understryka att mitt kriterium hela tiden är konciliet och dess värderingar. Jag är naturligtvis medveten om att många katoliker världen över har en helt annan syn på kyrkan än den som styr min bedömning. Många ser henne som staden på klippan, orubblig och fast, med en auktoritet som ger säkra svar på alla frågor och där lydnad och disciplin är kardinaldygder. Åtskilliga katoliker beklagar Andra Vatikan-konciliet och allt vad det har medfört. Jag kan inte gå in på de strömningar och centra som representerar denna riktning; det skulle ta alltför stort utrymme och jag skulle inte kunna göra dem rättvisa. Men jag vill understryka att jag är glad att tillhöra en kyrka som har rum för oss alla, där tron inte låter sig störas av åsikter. Kyrkan vore fattigare utan denna mångfald, katolicitet är balans mellan motsatser.

Konciliet avslutades i en unik stämning av entusiasm, tacksamhet och hopp. En länge efterlängtd förnyelse hade påbörjats, ytterligare reformer väntades, mycket som nyss verkade omöjligt hade skett. Vi hade bevittnat hur Anden plötsligt blåste in och förvandlade ett traditionsbundet kollektiv till en gemenskap av reformglada kyrkoledare, hur inspirationen grep omkring sig, delvis genom vår, journalisternas, förmedling. Katolikerna runtom i världen hade fått veta att deras plats i kyrkan inte inskränkte sig till att

“bedja, betala och lyda” (pray, pay and obey), utan att alla tillsammans, ledare och kyrkfolk, är “Guds folk på vandring”. Johannes XXIII hade, som han själv sade, öppnat fönstren, Paulus VI hade dragit upp riktlinjer för förverkligandet av kyrkans organisation och ledning enligt konciliet önsksningar. Sist men inte minst; dessa fyra år hade i grund förvandlat det mellankyrkliga klimatet från kontrovers och misstro till ekumenisk dialog och ömsesidig respekt. Ett broderskap hade uppstått över gränserna.

Historien visar att det tar tid innan ett koncilium assimileras av kyrkan i dess helhet. Detta var man medveten om, och räknade med att en tid framöver i lugn och ro kunna förklara och genomföra förändringerna. Men den tiden gavs inte. I stället tog tiden ett språng; hela den västliga världen befann sig plötsligt i en intellektuell och kulturell omvälvning, som länge legat latent, kulminerade på våren och sommaren 1968 och etablerade sig under sjuttiotalet.

En störtvåg av nya idéer och nya krav på förändringar sköljde in i kyrkan, på prästseminarier och teologiska fakulteter utbröt den stora oredan med protester mot snart sagt allting, och i klostren ifrågasattes det mesta. För detta fanns ingen beredskap. Ett stort antal präster och ordenssystrar övergav sitt kall och ibland också den kyrkliga gemenskapen.

Självfallet påverkades livet ute i för-

samlingarna av allt detta, så mycket mer som själva söndagsmässan erbjöd nästan revolutionerande förändringar. På gudstjänstens område hade reglerna varit utomordentligt strikta; inte en gest, inte en bokstav fick avvika från den föreskrivna riten, och detta var en så djupt rotad självklarhet för varje katolik att många inte klarade den nya situationen. Själva faktum att man överhuvudtaget kunde ändra något i mässans ordning förorsakade extrema reaktioner på sina håll. Förmågan att skilja väsentligt från relativt är som bekant mycket ojämnt fördelat. På den ena kanten tog man sig ungefär vilka friheter som helst i förhållande till det nya ritualet, på den andra vägrade man att alls acceptera den förändrade mässordningen. Det hjälpe inte att påven förbjöd fortsatt användning av den “tridentinska mässan”, som dittills varit den enda tillåtna. Tvärtom visade sig förbudet vara en olycka; det hindrade en smidig och gradvis övergång där man hade svårigheter att överhuvudtaget acceptera förändringar.

Liturgireformen blev den utlösande orsaken till en kyrkoschism under ledning av ärkebiskop Lefébvre, vars aktiviteter under konciliet vi kunnat följa i boken. Han vägrade att överhuvudtaget acceptera konciliet beslut, framför allt bekämpade han läran om religionsfriheten. Efter konciliet grundade han ett centrum med prästseminarium i Schweiz, och sekten, kallad Pius X:s brödraskap, fick spridning bland “integrister” i olika länder. Särskilt i Frankrike gick man fram i högerextremistisk stil med ockupation av kyrkor, i övrigt bildades centra som kallas “priorat”. - Schismen visar att det alltid, i kyrkan som annorstädes, finns människor som inte klarar förändringar, pluralism och tolerans utan kräver fasta och trånga ramar för sig själva och andra. Den visar också att man måste gå fram med yttersta försiktighet om man vill ändra på folks andaktsvanor; man rör där vid själva livsnerven i religionen, och därför måste reformer så långt det är möjligt få växa fram gradvis och organiskt i församlingens egen takt.

Vad som skedde på det liturgiska

området; - å ena sidan en halsstarrig vägran att acceptera reformen, å andra sidan allsköns rituella utsvävningar allt eftersom andan föll på - innebar i sista hand att respekten för den romerska auktoriteten höll på att försvagas. Liksom vid denna tid respekten för auktoritet överhuvudtaget, i hela västvärlden. *Roma locuta, causa finita* - Rom har talat, saken är avgjord - hette det förr i tiden. Så fungerade det inte längre. Efter konciliet hade begreppet "Rom" förlorat sin hemlighetsfulla magi - mekanismerna hade blottats och ifrågasatts.

Lefébvre-schismen var en olycka, men en ännu större ställde påven Paulus själv till med, just sommaren 1968. Då utfärdade han encyklikan *Humanae Vitae*, som stadfäste den katolska kyrkans förbud mot "artificiell födelsekontroll". Den kom som en chock för många, därför att man haft anledning att vänta ett motsatt resultat. Sedan några år arbetade ju en påvlig kommission bestående av biskopar, teologer, läkare och gifta par med frågan, och det allmänna intrycket var att en efterlängtd lösning var nära. Det är känt att en överväldigande majoritet av kommissionen - 60 ledamöter av 67 - var för en positiv förändring, men minoritetens energiska agerande, framför allt de båda kardinalerna Ottaviani och Wojtyla, avhöll påvan från att ta det befriande steget.

Motiveringen var dubbel; dels hävdade man en skolastisk naturuppfattning främmande för nutidens tänkande, dels hänvisade man till faran i att en påve skulle motsäga en annan, vilket skulle undergräva läroämbetets auktoritet. Att ett så ohistorisk resonemang kunde göra intryck på Paulus VI är förvånande; kyrkans historia beskriver ju en utvecklingsväg strödd av övergivna, tidigare kategoriskt hävdade ståndpunkter som visat sig ohållbara. Påvens beslut fick också precis de konsekvenser han velat undvika; själva läroämbetets auktoritet fick ett grundskott, den föll på eget grepp. Encyklikan blev helt enkelt inte mottagen av flertalet katoliker.

För Paulus VI blev pontifikatet mest ett kors att bära. Han var den påve som efter den älskade Johannes XXIII:s död framgångsrikt lotsade konciliet i hamn över öppet hav och genom många brottsjöar. Han fick betala ett högt pris. Den reaktionära koncilieminoriteten, koncentrerad i den romerska kurian bjöd, som vi sett, ett envist, ibland rasande motstånd mot den progressiva riktning som vann mer och mer terräng på kyrkomötet. Dessa motståndsmän bearbetade ständigt påven och försökte skrämma honom till att ingripa i utvecklingen. Paulus var en nervöst känslig män-

niska som vändades när beslut måste fattas. Med sin utomordentligt skärpta intelligens och vidsträckt överblick kunde han inte följa sina progressiva impulser utan såg alla konsekvenserna av varje beslut. Dessutom var han finkänslig och respektfull till sin natur och levde i ett ständigt medvetande om fiendligheten hos kurian, som under den svåra konklaven efter Johannes' död hårdnackat hade kämpat mot Montinis kandidatur. Som påve visade han sig

dirigera hela företaget. I nuläget är det den romerska myndigheten som styr förloppet och redigerar biskopssynodens slutdokument, där alla störande inlägg bortredigerats.

En verklig tragik i Paulus VI:s pontifikat var den väldiga åderlätning som ägde rum i det katolska prästerskapet (liksom också i ordenslivet). Mängder av präster lämnade sitt ämbete, ofta för att gifta sig men också av andra orsaker, smittade av det allmänna kulturkli-

Pave Paul VI og patriark Athenagoras av Kontantinopel.

alltid angelägen om att visa dessa motståndare hänsyn.

Samtidigt var han fast besluten att genomföra en kuriereform - något som påve efter påve har eftersträvat och aldrig lyckats med. Paulus hade en grundlig kännedom om kurians sätt att fungera - han innehade ju länge den viktigaste nyckelposten i Statssekretariatet - och visste exakt vad som behövde göras. Han lyckades bara till hälften, men redan detta resultat ökade kurians ovilja, i synnerhet införandet av bestämd pensionsålder (75 år) för biskopar och åldersgräns (80 år) för kardinalernas deltagande i konklav. Både kardinalkollegiet och kurian internationaliserades och inslaget av italienare reducerades till måttliga proportioner.

Biskopssynoden, som väckt så stora förhoppningar om ett kollegialt styrelsesätt och som påven säkert från början hade tänkt som en reell förnyelsefaktor, blev snart en besvikelse. Det var ju meningen att synoden skulle bli ett organ för världsepiskopatet som styrande myndighet "med och under påven" och att kurians befogenheter skulle reduceras till det exekutiva. Men synoden skulle hållas i Rom och där höll kurian i trådarna och kunde lätt

matet i västerlandet. Tidigare hade det inte funnits någon möjlighet för en giltigt vigd präst att få sitt celibatslöfte upphävt, även om han "reducerats till lekmanastatus", som uttrycket lydde. I katolska länder blev han dessutom ofta diskriminerad på arbetsmarknaden. Paulus VI ville inte att avgångna präster skulle behandlas så; han bestämde att de som begärde dispens skulle få det, kunna gifta sig i kyrkan och leva ett normalt katolskt liv. Johannes Paulus II har ändrat på detta; dispenserna ges först efter långa års väntan, om de överhuvudtaget ges. Avskräckningseffekten har dock uteblivit.

Det fanns också glädjeämnen, och främst bland dem ekumeniken. "*Ut unum sint* - att alla må vara ett", viskade den döende Johannes XXIII. Påvarna efter honom har visat samma starka och innerliga önskan om att kyrkosplittningen skall upphöra, och de har inspirerats till många ord och handlingar av vänskap och respekt för kristna i andra kyrkor. Paulus VI blev den förste påve i modern tid som företog resor till utlandet; den första och viktigaste var den där han mötte patriarken av Konstantinopel, Athenagoras, i Jerusalem. Aldrig har ledarna av de båda systerkyrkorna kommit varandra närmare.

"Paulus och jag har samma tro, nu får teologerna ordna upp det", sade Athénagoras. Sådana profetiska ingivelser, när allt i en plötslig klarsyn antar sina reella proportioner, sanningen lyser fram och alla svepskäl och småttigheter går upp i rök - de är, kända eller okända, milstolpar i ekumenikens historia. Paulus VI avled 1978, och till hans efterträdare valdes Albino Luciano, patriark av Venedig, som antog namnet Johannes Paulus I. Han möttes av stor entusiasm, blev kallad "den leende påven" och förklarade att han ville främja kollegialiteten, utveckla ekumeniken och reformera Sanctum Officium. Särskilt gav han order om att förbereda förändringen av biskopssynodens sekretariat till en riktig regering som "med och under" påven skulle styra hela kyrkan. Men längre kom han aldrig; hans plötsliga död efter bara en månads regering försatte kyrkan i chocktillstånd.

Med Johannes Paulus II, Karol Wojtyła, fick kyrkan sin förste icke-italienske påve under nyare tid. Efter Paulus VI:s mot slutet alltmer tragiska gestalt och påven Lucianos ofattbara försvinnande fanns behovet av en stark och trygg ledare på påvetronen. Det fick man också. Ingen människa någonsin har i sådan utsträckning som Johannes Paulus II med sin egen person förkunnat evangelium i hela världen. De tekniska möjligheterna för ett sådant företag var för första gången tillgängliga, och han har begagnat dem, från första stund. Han kommer förmodligen att fortsätta tills han bokstavligen stupar. Nu, när den forne atleten är bliven en bräcklig gammal man, framstår han som en Herrens lidande tjänare, trogen intill döden.

Hans förkunnelse har inte bara gällt den kristna tron och moralen; i lika hög grad framstår han som en outtröttlig försvarare av frihet och mänskliga rättigheter i alla länder. På sina resor samlar han kolossala människomassor; särskilt varm är kontakten med de stora ungdomsgrupper han möter. Hans förkunnelse tas emot med entusiasm, med undantag för inskräpandet av förbudet mot preventivmedel. "Vi gillar sångaren men inte sången", säger ungdomarna då.

Även politiskt har denne påve åstadkommit märkliga resultat; besöket på Cuba 1997 är ett närliggande exempel. Han är en framstående diplomat och hans unika betydelse för kommunismens sammanbrott i Östeuropa är allmänt erkänd. Han har också kraftigt utvidgat den heliga stolens diplomatiska representation i alla världsdelar; den utgör ett ovärderligt instrument för påvestolens information och kontakter.

Johannes Paulus II:s personliga egen-

26. august 1978: Pave Johannes Paul I velges til pave etter Paul VIs død. Han møtes med stor entusiasme og kalles raskt "den smilende pave". Han signaliserer reformer, men dør plutselig 14. oktober.

skaper; hans utstrålning av värme och godhet, hans djupa fromhet gör att även de flesta av hans kritiker omfattar honom med stor tillgivenhet. Vem kan undgå att bli djupt gripen och imponerad av hans sätt att bemöta den man som försökte och var nära att döda honom en majdag 1981? Den händelsen har heller inte gjort honom mer benägen att undvika risker och fysiska strapatser. Han tycks inte veta ved rädsla är. Inte heller för kuria och kardinaler är han rädd, det visar bland annat hans energiska ekumeniska verksamhet, där han har överskridit de vanliga gränserna och knutit hjärtliga kontakter med dels synagogan, dels de stora världsreligionerna, som han mötte till bön i Assisi 1086. Detta skedde under stort motstånd från konservativa katolska kretsar, och detsamma gäller den botgöringsvandring genom kyrkans historia som påven har anträtt inför millennieskifter för att be om förlåtelse för kyrkans försyndelser i det förflutna. En man som Johannes Paulus skulle säkert inte tveka att ge sitt liv för kristenhetens återförening - det är sorgligt att hans styrelsesätt får rakt motsatt verkan.

Det finns alltså stor anledning att både beundra och älska denne påve - men sett i konciliets perspektiv och utifrån dess värderingar och beslut har hans pontifikat, trots alla sina storslagna aspekter, alltifrån mitten av åttiotalet medfört olyckliga, rentav katastrofala

förändringar och lämnat fältet fritt för mycket betänkliga tendenser.

Den påvliga kurian och de romerska teologerna hade aldrig givit upp sitt motstånd mot konciliet. Till en början låg de lågt, men deras återtagande av makten blev alltmer märkbart. De hade också fått en betydande förstärkning i kardinal Joseph Ratzinger. Han var en av konciliets framträdande progressiva teologer, men några år senare gjorde han en helomvändning efter att som professor ha blivit utsatt för studentrevolten 1968. 1977 gjorde påven honom till ärkebiskop av München och kardinal, 1981 utnämndes han till prefekt för Troskongregationen, det förutvarande Sanctum Officium. Nu är han kyrkans kanske mäktigaste man - en ny, mycket mer sofistikerad Ottaviani.

Kyrkans teologer fick snart känna av att det var slut med friheten. Befrielse-teologin, som betytt en nytändning i Latinamerikas kyrkor, bekämpades hårt och effektivt. Också nordamerikanska och europeiska teologer nagelfors och mästrades, professorer avsattes eller fick inte tillträda. 1989 protesterade 172 teologiprofessorer från det tyska och holländska språkområdet mot följande tendenser:

1. Den romerska kurian nonchalerar lokalkyrkornas kandidater vid biskopsutnämningar.

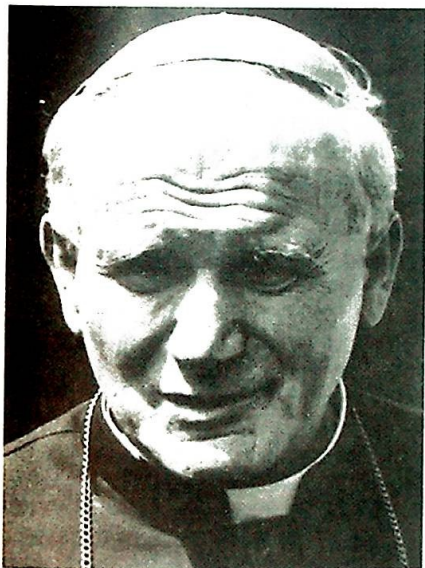
2. Kvalificerade teologer, män och kvinnor, vägras kyrkligt tillstånd att utöva undervisning. Det kyrkliga undervisningstillståndet degraderas till ett disciplinärt instrument.

3. Utifrån diskutabla teologiska intentioner försöker man på ett olidligt och överdimensionerat sätt framhålla påvens läroambetskompetens och jurisdiktionsrätt. Allt detta tyder på en omvandling av den postkonciliära kyrkan.

Varje punkt utläggs närmare i dokumentet, som undertecknades av ytterligare 130 fransktalande, 20 spanska och 65 italienska teologer. Hundratals andra teologer från olika länder avgav liknande deklamationer.

Kölndeclarationens tre punkter koncentrerar den allvarliga kritik som kan riktas mot Johannes Paulus pontifikat; den har under det senaste årtiondet fått ständigt nytt bränsle. Ytterligare några frågor som kommit i fokus har visat motsättningen mellan Rom och övertygelsen hos stora delar av den katolska kristenheten. Det gäller t. ex. prästerskapet; det obligatoriska celibatet ifrågasätts, avgångna och gifta präster som skulle vilja få utöva sitt kall borde få detta - båda dessa reformer skulle på ett avgörande sätt kunna råda bot på den dramatiska prästbrist som råder i så gott som hela västvärlden. I nära anknytning

till detta kommer frågan om prästvigning av kvinnor; så gott som alla kända opinionsundersökningar i olika länder visar en klar övervikt för dem som anser att kyrkan bör få kvinnliga präster. En annan brännande pastoral fråga är den om frånskilda och omgifna katolikers tillgång till sakramenten. Krav på förändringar i dessa ting, liksom i de ständigt pinsamt aktuella biskopsutnämningarna, har kommit fram bland annat i den så kallade *Kirchenvolksbegehren* (vad kyrkofolket begär), lanserad i Österrike sommaren 1995 av rörelsen *Wir sind Kirche* (vi är kyrka - inte, som ofta falskeligen uppgetts, vi är kyrkan). Rörelsen, som snabbt fick stor utbredning, respekteras och tas på allvar av det österrikiska episkopatet; den har motsvarigheter också i andra länder.

Oktober 1978: "Med Johannes Paulus II, Karol Wojtyla, finn kyrkan sin förste icke-italienare i nyare tid. . . Ingen människa någonsin har i sådan utsträckning som Johannes Paulus II med sin egen person förkunnat evangelium i hela världen."

Kravet på förändringar, behovet av reformer möts från Roms sida av en oroväckande dövhet; där tycks man inte ha något annat sätt att möta kyrkofolkets önskemål än med åtstramningar, kontroll och förbud. Man reagerar som om själva önskelistan vore kätter och uppvigling, när den i stället borde framkalla en saklig och öppen debatt där historiker, teologer och pastoralt engagerade präster och likmän finge undersöka frågorna, först därefter borde beslut fattas. Nu förbjuds själva frågorna och de som ställer dem misstänkliggörs eller bestraffas. Men den kritik och de frågor det här är tal om kommer inte från sådana marginella grupper, extremister

och revoltörer som alltid finns och alltid har funnits. Nej, det handlar om en djup oro och olust hos trogna katoliker, "konciliekatoliker"; lekfolk, präster, teologer och även biskopar, fast de sistnämnda mera sällan kan ta bladet från munnen. "(Under 1998 har dock Asiens, Oceaniens och Österrikes biskopar talat kritiskt klarspråk gentemot Rom på ett hittills ohört sätt.)

Oron och olusten gäller bristen på trohet mot konciliet, dess anda och beslut. Konciliet är absolut förpliktande för kyrkan i vår tid. Men de motståndare som nu sitter vid makten tar fasta på att Vatikanum II uttryckligen sade sig vara ett pastoralt, inte dogmatiserande koncilium. Detta i enlighet med påven Johannes vilja, att kyrkan "i stället för att komma med fördömanden skall möta dagens behov genom att visa giltigheten av sin lära... och framstå som en kärleksfull moder för alla, välvillig, tålmodig, full av medkänsla och godhet".

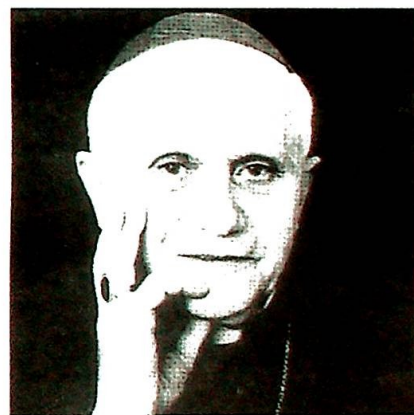
Nu tar man konciliets icke-dogmatiska karaktär till intäkt för att inte följa dess direktiv - de förpliktar ju inte eftersom de inte är dogmatiska! Detta sägs rent ut på sina håll; i Rom säger man kanske inte så, men handlar enligt samma resonemang. Konciliets viktigaste angelägenhet var enligt samstämmiga bedömningar fastställandet av kollegialiteten; världspiskopatets rätt och plikt att styra kyrkan med och under påven. Denna princip skulle vara ledande för hela kyrkans liv. Den innebar alltså en beslutsam decentralisering och en förskjutning av makten från den romerska kurian till det världsvida episkopatet, och början till en uppvärdering av de regionala kyrkomas kultur och traditioner.

Den romerska politiken har alltifrån sjuttioalet och sedan i accelererande takt handlat tvärtom; kurian i Rom har utan hänsyn till biskopskonferenser, prästerskap och kyrkofolk tillsatt biskopar efter egna önsknings. Detta har ibland fått katastrofala följder och det är något av en skandal när öppna motsättningar skiljer en biskop från prästerskap och kyrkofolk, så som hela världen fått bevittna inte minst i Europas katolska hjärtland, Österrika. Rom önskar naturligtvis inte detta. Men så länge det avgörande kriteriet för att utnämna en biskop är kandidatens konformitet med den rådande romerska normen, får man vänta sig sådant.

Det föreligger en obalans i utvecklingen; Rom stäpar efter och tror att tidigare beprövade metoder fortfarande är gångbara. Förr kunde man lita till att katolikernas djupa lojalitet med Rom, en trohet som utgjorde själva deras identitet, skulle hindra dem från att ge luft åt kritik och opposition. Men

utvecklingen har ovevkligt gått åt motsatt håll; kristna människor har i samhälle och familj fostrats till demokratiska förhållningssätt, till att ta ståndpunkt och ansvar i de frågor som angår dem. Troende och lojala katoliker manas numera ständigt av kyrkan, och särskilt av påven, att besinna sitt ansvar för hur världen styrs och utvecklas, att med kompetens ta del i samhällslivet och debatten. Dessa samma katoliker kan inte utan svårartad personlighetsklyvning leva sitt kyrkliga liv som fogliga undersåtar till en överhet de inte kan påverka. Kyrkan kan helt enkelt inte längre leva med diktat. Rom måste inse detta och dra konsekvenserna därav. Det brådskar, det brinner rentav i knutarna. Många problem måste lösas, som angår hela kyrkan.

Det kanske största och mest bekymmersamma återstår att säga något om, nämligen den snabba omvandlingen, rentav omvälvningen, i tolkningen av den påvliga ofelbarheten. Vi kan utgå

Kardinal Joseph Ratzinger som siden 1981 har ledet Troskongregasjonen med fast hand.

från det påvliga brevet *Ordinatio Sacerdotalis* 1994, där påven inte bara upprepar de vanliga och föga övertygande skälen till att kyrkan vägrar att prästviga kvinnor, utan dessutom försöker förbjuda att saken någonsin, nu eller framgent, överhuvudtaget diskuteras. Efter någon tid kom ett ganska besynnerligt uttalande från Troskongregationen; det gick ut på att påven visserligen inte rent ut sagt att han ville vara ofelbar, men på något sätt var han det i alla fall när han uttalade något som "alltid hade förkunnats av kyrkans läroämbete". Därför borde man betrakta hans uttalande som "definitivt" förpliktande.

Hittills kunde en katolik vara säker på gränserna för påvens ofelbarhet, fastställda vid Vatikanum I och bekrä-

tade av Vaticanum II; påven måste klart och tydligt ha utsagt att han hade för avsikt att göra ett "ofelbart" uttalande, och därvid förutsattes han ha konsulterat alla biskopar. Det kunde bara gälla en "uppenbarad sanning" som alltid förkunnas i kyrkan. Ingenting av allt detta föreföll tillämpligt på *Ordinatio Sacerdotalis*.

Sommaren 1998 återkom Ratzinger med ett häpnadsväckande dokument, en kommentar till ett påvligt "Motu proprio", där han klassificerar de olika lärosatser som förkunnas av kyrkan, graderar nödvändigheten av att bekänna dem och preciserar vilka domar som väntar dem som har invändningar. Läser man hela dette dokument med dess utomordentligt skruvade argumentering och krångliga resonemang, får man ett intryck av paranoid desperation, bortom all verklighet. Det hela går praktiskt taget och enkelt uttryckt ut på att allt som förkunnas från Vatikanen är potentiellt ofelbart och inte får bestridas. Om dette i praktiken träder i kraft, vilket förefaller osannolikt, kommer alla katoliker, och särskilt de som innehar ett ämbete i kyrkan, att leva under konstant hot. Den ordning som här stateras skulle gynna ett angiveri av samma typ som organiserades under antimoderniststriden vid seklets början, biskoparna skulle bli skyldiga att utmäta kanoniska straff för alla förgripliga yttranden som anmäls till dem; underlåte de att göra detta bleve de själva anmälda till Rom. Ingen teologi värld namnet skulle längre kunna bedrivas, eftersom ingenting finge ifrågasättas eller ens diskuteras.

Detta har påpekats i de flesta kommentarer som kommit från teologiskt håll. Men det anmärkningsvärda är att detta auktoritativa aktstycke i stor utsträckning har mötts av tystnad. Man tycks helt enkelt ha blivit mållös inför absurditeten i hela företaget, som står i skriande motsättning till vad vi fått lära oss i katekes och teologi inte bara under och efter konciliet utan också dessförinnan. Påvens ofelbarhet, hittills noggrant och tryggt avgränsad, har hastigt och lustigt blivit obegränsad och ogripbar.

Här kan man tänka tillbaka på den skarpa debatt som fördes på konciliet om den gudomliga uppenbarelsen. Där hävdade majoriteten att alla uppenbarade trossanningar måste kunna härledas ur Bibeln, medan en av kurian ledd minoritet - till slut bara några tiotal röster - tvärtom hävdade att det finns sanningar som inte kan härledas ur Skriften utan enbart ur traditionen. Till slut bad påven konciliet att välja en formulering som lämnade frågan öppen (så som både Vaticanum I och Tridentinum gjort). Detta skadde också. Det nya

romerska dokumentet är alltså ett tydligt uttryck för att minoritetens mening nu på något sätt tillvällat sig läromyndighet.

Den katolska allmänheten behöver inte vara insatt i den teologiska debatten för att konstatera att det romerska dokumentet vederläggs av fakta i kyrkans historia; man kan icke räkna dem alla, de tvärsäkra domar som avkunnats från påvestolen för att senare desavoueras av andra påvar och kyrkomöten.

*"Om man verkligen tror
att Guds Ande
är "på färde" i kyrkan,
då fruktar man inte
förändringar och uppbrott".*

Man behöver bara påminna om trosfriheten och de mänskliga rättigheterna, lärar högtidligt fördömda av adertonhundratalspåvar och proklamerade över hela världen av den nuvarande påven, om den påvliga bibelkommissionens antimodernistiska teser, upphävida genom Pius XII:s berömda encyklika *Divino afflante Spiritu*, eller om förbudet mot att ta ränta på lån, strängt upprätthållet i hundratals år, om legitimeringen av tortyr och "heliga krig"...

Om man verkligen tror att Guds Ande är "på färde" i kyrkan, då fruktar man inte förändringar och uppbrott. Kyrkans Tradition, med stor T, den Heliga och omistliga, är inte ett låst system utan ett andligt liv i ständig utveckling. Kyrkan, som inte bara är läroämbetet utan hela Guds folk, lyssnar till den Helige Ande i de heliga skrifterna och i tidens tecken, hon skal vara samtida med mänskligheten; det är svårt men nödvändigt. Därför måste hon på ett organiskt sätt stöta bort allt i sitt liv som visar sig oförenligt med evangeliets budskap, som har den unika och ovillkorliga auktoriteten. Hun vågar sätta sin lit till Anden som talar till Guds folk, mer än till sina egna påbud och traditioner, med litet t.

Här står vi nu. Hela kyrkan väntar. Ingenting kan avgöras förrän vi har en ny påve. Antingen blir nästa man som Petri efterträdare en reformpåve som bestämmer att Andra Vatikankonciliet beslut skall genomföras. Eller också kommer en som vill fortsätta den nuvarande regimen. I så fall tror jag att hela systemet rätt snart kommer att rasa ihop av inneboende skröplighet. Så här kan det helt enkelt inte fungera i längden; motsättningarna mellan förespråkare

av och motståndare till reformer är långt större, djupare och medvetnare än de var före konciliet. Ändå tror jag inte att de som kräver reformer - förmodligen en stor majoritet, även om konservativa riktningar har vunnit i styrka - kommer att revoltera och ställa till med schism. Den djupa och ömsesidiga övertygelsen att enheten måste bevaras, även till pris av mycket lidande, är starkare än alla upprorsstämningar.

Den efterkonciliära kyrkan har krympt till det yttre, och det har skrämt den romerska myndigheten, men till det inre har den stärkts. En väldig skara lekfolk och, inte minst, ordenssystrar i hela världen har skaffat sig utbildning och tagit ansvar för kyrkliga tjänster som inte kräver prästvigning. Det permanenta diakonatet för gifta män har återupprättats, församlingsråd och pastoralråd har engagerat fotfolket i kyrkan - allt detta är direkta följder av konciliet liksom en allmän förtrogenhet med Bibeln. Basgrupper och bönegrupper har blivit vanliga; i dem deltar som en naturlig sak ofta kristna från andra samfund. Den radikala klimatförändring som konciliet medförde på det ekumeniska området berörs inte av det tvistande om teologiska subtiliteter som äger rum i högre sfärer. Kyrkans verkliga liv försiggår på marknivå, präster och lekfolk värnar om det omistliga och söker främja dess växt, utan att vänta seg något annat "uppifrån" än att där skall finnas en påve som förkroppsligar enheten. Denna kyrka har stärkts av sitt medvetande om att vara Guds folk på vandring, uppmärksamt lyssnande till Andens röst i Guds ord och tidens tecken. Kanske blir det så ett nytt koncilium, varför inte i Rio de Janeiro, Bombay eller Johannesburg, ett koncilium där Anden får tala, andarna vakna och det blir en lust att leva.

*Gunnel Vallquist, journalist, forfatter
og medlem av Svenska Akademien;
her på besök nylig på
Sta. Katarinahjemmet i Oslo.*

Fredrik Werring:

Tideverv

If winter comes, can spring be far behind?

Shelley.

For mange norske katolikker ble Det 2. Vatikankonsil et tegn på oppbrudd og fornyelse som svarte til både deres håp og deres tillit til den Hellige Ånds virke. Riktignok kom også negative reaksjoner til syne: Kirken var ikke lenger den samme uforanderlige trygge havn. Man kjente seg ikke igjen i liturgi, i sprog, i holdninger og meninger. Men når uro og usikkerhet allikevel var mindre utbredt enn i land med overveiende katolsk befolkning, er det nærliggende å spørre: Hva var det som gjorde det lettere for katolikkene her i landet å akseptere reformene? Hvorfor ble overgangen lempeligere?

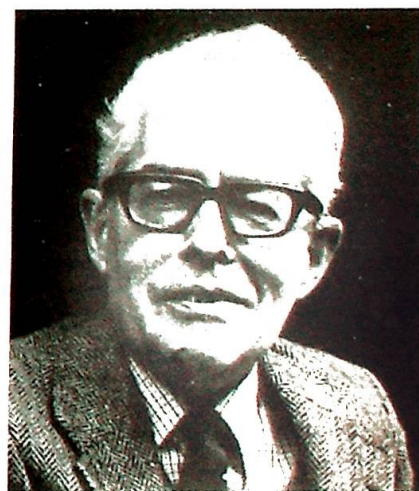
Historiske årsaksforhold er aldri enkle. Men i dette tilfelle kan visse faktorer påvises med rimelig tydelighet. *Aggiornamento* var et nøkkelbegrep i konsilets ideologi. Ajourføring betyr at Kirken i sin tankegang, sprogføring og andre uttrykksformer, i sine holdninger utad og sin interne struktur tilpasser seg tiden. Det er betingelsen for at dens budskap, som ikke er av tiden, skal bli mottatt og etterlevet. Til tross for sin katolisitet - sin alminnelighet og tidløshet - befinner Kirken seg alltid i en historisk prosess. Kirkens selvbylde, de troendes oppfatning av dens identitet, må reflektere verdier som er rådende i samfunnet. Gjør den ikke det, betyr det at Kirken ikke er integrert, at den egentlig er et fremmedlegeme, og at dens medlemmer frister en ghettotilværelse. I slike kår levet katolikkene i Norge i de første mannsaldrene etter

1843 da det ved kongelig resulasjon ble fastslått at katolikkene i Christiania kunne danne menighet med egen prest. I "Gymnadenia" og "Den brændende busk" har Sigrid Undset skildret den katolske minoritetskulturen. At isolasjonen kom til å vare til etter Den første verdenskrig, skyldes ikke bare prestenes, ordens- og legfolkets overveiende utenlandske opprinnelse, men i minst like høy grad Kirkens avvisende holdning til såvel annerledes troende som verdslig kulturliv. I det 1. Vatikankonsils ånd forlangte prester av sine konvertitter at de skulle brenne hva de måtte eie av luthersk litteratur. Selv om tonen ble mildere i mellomkrigstiden, var det først i perioden 1940-60 at nye signaler varslet radikale kursendringer.

Pater Finn Thorn var en av veiviserne. Med sitt solide rotfeste i norsk luthersk tradisjon, med sin dype forståelse for fromhetsarven fra Hans Nielsen Hauge, og på samme tid inspirert og informert av sine lærere i teologi ved dominikanernes studiekloster, Le Saulchoir, gikk den da unge pateren inn i reformatorens rolle. Gjennom sine bøker, sine prekenes og sjesorg, og gjennom sin ledelse av Katolsk Studentlag, var han med å spre nye tanker om forholdet mellom trossamfunn, og om Kirken selv som organisasjon. Han var med å forberede katolikkene i dette landet på Det 2. Vatikankonsil. Flere

var med. Det kom tydelig til syne allerede i 1948, da Den Nordiske Katolske Akademikerkongress ble lagt til Kristiansand. Blant foredragsholderne var en av dem som skulle bli konsilets kanskje viktigste talerør i Norden, Gunnel Vallquist. I flokken av unge studenter så en pater Boers og dominikanernes konvertitter. Vel sporet man ennå kampglad proselyttisme og den triumferende Kirkes arroganse, men det var ikke lenger disse røster som dominerte koret.

Da Johannes XXIII elleve år senere kunngjorde sammenkallingen av konsilet, var en ung norsk dominikaner, Hallvard Rieber-Mohn, forlenget kommet hjem fra det samme Paris hvor kardinal Roncalli, som pavelig nuntius, hadde mottatt impulsene til sitt livsverk. Like fra sin prestevielse i 1951, trådte Rieber-Mohn frem i den offent-

"Som den katolske kirkes talsmann og redaktør av St. Olav, så pater Hallvard Rieber-Mohn det som oppgave å spre kunnskap om en katolisisme som åpent bekjente seg til fellesverdiene i vårt demokratiske samfunn."

lige debatt i Norge. Som Den katolske kirkes talsmann og redaktør av St. Olav, så han det som sin oppgave å spre kunnskap om en katolisisme som åpent

Fredrik Werring (1919 - 1997) - var lektor av yrke; i årtier var han en bærende kraft i den katolske menigheten i Kristiansand og aktiv også på bispedømmeplan. Han svarte begeistret ja da St. Olav i 1997 ba om en artikkel om "konsilet og Norge" og leverte sitt manus på rekordtid. Han døde uventet og plutselig senere samme år.

bekjente seg til fellesverdiene i vårt demokratiske samfunn. Da kirkemøtet ble åpnet 11. oktober 1962, var det Rieber-Mohn som fra Peterskirken refererte og kommenterte begivenheten i norsk fjernsyn. Det må være riktig å si at den overveiende positive mottagelse Det 2. Vatikankonsil fikk av norske katolikker, har som bakgrunn den mentale forberedelse engasjerte talsmenn hadde stått for.

Men det avgjørende moment har nok vært en erkjennelse som ble stadig sikrere gjennom de tre år biskoper og teologer satt sammen i Rom med verdens øyne rettet mot seg. Det verden så, var at selve urokkelighetens symbol var kommet i bevegelse, og at bevegelsen hadde en retning. Kirken gav sin tilslutning til idealer den hadde bekjempet, idealer som til tross for dens motstand var blitt bærebjelker i de moderne samfunn: Menneskeverdet som gir den enkelte fundamentale rettigheter, uavhengig av kjønn, alder, etnisk eller sosial tilhørighet, politisk makt og meninger. Retten til å hevde og leve etter sin overbevisning, retten til både å velge og velges til å bære ansvar og utøve myndighet, retten til vern mot forfølgelse, utnyttelse og undertrykkelse.

Konsilet integrerte Luthers samvittighet og Voltaires toleranse i en katolsk verdisyntese. Det var en åndshistorisk bedrift som kan sidestilles med Thomas Aquinas' integrasjon av Aristoteles i hans hovedverk «Summa». Den springer ut av den dype og levende tro på Gud som all sannhets kilde. Kunstnerisk er den illustrert i Chartreskatedralens vestfasade. Den sydlige portaledens skulptur med sin fremstilling av inkarnasjonens mysterium, viser oss antikkens tenkere og vismenn som vitner om det evige Logos.

I lys av den grunnleggende erkjennelse at sannheten ikke er noe man eier men er på vei mot, løsnet Vatikan 2 tilsynelatende fastlåste standpunkter, mildnet avvisende holdninger, og begynte å bryte ned rigide, monolittiske strukturer. Slik fremsto dette konsilet som motstykke til Vatikan 1. En forutsigbar følge av dette forhold var reaksjonen fra de deler av den katolske verden som var støpt i Det første Vatikankonsils matrise, og fra dem som følte sine maktposisjoner truet. Derfor er hovedtemaet i kirkehistorien den siste mannsalder konflikten mellom de krefter som prøver å sette ut i livet alt det konsilets vårbrudd forjettet, og forsvarerne av et system hvis uforanderlighet oppfattes som pantet på dets hellighet.

Glimt fra «aggiornamento» på norsk

Det «aggiornamento» biskop Gran viser til i avslutningen av «appendiks», var i grunnen allerede i gang her hjemme, bl.a. hadde St. Olav rapportert trofast og med humør fra konsilets fire sesjoner. Etter hvert raste diskusjonen forfriskende i St. Olavs spalter: Et engasjert legfolk gjorde bruk av sin talerett! «En ny begynnelse»

Tre av konsilets dokumenter var allerede før konsilets slutt oversatt til norsk/dansk - og de øvrige komme som perler på en snor, forsynt med like nyttige som informative innledninger. Vel hjemme etter konsilets avslutning desember 1965, gikk biskop Gran selv i bresjen for en utstrakt foredragsvirksomhet for å gjøre konsilets tekster og intensjoner kjent. Og følger opp med hyrdebrev bl.a. om den nye liturgien, som etter hvert settes ut i livet, under til dels livlig diskusjon.

Kommisjoner som i utstrakt grad trakk inn legfolks kompetanse, ble opprettet: Liturgikommisjon, Språkkommisjon (liturgien skal jo oversettes), Massemediekommisjon. Kirkekunstkommisjon og andre råd og utvalg; en forutseende biskop Mangers hadde allerede i 1960, før konsilet åpnet for opprettelse av Pastoralaråd på bispedømmebasis, opprettet Legmannsrådet i Oslo katolske bispedømme - nå gikk rådet bl.a. i gang med regler for opprettelse av menighetsråd. Et arbeidsutvalg av dominikanere og dominikanerinner går i gang med å oversette Tidebønnene; i Trondheim arbeider sr. Liv Due Robak og pater Kulmbach med en nye norsk salmebok. Den dyktige musiker pater Thoralf Norheim gikk i gang med å komponere musikk til den nye norske liturgien og til tidebønnene. Ved en forsynets tilskikkelse hadde hans ordensbror Erik Gunnes allerede i 1955 tatt fatt på en ny norsk oversettelse av det nye testamente ut fra den greske grunntekst og fått biskop Mangers velsignelse til prosjektet. Hans oversettelse (inkl. «nøkkel til Det nye testamente») kunne tas i bruk allerede høsten 1968. Året etter kom den i biligutgave i Gyldendals serie «Kjempefakler». «Norske katolikker har vært i den meget gunstige posisjon at en ny og temmelig epokegjørende oversettelse av Det nye testamente ble lagt dem i hendene akkurat samtidig med at de for alvor kom i gang med sin åndelige fornyelse etter Det 2. Vatikankonsil,» skriver pater Albert Raulin i boken «Arv og fornyelse. Oslo katolske bispedømme 1965 - 1975 (St. Olav Forlag 1976). Som karakteriserer iverksettelsen av konsilets gudstjeneste-fornyelse her hjemme for «en overveldende oppgave for en fåtallig kirke».

I vårt land merkes konflikten mest som et fjernt drønn. Som vi har påvist, har det ikke vært sterk - og neppe organisert - motstand mot de reformer konsilet har lagt opp til og delvis gjennomført. Prinsippet om legfolkets aktive deltagelse i ledelsen av menigheter, sogn og stift, og dets medansvar for fellesskapets åndelige og materielle trivsel er myntet ut i praktisk organisatoriske tiltak. Vi har fått våre demokratiske valgte råd, finans- og liturgikutvalg, og ad hoc-komiteer som tar seg av spesialoppdrag. Litt famlende har man funnet frem til avgrensninger av myndighet i forhold til geistligheten. Der hvor det nok har knirket i mer enn en menighet, er der samkjøring av klerikal sydeuropeisk og norsk pengekultur er blitt satt på prøve.

Ettersom hjelp og støtte fra ordenssøstre ikke lenger kan påregnes i samme grad som før, har legfolk i stor utstrekning overtatt deres funksjon i menigheten. Man har oppdaget hva sakristantjeneste og omsorgsarbeid krever, prestemangelen har gjort det nødvendig å opprette stillinger som menighetsassistent. Men det har igjen bidratt til å trekke legfolket mer aktivt inn i liturgien. Her er det kvinnelige element blitt synliggjort på en måte

som ville ha vært utenkelig før konsilet. Piker viser seg å kunne håndtere røkelseskar med ikke mindre fromhet enn guttene. På epistelsiden lyder kvinneverst med myndighet.

Også de mellommenneskelige forhold har endret seg eftersom signalene fra konsilfedrene nådde norske menigheter. For en nordmann har det vel aldri vært naturlig adferd å kysse bisperingen i knelende underdanighet. Dagens kroppsprog svarer til du-formen, som er evangelisk enkel.

Endelig er det grunn til å peke på fremveksten av en ny økumenisk holdning blant våre trosfeller. Fra å være «våre i troen skilte brødre», er norske lutheranere blitt «våre brødre i Kristus». Tiltak er satt i verk som sprenger de gamle grenser. Samtalegrupper er etablert. Felles bibelstudium og bønn, og katolsk deltagelse i Bønneuken for Kristen Enhet er utslag av det nye syn som brøt gjennom i konsilet. Visse katolske menigheter har inngått avtaler med lutherske om samarbeid. Lån av kirkebygninger i forbindelse med spesielle begivenheter som jubileumsfeiring, utveksling av predikanter finner sted og blir godtatt. Det bør understrekes at godtagelsen er gjensidig, at økumenikken er blitt et viktig an-

liggende for begge parter. I protestantiske miljøer som tidligere var preget av retroenhet, merker man en helt annen vilje til å sette seg inn i og forstå katolsk kristendom. Det er blitt vanlig at religionslærere tar med seg skoleklasser til våre kirker for å få den informasjon om tro og praksis som den katolske prest kan gi.

Vi har sett at på en rekke felter har konsilets sæd vist sin spirekraft. Det har på mange måter endret katolikkens kår i Norge. Men hvis «tilstandsrapporten» stanset her, ville den være misvisende. Tilsynelatende er Kirkens stilting styrket. Aldri har antallet katolikker vært så høyt. Men tall må tolkes. Økningen skyldes i overveiende grad immigrasjon. Fra andre land og andre verdensdeler er det kommet forfulgte og flyktende mennesker. Flere menigheter teller over førti-femtinjasjonaliteter.

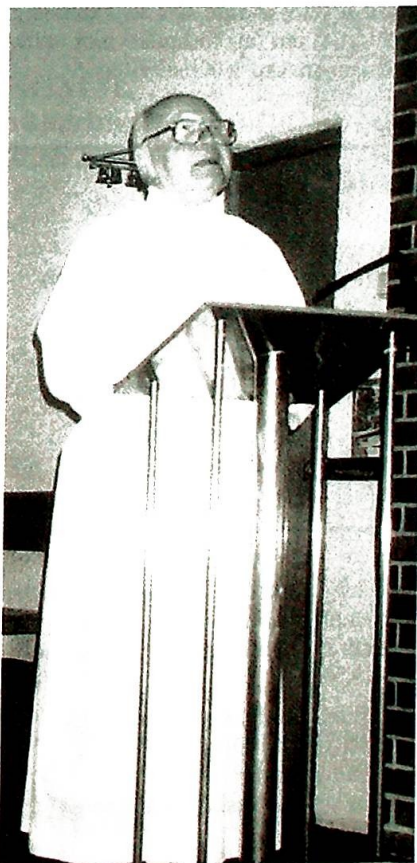
Denne tilvekst dekker imidlertid over en annen tendens som gir grunn til uro og stiller et problem. Tendensen er en bevegelse ut av og bort fra Kirken. Den er mest uttalt i et bestemt slektledd, etterkrigs generasjonen, våre «barn» fra tiåret 1945-55. Vi ser dem ikke mer. Man kan spørre; hvor ble de av, hvor gikk de hen? - For sekstiårenes ungdom var det mange veier som førte bort fra Kirken, til Maos Kina, til Indias guruer, til Amerikas hasjduftende Love not War, til Europas studentopprør. Man kan også spørre; hvorfor reiste de seg fra knelebenkene? Var det noe de reiste seg mot, noe de ikke holdt ut?

Denne spørsmålsstilling fører oss direkte til nattsiden av kirkehistorien etter konsilet, til det Gunnel Vallquist kaller «en målmedveten och utstuderat strävan att underminera och lamslå Vaticanum II för att återgå till förhållande efter Vaticanum I». Den målbevisste reaksjon ble ledet av de øverste maktsjikt i Kirken, av Troskongregasjonen, Biskopskongregasjonen og Kurien. Den ble støttet av legmannsbevegelser som Opus Dei. Midlene som ble brukt for å gjenopprette den «orden» som hersket før konsilet, strakte seg fra encyklikaer som «*Humanae Vitae*» og apostoliske brev som «*Sacerdotalis Ordinatio*» til partiske bispeutnevnelser, kontroll over lærerstillinger ved katolske universiteter, knebling, infiltrasjon og politisk påvirkning.

I skuddlinjen sto en av konsilets aller viktigste nyskapingner, bispekonferansene. Disse forsamlinger av biskoper i et land eller landområde - som f.eks. Skandinavia - bygger på læren om kollegialiteten, eller bispenes felles ansvar for hele Kirken. Gjennom disse

organer ville biskoper kunne målbære opinionen i sitt stift, og dermed danne en motvekt mot oppfatninger som er rådende i Rom. Utsatt for angrep var også den genuint evangeliske frigjøringssteologien som var den søramerikanske kirkes svar på hensynsløs utbygging av eiendomsløse landarbeidere.

Jo tydeligere reaksjonen manifesterte seg, desto vanskeligere ble det å opprettholde forestillingen om en Kirke i bevegelse, åpen mot verden, tro mot den Hellige Ånd. Vel var det slik at biskopene og antagelig flertallet av prestene i vårt land sto på konsilets grunn. Det kunne allikevel ikke roe en nagende tvil om muligheten av noen gang å få se en virkelig bro mellom Kirken og den verden vi lever i. Var *aggiornamento* en illusjon? - Meget taler for at nettopp denne tvil fikk mange bevisste og reflekterte unge mennesker til å velge veien vekk i skuffelse og oppgitt. Det innebærer ikke nødvendigvis at den religiøse dimensjon ble borte, men i alle fall dette at de ikke lenger i Kirken fant speilbildet av ansiktet i Veronicas svededuk. For noen fortonet det seg moralsk ufor-

Fredrik Werring (1919 - 1997) - her utfører han lektortjeneste ved høymessen i sin menighetskirke St. Ansgar i Kristiansand.

svarlig å forbli i folden. Andre tok ikke skritt ut. De resignerte. De visste jo at kvernen maler langsomt, at historiens gang ikke følger det rette spor. Med bøyet hode aksepterte de tredemøllens og hestevandringens vilkår.

Hva så med dem som hverken forsvinner eller resignerer?

Det ville være usant å nekte at katolikker som knyttet sitt håp til Det 2. Vatikankonsils reformbevegelse har gjennomlevet en trang og vanskelig tid. Tregheten i systemet, den direkte motarbeidelse av dekretenes innhold, metodene som er brukt for å bringe opposisjonen til taushet, har kalt frem

*Hver kirkereform
har hatt som mål
å synliggjøre
det Kristus-bilde
som tiden trengte. . .
Hva er det Kirken i dag
kan vise verden?
Og hvordan kan vi
føre arven videre
fra konsilet?*

minnene fra kirkehistoriens minst flatterende kapitler. Disse motgangens år kan tross alt ha bibragt en nyttig lærdom. Malurten i vårt beger har tvunget oss til å erkjenne innebyrden av Den Hellige Kirkes menneskelige side. Alt det som finnes i mennesket, er også til stede i Kirken, det edleste og frommeste... og det mest gemene. Derfor er dens historie en uavbrutt kamp mellom Sankt Georg og dragen, en intern kamp mellom mennesker. Derfor er kampen blitt ført med alle de midler og alle de våpen mennesker kan smi.

Det Johannes XXIII ville, var dypest sett det samme som en Gregor, en Bernard, en Frans og en Ignatius viet livet til: reform og fornyelse. Og for dem alle besto fornyelsen i en *imitatio Christi*. Hver kirkereform har hatt som mål å synliggjøre det Kristusbilde som tiden trengte. Spørsmålet vi stiller oss, vi norske katolikker som ikke har resignert, er da dette: Hva er det Kirken idag kan vise Verden? Og hvordan kan vi føre videre arven fra konsilet?

Jesus forkynte menneskenes likeverd. På ett tidspunkt i historien ble dette bud erkjent som en plikt til å kjempe for opphevelse av slaveri. For Helder Camara betød det politisk

frigjørelse. I årene som er gått siden avslutningen av konsilet, har kvinnefrigjøringen i det verdslige samfunn åpnet forståelse for at likestilling i Kirken må være i samsvar med Guds vilje. At kvinner nektes retten til å frembære nesseofferet, betyr en reell underordning. At nektelsen beror på en tradisjon som følger av samfunnsforhold på Jesu tid, gir den ikke større vekt enn budet om likeverd. Den lutherske og den anglikanske kirke har innsett dette, og tatt de konsekvenser som Roma stritter imot.

Munkevesenet har i femten hundre år vært en av Kirkens rikeste kilder til åndelig liv. Det har også bidratt til å sivilisere og kultivere det verdslige samfunn. Sekulargeistlighetens påtvungne sølibat har aldri kunnet gjennomføres fullt ut. Hvor og når det har lyktes, har verdien vært diskutabel. I en tid da ekteskapet som livsform er i åpenbar krise, ligger det nær å anta at

*Hovedtemaet i kirkehistorien
den siste mannsalder
er konflikten mellom
de krefter som prøver
å sette ut i livet
alt det konsilets vårbrudd
forjettet,
og forsvarerne av et system
hvis uforanderlighet
oppfattes som pantet
på dets hellighet.*

adgang for prester til dette sakrament ville kunne heve dets anseelse. De nordiske land gir gode eksempler på den rolle prestegården har spilt. Den lutherske prestekone er en helt annen sosial modell enn husholdersken i kanonisk alder. Prestemangelen skyldes ikke bare manglende kall, men også frafall. Til det kan der være mange grunner. Giftermål hører til de hyppigste. At kjærlighet kan bli årsak til utelukkelse fra en kjærlighetsgjerning, er et bittert paradoks. Hvor megen lidelse, hvilke nederlag og tap ville ikke valgfrihet ha kunnet spare mennesker for, som var eslet til å tjene Gud som prest?

Konsilfedrene rakte ut hånden til forsoning med våre brødre i Kristus. Vi har ovenfor gitt eksempler på holdningsskapende tiltak, og hevdet at det

Gunnel Vallquist

“Ett omtyckt talesätt: man borde inte säga något om kyrkans elände; en son tiger om sin moders skam. Jag vet inte hur och när denne begreppsförvirring uppstått - men en begreppsförvirring är det. Kanske har uttrycket präglats av någon prelat med dåligt samvete; som det är rätt vel formulerat har det gjort lycka och man upprepar det uten att tänka närmare efter. Men det är bara altfor bekvämt - bekvämt som alla sofismer.

Vår Moder, det är den Heliga Kyrkan, allt i kyrkan som är av Gud - den rena och obefläckade kyrkan. Men på det yttre, historiska planet är det vi som er kyrkan, och det är våra egne synder som vi påtalar hos henne, hatar hos henne. Att tåla om dessa synder skulle vara att verkligen tillskriva dem vår Moder som är helig, det vore att samtycka till att den spegel fördunklades som er danad att spegla Kristi sanne anlete.”

(Fra boken “Till dess dagen gryr”, Gunnel Vallquist 1959)

mellomkirkelige klima er blitt mildere. Men vårløsningen er ennå ikke kommet. To forhold bekymrer oss legfolk. Det ene er tregheten i de offisielle organer for økumenisk dialog. Unge mennesker fortviler over tempoet, og mistanken brer seg om at bremsen er satt på.

Det andre er mer enn mistanke. Det er det faktiske forbud mot interkommunion. Lakonisk bemerker Gunnel Vallquist at «det är inte lätt att känna sig övertygad om at förbudet mot nattvardsgemenskap är Kristi vilja».

*Var “aggiornamento”
en illusjon?
Meget taler for at nettopp
denne tvil fikk mange
bevisste og reflekterte
unge mennesker til å
velge veien vekk i
skuffelse og oppgitthet.*

Vi har forsøkt å avgrense tre områder hvor reform er nødvendig for at dagens mennesker skal kjenne igjen Kristus i hans Kirke.

- kvinners adgang til prestevigsel
- sølibatet frivillig/valgfritt for sekularprester
- nattverdfellesskap med andre kristne

For å nå disse mål er det bare én vei å gå, den som følges i demokratiske samfunn. Vi har våre organer hvor forslag fremmes, drøftes, vedtas eller forkastes. Men før en idé blir en sak, må det

skapes en opinion. Der ligger oppgaven for dem som nekter å resignere.

Få, om noen, synes mer egnet til å påta seg den enn katolikker i vår del av verden. Allerede for tyve år siden skrev Rieber-Mohn: «Demokrati og rådgivende instanser har så lenge vært en selvfølgelig del av mentaliteten, politikken og styresettet i våre nordiske land, at reformene for det meste er blitt mottatt med tilfredshet av norske katolikker. De føles naturligere og riktigere også i Kirkens liv, enn den gamle type autoritet og lydighet.» Pateren legger vekt på at det i vårt miljø ikke er den avstand mellom legfolk og kleresi som i land med en annen sosial struktur og andre tradisjoner: «I debattene på kirkemøtet og synodene i Rom har nordiske katolske biskoper kunnet øve sin innflytelse ved å henvise til våre skandinaviske erfaringer. Slik sluttet de seg naturlig til reformfløyen i Kirken.»

Årene som er gått siden dette ble skrevet, har ikke gitt reformfløyen vind i seilene. Nøkternt vurdert vil ikke situasjonen endres under det nuværende pontifikat. Men realisme utelukker ikke optimisme. Håpet er en av de teologale dyder. Den franske dikteren Charles Péguy elsket “la petite fille Ésperance”, den lille piken håpet, som kristenheten, ifølge Péguy, har så lett for å glemme. Men, skriver Péguy i “Inngang til håpets mysterium” (til norsk ved Hans Aaraas) :

Det er hun, den lille, som trekker alt.
For troen ser bare det som er,
Mens hun ser det som skal bli.
Kjærligheten elsker bare det som er,
Mens hun elsker det som skal bli.

Ved hennes hånd lar vi oss lede inn i det neste århundres daggry.

Ansvarshavende redaktør: Unni Klepper Joynt
Faste medarbeidere:
Olav Egil Aune
Liv Greni
Bernt Eidsvig
ISSN 0802-6726

Albert Raulin o.p.
Gunnel Vallquist

Akersveien 14, 0177 Oslo
Redaksjon: Tlf. 23 21 95 24
Ekspedisjon: Tlf. 23 21 95 00
Årsabonnement (Norge): kr. 220,—
Øvrige europeiske land: kr. 230,—
Andre verdensdeler: kr. 240,—
Annonser 19 dager før utgivelsesdagen.
Bankgiro 6022.20.13073. Postgiro 0807 2046480

**St.
OLAV**

BOKHANDEL

**AKERSVEIEN 14
0177 OSLO
TLF.23 21 95 55
FAKS 22 36 02 63
e-post: bokhandel@katolsk.no**

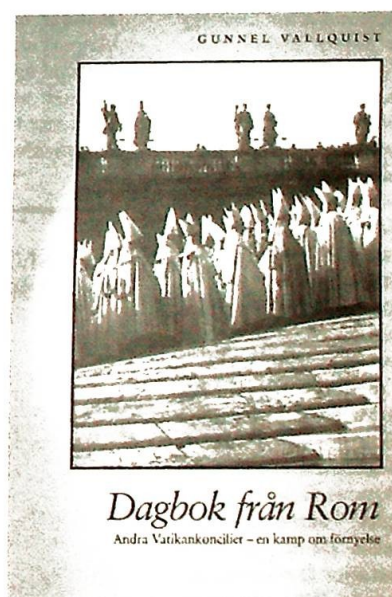
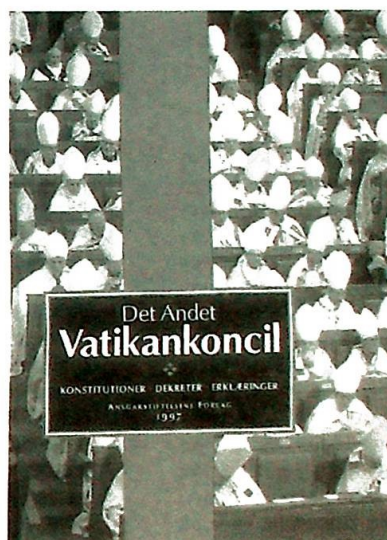
**NÅ SAMLET I ETT BIND !
DET ANDET VATIKANKONCIL
konstitusjoner. dekretter. erklæringer
Ansgarstiftelsens forlag. Ib. Kr. 325,-**

**GUNNEL VALLQUIST:
DAGBOK FRÅN ROM
Andre Vatikankonciliet –
en kamp om fornyelse.
Artos. Hft. Kr. 338,-**

**AAGE HAUKEN:
MODERNE KIRKEFEDRE
-Katolsk teologi gjennom
hundre år.”
Handler bl. a. om hvordan
andre Vatikankonsil som
reformbevegelse søker og
finner motivasjon i oldkirken.
St. Olav Forlag Ib. Kr. 190,-**

**AUGUST FRANZEN:
KATOLSK KIRKEHISTORIE.
St. Olav Forlag. Ib. Kr. 280,-**

VI ØNSKER VÅRE KUNDER EN RIKTIG GOD JUL OG ET GODT NYTT ÅR!

Porto betalt ved innleveringen P.P. Norge/Norvège
--

Blikk på tiden

“*Gaudium et spes*” - glede og håp!

Sjelden kan selve tittelen på et konsildokument i så høy grad ha fanget stemningen både i og utenfor konsilfedrenes forsamlingslokale - i dette tilfelle Peterskirken. Det var den gode pave Johannes XXIII fra Sotto il Monte, “hele verdens sogneprest”, som i sitt åttiende år satte hele kristenheten i dynamisk beredskap da han åpnet Det 2. Vatikankonsil 11. oktober 1962. *Aggiornamento* - pavens uttrykk for den oppdatering han ønsket å gjennomføre i Kirken - ble moteordet på alles lepper, som *glasnost* og *perestroika* ble det over 25 år etter, da en annen monolittisk institusjon begynte å røre på seg. Det viste seg at de over 2000 konsilfedrene ikke på langt nær rakk å gjennomgå alle de planlagte *schemata* for kirkelig fornyelse i løpet av første sesjon, som sluttet i desember 1962. Innen annen sesjon kom i gang høsten 1963, var den høyt elskede pave Johannes, selve drivkraften bak hele konsilet, allerede død, og Paul VI valgt i hans sted.

Selv var jeg så heldig at jeg ble tilkalt som kokk og “oppasser” for min ordens misjonsbiskoper under annen sesjon, som altså begynte høsten 1963. Seminaristene var jaget bort for å gi plass for mer eller mindre over- eller undervektige og malariaristende misjonsbiskoper fra både Afrika og Oceania, som måtte fores og stelles og pleies på beste måte for at de skulle yte sitt beste i konsilsalen. Likevel var det som å ha klosteret fullt av skolegutter! De manglet seminaristenes alvorstunge pliktfølelse. De lo og røkte sigarer og avslørte detaljer fra konsilmøtene som utenforstående ikke skulle få vite om, men glede og håp (som altså senere skulle bli tittelen på det store konsildokumentet om “Kirken i verden av i dag”) var det som preget både dem og oss som arbeidet i kulissene, og alle som hadde den fjerneste kontakt med kirken. Det

var som om både Pinsefesten og hele kirken var blitt oppfunnet på ny.

Og denne stemningen spredte seg faktisk helt til de fjerneste avkroker, på linje med et universelt Lillehammer-OL eller VM i fotball, for å tillate en sammenligning med nåtidens sekulær-religiøse begivenheter. Verken før eller siden har vel biskoper og kardinaler hatt kjendisstatus på linje med fotballstjerner, enten de het Ottaviani - den store tradisjonisten blant kuriekardinalene - eller Suenens, Bea (se verden med BEA, het det: Han var jesuitt, nærmest jevn gammel med paven, leder for det nyopprettede Sekretariat for kristen enhet, og reiste over hele kloden for å bygge opp samarbeidet med andre kristne trossamfunn), König fra Østerrike, som fremdeles kjemper for den moderate linje innen kirken mens han går i sitt 93. år, Aganian fra Armenia, som ikke sa så mye, men som så desto mer utgrunnet ut, Döpfner fra Berlin, Heenan fra erkebispedømmet Westminster, Spellmann fra New York og lille Helder Camara, “slummens biskop” fra Rio de Janeiro, dominikanernes teologiske ekspert Yves Congar, teologene Karl Rahner og Hans Küng, og enda en tysk ekspert som dengang var ung og relativt radikal og het Josef Ratzinger.

Noen av dem kom til middag hos oss, men var for oppflammet av spenningen i konsilsalen til å legge merke til hva de

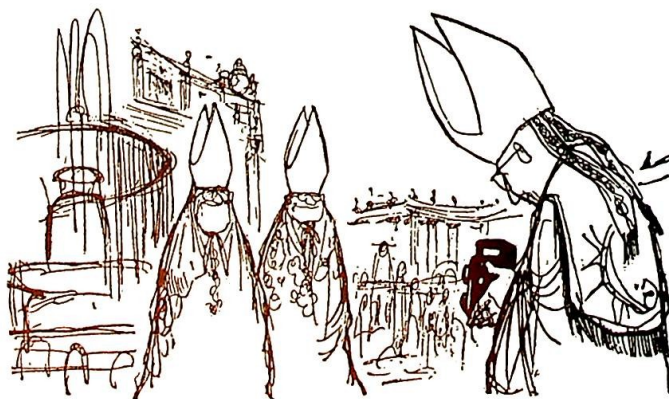
spiste. Biskop X fra Nigeria (født i Irland) satte fyr på en taxi med sigaren sin i ren frykt for å komme for sent til et konsilmøte. I dag ville kanskje selv biskopene ha savnet ett og annet kvinnelig innslag i denne ærverdige forsamling. Den gang, om det skulle være en trøst, gikk iallfall alle mennene i kjole. Det lavet og luet i brokader, kniplinger og blonder ute på Petersplassen når de hadde friminutt. Om kardinal Martini av Milano får det som han ønsker og får oppleve et nytt konsil, er det tvilsomt om man får se en slik fargeprakt igjen.

Innen konsilet var avsluttet, var Berlin-muren reist, president Kennedy og hans drapsmann var drept, den kalde krigen frøs videre, og mange prester og biskoper fra Østkirken befant seg fremdeles i Sibir.

I dag, trettifem år senere, er det en mer konservativ, kontrollerende ånd enn pave Roncallis som synes å prege Vatikanet. For oss som var unge og opplevde den livfulle dynamikken under konsilet, kan det til tider fortone seg som om Sigrid Undsets udødelige ord om at “alle ilder brenner ut omsider” har innhentet kirken. Men det er liv; glørne fra konsilet fremdeles. Det trenges bare et pust fra den Hellige Ånd for å blåse liv i dem igjen.

Fr. Victor

Fra St. Olav årg. 1962:

Dette fornøyelige øyeblikksbildet av en italiensk tegner er uten tvil inspirert av et autentisk snapshot fra «Match» - der en ganske riktig ser en biskop iført mitra og - kamera, i full aktivitet med det sistnevnte!